

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΜΥΡΝΑΙΟΥ
ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΩΝ ΟΣΑ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ
ΤΟΙΣ ΠΑΛΑΙΟΙΣ ΔΙΕΙΛΗΠΤΑΙ

CORPUS PHILOSOPHORUM MEDII AEVI
BYZANTINOI ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ - PHILOSOPHI BYZANTINI
AUSPICIIS UNIONIS ACADEMIARUM INTERNATIONALIS
EDIDIT ACADEMIA ATHENIENSIS

VOLUMEN 12

THEODORUS SMYRNAEUS

*EPITOME DE NATURA
ET DE PRINCIPIIS NATURALIBUS*

ACADEMIA ATHENIENSIS
ATHENIS MMXIII

CORPUS PHILOSOPHORUM MEDII Aevi
BYZANTINOI ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ - PHILOSOPHI BYZANTINI

12

THEODOROS OF SMYRNA

*EPITOME OF NATURE
AND NATURAL PRINCIPLES
ACCORDING TO THE ANCIENTS*

editio princeps

INTRODUCTION - TEXT - INDICES

BY

LINOS G. BENAKIS

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 2013

CORPUS PHILOSOPHORUM MEDII AEVI (CPhMA)
The Series PHILOSOPHI BYZANTINI
is edited by the Academy of Athens
under the auspices of the International Union of Academies
and the supervision of an International Committee.
Printed with the support of the Antonios Manoussis Bequest

© Academy of Athens, 28 Venizelou Ave., 106 79 Athens, Greece
ISBN 978-960-404-280-7

Sole foreign distributor:

Librairie Philosophique J. Vrin, 6 Place de la Sorbonne, 75005

Paris, France (ISBN 978-3-7116-9977-3)

Editions Ousia, 37 rue Bosquet, 1060 Bruxelles, Belgique

(ISBN 978-2-87060-174-7)

Printed in Greece by Papadakis Bros Ltd.,
Dervenion 7, GR – 106 80 Athens

In memoriam
Herbert Hunger († 9.7.2000)

CONTENTS

Foreword	9*
Introduction	11*
Literature	25*
Tables	29*
<i>Ἐπιτομή τῶν ὅσα περὶ φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν τοῖς παλαιοῖς διείληπται</i>	1
Indices	57

FOREWORD

The publication of the first critical edition of Theodoros of Smyrna's work as volume 12 in the "Philosophi Byzantini" Series of the Academy of Athens takes place after a protracted period of preparation; furthermore, at times it became necessary to put it aside in favour of other scholarly pursuits (mainly the great edition –also an *editio princeps*– of Michael Psellos' Commentary on Aristotle's *Physics*: *Commentaria in Aristotelem Byzantina*, vol. 5, 2008, 560 p.).

I have fond memories of the period spent working in the Manuscript Section of the National Library of Austria in Vienna under the guidance of the celebrated Professor Herbert Hunger. With his permission, infrared rays were employed to read the original hands on humidity-stricken codex 1340 that also bears interventions by earlier librarians; this is the sole manuscript preserving the valuable work of the 12th century philosopher Theodoros of Smyrna.

From the content of the *Epitome of the Ancients' Discussions on Nature and its Principles* it becomes clear that his focus is on the ancient Greek pagan philosophers; this work constitutes a remarkable achievement in the field of Ancient Greek Philosophy teaching during the Middle Byzantine period. The author exhibits all the qualities of an erudite *Hypatos ton Philosophon* (Chief of the Philosophers): intimate knowledge of the sources, methodical exposition and unremitting alertness to juxtapose the views of the Greeks to Christian tenets on critical issues of science and philosophy. These qualities clearly emerge in the systematic publishing work undertaken, chiefly in the Note on the Sources (*apparatus fontium*) and the Indices (*loci laudati* and *verba*). We should also stress the originality of the author vis-à-vis his sources and primarily with respect to his immediate predecessors, the earlier Byzantine philosophers Michael Psellos, Symeon Seth, and Ioannes Italos.

The Introduction to the first critical edition of the *Epitome* provides all the essential bio-bibliographical information on the philosopher from Smyrna, who was trained as a higher judge and teacher of philosophy

at Constantinople. He died after 1112. It also offers valuable clues as to the content of his work, by utilizing the Notes-Abstracts of an obviously later scholar, written at the margins of the manuscript. The Introduction puts forth a more thorough appraisal of Theodoros' views on the issue of *topos* as a case that exemplifies the quality and reliability of the Byzantine philosopher's output. Unfortunately, this unique manuscript does not preserve the fourth part of the work, i.e "On time".

Professor Athanasios Kambylis, member of the Academy of Athens and the Supervisory Committee for the Series *Philosophi Byzantini*, has made substantial remarks and suggestions on the text to be published and the Critical Notes, for which I am most grateful. I would also like to thank the distinguished Professor of Ancient Greek George Christodoulou (University of Athens) and the earnest scholar of Greek and Byzantine Philosophy, Dr John A. Dimitrakopoulos (University of Patras) for their useful observations on the final version of the critical edition of Theodoros' text. Finally I would like to express my gratitude to my colleague in the Academy of Athens, Dr. Konstantinos Garitsis for his valuable help in paginating the text and the notes using the Classical Text Editor (CTE), the ground-breaking, yet demanding Austrian software.

Athens, October 2013

Linus G. Benakis

INTRODUCTION

Theodoros Smyrniaios¹ († after 1112)² is rather well-known as a *curo-palate*³, *prōtoedros*⁴, *koiastōr*⁵ and *hypatos ton philosophōn*⁶ at Constantinople. A beautiful lead seal on display in the Numismatic Museum of Athens bears the inscription ΘΕΟΤΟΚΕ, ΒΟΗΘΕΙ ΤΩΙ ΣΩΙ ΔΟΥΛΩΙ ΘΕΟΔΩΡΩΙ ἈΕΔΡΩΙ ΚΑΙ ΚΟΙΑΙΣΤΩΡΙ ΤΩΙ ΣΜΥΡΝ<ΑΙ>ΩΙ.⁷

---

1. The epithet ‘Smyrniaios’ simply denotes extraction: “Σμυρναῖος τὸ γένος, τραπεῖς δὲ ἐν Βυζαντίῳ” (Grumel, *Le synode des Blachernes...*, 1971).

2. Theodoros was present in a meeting between Byzantine and Latin theologians that took place in Byzantium in 1112. He was one of the seven Orthodox Christians who conversed with Peter Grossolanus. These discussions led him to compose the work *Treatise on the Azymes*.

3. The titles of Κουροπαλάτης and Πρωτοκουροπαλάτης were awarded to him as a promotion after 1086 under Alexios I Komnenos. (Cf. Michael Psellos’ “Τῷ τοῦ Κουροπαλάτου μεγίστῳ καὶ ὑψηλῷ ἀξιώματι”, *Scr. min.* I, 357).

4. I read ΠΡΩΤΟΕΔΡΩΙ. The bulla reading is ἈΕΔΡΩΙ with a curved line overwritten above initial A to denote, as usual, πρῶτος. Wrongly transcribed as ΠΡΩΤΟΠΡΟΕΔΡΩΙ (by previous editor Κωνσταντόπουλος 1917). The term Πρωτόεδρος is recorded and explained (Vorsitzender) in E. Trapp et al., *Lexikon zur byzantinischen Gräzität*, Wien 2011, p. 1470.

5. He became a *koiastōq* (supreme judge) after 1093. Among others, Michael Psellos, Georgios Acropolites, Konstantinos Stilbes also served as *koiastores*.

6. From 1082 after Michael Psellos and Ioannes Italos. Till then he was only a *magistros* (Alexius Comnenus, *Nov.* XXI/1082, *Jus Graecoromanum* I/1931). In 1092/1094 Theodoros signed the condemnation of Leo of Chalcedon at the Council of Blachernae as Ὑπατος τῶν φιλοσόφων (Grumel, *Regesten*, Nr. 967). On the honorific title *hypatos ton philosophon*, see the seminal study by R. J. Loenertz in *Orientalia Christiana* 21 (1935) p. 228ff.

7. Other lead seals of Theodoros of Smyrna survive in the collections of the Münzkabinett at Vienna, in the Collection of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks, Washington, and in the National Museum of Constantinople. Bibliography: K. Κωνσταντόπουλος, *Βυζαντιακά μολυβδόβουλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομισματικοῦ Μουσείου*, Athens 1917, XIX+p. 432 - G. Schlumberger, *Sigillographie de l'empire byzantin*, Paris 1884, p. 700 - V. Laurent, “Legendes sigillographiques et familles byzantines”: *Echos d'Orient* 31 (1932) pp. 331-5 - V. Laurent, *Le corpus des Sceaux de l'empire byzantin*, t. 2, Paris 1981, Nr. 1118, 1119. - On lead seal 1119 at Vienna, the

Nomismatic Museum of Athens (s. N. Konstantopoulos 1917, Nr. 372)

Therefore, Theodoros was a public figure and a teacher of Philosophy in the tradition of several earlier and later eminent Byzantine sages (Michael Psellos, Ioannes Italos, Nicephorus Blemmydes, Theodoros Metochites, Nicephorus Choumnos, George Pachymeres a.o.). He lived in an era of high erudition and lofty intellectual pursuits, remarkable for the presence of eminent authors and teachers of Philosophy (Ioannes Italos, Michael of Ephesus, Eustratius of Nicaea in the court of Anna Komnene, the anonymous author of the satire *Timarion*⁸ a.o.).

Aside from his vigorous participation in the theological and ecclesiastical debates of his time (cf. fn. 2), the presence of Theodoros of Smyrna in the intellectual and social life of Byzantium is attested in the plot of the satire *Timarion* (cf. fn. 8) as well as by his several surviving

---

word ΣΜΥΡΝΑΙΩι is clearly discernible coupled by the otherwise unattested dignity ΠΡΩΤΟΚΟΥΡΟΠΑΛΑΤΗΣ. On the lead seal kept at Athens, Konstantopoulos has suggested the reading “Σμυρνώνι”, while Laurent “Σμυρν<α>ωι”. - The obverse depicts Virgin Mary holding the child Jesus (*Theotokos Vrefokratousa*).

8. *Τιμαρίων ἢ περὶ τῶν κατ’ αὐτὸν παθημάτων*: F. Dölger in *Lexikon für Theologie und Kirche X* (1965) p. 197. A new critical edition in R. Romano, *Timarione*, Napoli 1974 (reprinted with corrections: *La satira bizantina dei secoli XI-XV*, Torino 1999, pp. 99-175) – Greek edition: *Τιμαρίων ἢ Περί τῶν κατ’ αὐτὸν παθημάτων*. Introduction, translation and commentary by Petros Vlachakos, Thessalonica, Ζήτηρος 2004, p. 276. In that 12th cent. Byzantine satire, Timarion in the underworld meets Emperor Romanos IV Diogenes and his old tutor Theodoros of Smyrna, and asks the latter, in his capacity as a former judge, to condemn the hand leaders in Hades for rights abuses! It has been argued that the author of the *Timarion* is Kallikles (cf. 1997), pp. 27ff.). English edition:... The author, however, attributes this work to Michael Italikos.

lead seals; we also have an epigram by his contemporary (and relative) Nicholas Kallikles (edition L. Sternbach, Cracow 1902, 347ff.)⁹ and the flattering references in the epistles of Theophylact of Bulgaria (on Kallikles he notes: “they say he is also a relative of the polymath and great philosopher Smyrnaios”); most recently : “Nicolas Kallikles, In Smyrnaeum de filio protostratoris mortuodicientem”, ed. R. Romano in : *Nicola Callicle, Carmi*, Napoli 1980.

In the *Timarion*, two passages pertain to Theodoros: “My good man”, he said “do you not really recognize Theodoros of Smyrna, the greatest sophist, who gained repute in Constantinople from the declamation of solemn and renowned discourses?” (v. 590). - “And the sophist, opening his mouth wide, spoke thus; “Pious judges and you patrons of the physicians,...”. Hippocrates meanwhile had turned round and whispered into the ear of one of the ushers, asking who and from where was this strident and verbose advocate of Timarion. The usher gave him all the details: originally he was from Smyrna, but grew up in Constantinople and received the seat of Philosophy there. His loud voice resounded in the kingdom and he was granted great honours and royal patronage...” (v. 967-979).

His *Epitome of the Ancients' Discussions on Nature and its Principles* (*Επιτομή των όσα περί φύσεως και των φυσικών αρχών τοις παλαιοίς διείληπται*), only survives in one codex at Vienna: Codex Vindobonensis Theologicus Graecus 134, f. 238r-262v, ca. 1300 written by many scribes as a miscellany originating from the Monastery of Stoudion (subsequent owners were Marcus Mamounas the Cretan and János Zsámboky, aka Johannes

---

9. Εἰς τὸν Σμυρναῖον ἐκφράσαντα τὸν τελευτήσαντα / νιὸν τοῦ πρωτοστράτωρος.

Ἐπεὶ Πολύγνωτόν τε καὶ Πραξιτέλην / ἐκ ῥημάτων ἤγειρας ὡς ἐκ χρομάτων / τὸν παῖδα τὸν πεσόντα, καινὴ ζωγράφει. / αὔθις τὸν ἀνδριάντα συντετριμμένον / λαμπρῶς ἀνορθοῖς ὡς Πολύκλειτος νέος. / Ὡ θαῦμα καινόν! ἀλλ' ὁ τεχνίτης ἄχειρ, / πλὴν σφρασκοτυπεῖ, πλὴν ξέει τε καὶ γλύφει / χροῖάν τε κερναὶ καὶ καλῶς διαγράφει. / κἄν μὲν θέλης πρόσωπα καὶ στέρνα βλέπειν, / Λύσιππος ἐγγύς, χεῖρ Ἀπελλοῦ πλησίον. / ἔχεις τὸν ἄνδρα τοῦτον ἄλλον τεχνίτην / ὑπερ Πολύκλειτόν τε καὶ τὸν Φειδῖαν, / ἀμματοςκὸν γέροντα, πρεσβύτην νέον, / ἰσχνὸν σφραγιῶντα, στερόδον ἠσθηνημένον, / εὐεκτικὸν νοσοῦντα, καὶ τί τὸ πλέον / ἄχειρ ἐκατόγχειρος οὗτος ἐν λόγοις, / Βριάρεώς τις ἄλλος, εὐτόνος φύσις.

Sambucus),¹⁰ is the sole -unpublished to date- extant philosophical work by Theodoros; it is telling that it is kept in the Collection of Theological works of the great Library of Greek manuscripts of the Austrian capital, as the codex is a miscellany of theological works (Basil the Great, Gregorios of Nyssa, Anastasios of Sinai a.o.). Theodoros was also known to Western scholars, who compiled the Lists of the great Collections of Greek manuscripts, as an author of at least two theological works. These are the *Λόγος περί των αζύμων* (= *Treatise on the Azymes*, codices Vindob. Theol. gr. 324, Vatic. gr. 680, Vatoped. 229, Laurent. Plut. 31,37, Mosqu. Synod. 239, 240, 250) and *Περί της λεγομένης παρά Ρωμαίοις του Πνεύματος εκ του Υιού εκπορεύσεως* (= *On the Procession of the Holy Spirit from the Son according to the Western Church*, Paris. Coisl. 192, Bodl. Barocc. 101), both unpublished. One encomium on Apostle Paul, mentioned as a work of Theodoros Magister (P.G. 63, 787-802) could actually be by Theodoros of Smyrna.

The philosophical work of Theodoros of Smyrna represents an original, rather early Byzantine contribution to the history of ancient Greek philosophy, more specifically in the field of the Philosophy of Nature. Arguably it follows the time-honoured tradition of the *Placita*, i.e. the philosophical doxography¹¹ that has a Byzantine precedent

---

10. H. Hunger - O. Kresten - C. Hannick, *Katalog der griechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, Teil 3/2 (Codices Theologici 101-200), Wien 1984, pp. 126-132 (esp. pp. 129-132). - The erudite Herbert Hunger, celebrated Keeper of Manuscripts at the National Library of Austria and compiler of a vast catalogue of Greek manuscripts, personally helped me trace (with the help of infra-red rays) the original hand under the interventions of a later reader of the humidity-stricken manuscript.

11. It would be helpful to record here the most important works, mainly for the eventuality of more thorough research -with the help of the *Thesaurus Linguae Graecae* (TLG)- to reveal the original and secondary sources employed by Theodore: Plutarch, *Placita* and Pseudo-Plutarch, *Stromata*; Arius Didymus, *Epitome*; Theophrastus, *Opinions of the Natural Philosophers* and *On Sense Perception* (fragm.); Hippolytus of Rome, *Refutation of all Heresies*; Epiphanius, *Ἑλλήνων διαφοραί*; Galen, *De historia philosophica*; Hermias, *Derision of Gentile Philosophers*. All in the monumental edition H. Diels, *Doxographi Graeci* (1879) pp. 273-656 including useful Indices Nominum and

(under Michael VII Doukas, 1071-78) in Symeon Seth's *Conspectus rerum naturalium* (edition A. Delatte, 1939). Notwithstanding several similarities and common sources, among the four Byzantine philosophers of the 11th-12th centuries (Michael Psellos, Ioannes Italos¹², Symeon Seth) there is no coincidence or conformity in the sense of the acceptance of ready material. The phrasing is original, the texts are structured differently and each author approaches his subject in light of the theme of each text. As becomes apparent in the title, Theodoros wishes to provide his students with a useful textbook, with the explicit caveat of the Christian author that it deals with the beliefs and teachings of the ancient Greek philosophers. The compilation of Scholia on the Aristotelian works (by Arethas, Psellos etc.) constitutes a distinct tradition in the mould of the great Alexandrian commentators.¹³ The reference to Theodore as the author of a paraphrase of Aristotle's *Physics*, in the 2nd edition of N.G. Wilson, *Scholars in Byzantium*, London 2003, p. 180 ("The "Epitome" is apparently a commentary, or more strictly a paraphrase") is clearly mistaken [the Greek translation of the work by N. Konomes, Kardamitsas Publications 1991, was based on the first edition of 1983].

It should be noted here that certainly the three philosophers of the 11th-12th cent. (Psellos, Italos, Smyrnaios) are in absolute accord with one another in their treatment of pagan philosophy as clearly distinct from Christian dogma on specific issues of Natural Philosophy. See further down M. Trizio (2012), pp. 96ff.

Verborum (pp. 659-842). Cleomedes, *On the Circular Motions of the Celestial Bodies*; Proclus, *Elements of Physics*. From the Christian era and the Early Byzantine period: John Damascene, *Elementary Introduction into Dogmas, Philosophical Chapters and An Exact Exposition of the Orthodox Faith*; Gregory Aneponymus (J. L. Heiberg), *Compendium philosophiae*; Michael Psellos, *De Omnifaria Doctrina, Scripta minora I – II, Philosophica minora I – II, Paradoxical Notions* a.o. Ioannes Italos, *Quaestiones Quod- libetales*; Symeon Seth, *Conspectus rerum naturalium, De utilitate corporum caelestium*.

12. In R. Browning (1975), Theodoros is considered a pupil of Ioannes Italos, there are, however, no specific testimonies for this.

13. See also R. Sorabji, *The Philosophy of the Commentators, 200-600 A.D. Sourcebook 2. Physics*, London 2004.

On the study of ‘Physics’ in Byzantium there are noteworthy testimonies, mainly drawn from the texts of Michael Psellos, including, of course, his foremost work, the extensive Commentary on Aristotle’s *Physics* (editio princeps by L.G. Benakis, Athens, Commentaria in Aristotelem Byzantina 5, 2008, 130*+430 p.). See also R. Browning (1961), who to the better-known sources also adds the work of the somewhat more obscure Michael of Anchialus, also a *hypatos ton philosophon*.

As we have already mentioned, this work of Theodoros of Smyrna survives in only one manuscript, the Cod. Vindob. Theol. Gr. 134, which unfortunately preserves only three of the work’s four parts (the title mentions ἐν τμήμασι τέτταρασι = in four parts). In all likelihood the section ‘Περί χρόνου’ had fallen out already in the original of our manuscript, for the last three folios are very densely written to fit in the last available quire (quaternion), therefore the text ended there. As extant, the work has the following structure. First part (approximately 335 verses: ‘Περί ἀρχῶν’ (=On Principles), ‘Περί οὐρανοῦ’ (=On the Heavens), ‘Περί φύσεως’ (=On Nature)) – Second part (410 verses: ‘Περί αἰτίων’ (=On Causes), ‘Περί κινήσεως’ (=On Movement)) – Third part (335 verses: ‘Περί τόπου’ (=On Place), ‘Περί στοιχείων’ (=On the Elements)).

A fundamental question arises: is the 12th cent. Byzantine author following Aristotle’s interpretations or does he seek to produce an even broader overview of the problems of the Philosophy of Nature, largely employing, of course, an Aristotelian terminology? We would subscribe to the second view, notwithstanding the fact that his fundamental definitions are Aristotelian (cf. for example the technical term “μεταβολαί” (v. 21) “τὸ ὑποκείμενον τῇ γενέσει τῶν γινομένων καὶ ταῖς ἄλλαις μεταβολαῖς” taken from the *On Generation and Corruption* I. 4, as in many other cases where a purely Aristotelian terminology is used).

In the following, the content of each of the work’s chapters is presented as outlined in the helpful side notes (Συνόψεις, *Summaria*) added in the manuscript’s margins by a later hand.

- What are the things that have been combined naturally and what are the things that result from these.
- What is matter, form and what is privation.
- That all the animals and plants were created from the matter of the four elements.
- That certain Greek philosophers called the heavens the fifth body because of their circular movement, while the four elements [move] in a straight line.
- Why the colour of the sky is azure, also called gray, for gray is the name of the colour at the midpoint between white and black.
- What is *kakōsis* [= ill treatment] and what *kakynsis* [= corruption], and that in the former one suffers involuntarily, while in the latter case one becomes evil of one's own accord.
- And the sky too, with the exception of inanimate things. For these can not admit the three dimensions chiefly because they can not accept the unique features of the dimensions.
- That the Greek sages created myths about the sky as a living being.
- That the opposite of “up” is “down”, of right left, and of front rear.
- What are the unique features of each dimension.
- That a plant's roots are its “up”, while its top is the down part just as the animals feed through the mouth. For plants feed through their roots, as if these were a mouth.
- What characterizes the unique features of the dimensions, i.e., “up” depends on the feeding organs, i.e. the mouth and its associated sense. The sense resides in the head, while the down is the opposite of the “up”.
- The right is defined by the power of movement. For every animal starts moving using its right parts, while the left is opposite and lies opposite to the right.
- The front is defined by the movement of eyesight and by the faculty of vision. For it has always been customary to call front what is in front of the eyes and so is the case with forward movement, while the rear is what is opposite and lies opposite to the front.

- What is a natural cause and in how many ways it is a cause. What is movement, and that movement and change are one and the same.
- That only God is immobile and therefore unchanging.
- That all things created and born are subject to change.
- And that concepts change for two reasons, by theory and choice.
- That all things perceptible by the senses (change) in terms of four reasons: substance, incident, place and of size. What is change in terms of substance.
- What is change in terms of size and movement.
- What is change in terms of place, i.e. movement.
- In what sense can we say that God moves.
- What is the movement of God.
- That we say that angels and the soul are eternal and immortal, by the grace (of God), for God has granted it to these so that they are not subject to decay and know death, because both angels and the soul have a beginning (in time).
- That the [adjective] eternal can only literally and truthfully be attributed to God, for God has no beginning and no end and eternity is God's nature.
- That the elements touch upon each other and in what way. What do we mean by two things being together (in space) and what do we mean by constituent parts.
- That we call touch not just the joining of the limits of the bodies, but also the sensory faculty of animals, which is divided in two, into the entire body of the animal and in one part, that of taste. For taste can also be called touch.
- That it is impossible to find a *topos* [=place] that is empty and lacks body.
- That even jars that we consider empty, are not so, but happen to be filled with air; this becomes obvious when one attempts to drink water from a pot with a narrow nozzle. - That the four parts interacting with each other not only in terms of place but also of qualities. - That each

of the elements shares in its next element in terms of one quality, but is also its opposite in terms of another quality.

With respect to the ancient Greek sources and borrowings from earlier authors (Testimonia) -quoted verbatim or in paraphrase- we should stress Theodoros' direct reliance on the texts of the Aristotelian corpus, although the Byzantine philosopher nowhere refers to Aristotle in name!¹⁴ Examples: πέμπτον σῶμα (4.13): an original Aristotelian concept in the context of the wider doxographical tradition, notwithstanding the fact that only the phrase “πρῶτον σῶμα” occurs in the Aristotelian corpus. The phrase “πέμπτον σῶμα” is only attested in the Pseudo-Aristotelian work *On the Universe*. Theodoros, exhibiting superior caution, attributes the term “παρὰ τοῖς Ἑλλησι σοφοῖς” (= to the Greek sages, cf. Bibliography, esp. Paul Moraux). The most likely source for Theodoros in this too is Michael Psellos, *De Omnifaria Doctrina* 121.7 & 131.5. – τὰ φύσει συνεστῶτα (1.8) from *Parts of Animals* 648b 2 - ὑπέκκαυμα (6.25) from *Meteorology* 341b 19 - ἐκπυροῦσθαι (7.1) from *Meteorology* 342b 2 and *On the Heavens* 289a 24 – ἀυαίνεσθαι (12.18) from *Problems* 923a 31ff. – τὰ δέ γε πηρώματα ἦτοι τέρατα (13.15) from *Generation of Animals* 724b 32 - ἐὰν κατορυχθῆ τυχὸν θύρα ἢ κλίνη... ὥστε ἀνεῖναι βλαστόν (15.18) from *Physics* 193a 13 - ἐξεληθὼν ἐπὶ τὴν ἀγοράν... (19.17) from *Physics* 196a 3, 196b 33 (The Christian flavour of the example is striking: a person who accidentally meets a visitor to the Agora hands him a book with the works of the Church Fathers) – τὸν ὅλον οὐρανόν... σφαιροειδῆ (38.1-3) from *On the Heavens* 286b 10ff. (With respect to Theodoros' rejection (ληρησάντων τινῶν) of the lentil-seed and zooid shape of the heavens, the doxographical tradition only mentions Heraclitus: τὸν ἥλιον φακοειδῆ ὑπόκυρτον (Galen) and in general: τὸ γὰρ φαινόμενον σχῆμα τῆς σελήνης, ὅταν ἦ διχόμηνος, οὐ σφαιροειδές ἀλλὰ φακοειδές ἐστι καὶ δισκοειδές (Plutarch, *Quaestiones*

---

14. On the issue of quoting Aristotelian tenets without mentioning the source, the case of Philo of Alexandria is also characteristic. Cf. the recent article by John Glucker, “Aristotelian Reminiscences in Philo”: *Elenchos* 34 (2013), pp. 189-200.

Romanae, 288b). Aristotle mentions and rejects the opinions about the lentil-seed and zooid shape of the heavens and argues for a spherical shape). - τῷ οἰκείῳ ὄρω (49,12) from his *Meteorology* 382a2 .

Therefore, in several instances Aristotelian sources can be found in the Note on the Sources of the Critical Note of the current publication. We should remark that where there is a direct reference to the Aristotelian text, as a rule the relevant passages of the Scholiasts are not quoted.

Theodoros' jargon largely approximates the language of Michael Psellos as evidenced in his *Philosophica Minora* (ed. Duffy & O'Meara) and in *De Omnifaria Doctrina* (ed. Westerink). About 85% of entries in the Index Verborum for Theodoros correspond to the relevant Indices of Psellos' works. Certain terms in Theodoros' vocabulary are rather intriguing, and represent personal eclectic choices (Examples: ἀγραμιμάτικον (*hapax legomenon*), ἀκαλλέστατον, ἀναστρέφειν, ἀνέκλειπτον, ἀνθρώπειον (γένος), ἀπειροδύναμος, ἀχθοφορῶν, γεηρός, δυσόριστον, εὐόριστον, ἐπιτερπής, ἐπιφανής, ἡλιοκαία, ἰλύς (βυθοῦ), κάκυνσις, καρπογονεῖν, λοιμός, μεγαλειότης, περιθάλλειν, συμπεριφέρεσθαι, τέρψις, τοπίζεσθαι, ὕπιος, ξέστης¹⁵, ξυλήφια, δυσεκμόχλευτος, δυσπερίγραπτος, etc.).

We shall focus our analysis on the subject of Theodoros' sources taking as an example a emblematic issue, the problem of *topos* (=place) from the Third Part of his work. On this Theodoros is most meticulous, even more so than Nicephorus Blemmydes, the celebrated philosopher

---

15. This a later term for a vessel used as a unit of measurement for fluids (cf. John Philop. *In Phys.* 419, 12: ἐὰν δεκαπλασιάσω τὸν ὄγκον τοῦ ὕδατος καὶ λάβω δέκα ξέστας ὕδατος...; Galen (2nd cent. AD): ξεσταῖος = containing one ξέστης), but in Theodore it denotes "a vessel for washing hands", just as in the New Testament, *Mark* 7.4 (πολλὰ ἐστὶν α παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμούς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων) and the liturgical language of the Eastern Orthodox Church: χερνυβόξεστον = the vessel in which the bishop washes his hands. An Aristotle κάδος, ἀγγεῖον, ἀσκός. Its origin is probably Sicilian (*sextarius*). The term survives in the local idiom of Corfu, where it denotes a unit of measurement for mass: ἡ ξέστα, τὸ ξεστί = a large clay pot with two handles. In E. Schilbach's useful work, *Byzantinische metrologische Quellen*, Thessaloniki 1982 there is no entry on ξέστης.

of Nicaea (380 verses vis-à-vis 126), and in Symeon Seth (40); others dedicated even fewer verses on this issue. There are no difficulties in this part, insofar as the author follows Aristotle, albeit taking a reverse course. This is because he is interested in imparting knowledge on this subject in an instructive manner. And in this choice he is remarkable and methodologically successful.

A *topos* can not exist outside of the heavens, but on the surface of the Earth. This is the first definition, and we shall see why it is put forward as the basic thesis. Within the ‘unmovable’ (*aplanes*) we have seven moving celestial spheres (*planōmenoi* = planets), which make up “τὸ ὅλον σῶμα τοῦ οὐρανοῦ” (=the entire body of the firmament) in accordance with commonly held tenets of Classical cosmology. A clarification of what constitutes a *sōma* (=body) follows, and the terms ἐφεξῆς and ἄπτεσθαι are explained, words that in Aristotle’s *Physics* appear after the definition of *topos*. What follows contains an analysis of what is not *topos*: *hyle* (= matter), and *eidōs* (= form). Furthermore, in Aristotle’s thought, *topos* cannot be identified with *diastema* (= space). Theodoros mentions this in what follows as well, albeit only parenthetically.

The definition of *topos*, which according to Theodoros seems closer to the truth (δοκεῖ ἐγγίξειν τῇ ἀληθείᾳ), is the classic Aristotelian definition, i.e. that *topos* is “the limiting surface of the body continent” (τὸ πέρασ τοῦ περιέχοντος, *Physics* IV 4, 211b 13). This definition does not include the term denoting the immovability of *topos*, which Aristotle incorporated into the original definition in a second, supplementary statement. Theodoros does that further down, making sure to develop his theme properly. In what follows he proves that *topos* is not a body, nor the convex, exterior surface of the περιέχον (= container). Subsequently it remains to define *topos* as the “concave surface inside the container” by invoking the usual example of a cup containing wine – coupled, however, with a necessary clarification, that the “ἡ κοίλη καὶ ἐντὸς ἐπιφάνεια” (= concave surface inside) is “ἡ συνάπτουσα τῷ τοῦ οἴνου πέρατι” (= that which borders the limits of the wine).

All these are expounded in a simple manner, without much originality and the articulation of any concerns; Theodoros only insists here on drawing a distinction between the προσεχῶς (= adjoining) and the main *topos*” as

well as between the “πόρρω καὶ δευτέρως ἐννοουμένου” (= that which lies afar, in a secondary sense). This is truly interesting, more so because none of the other teachers of Philosophy and the Scholiasts of Aristotle’s *Physics* placed particular importance on this distinction, which is however intriguing inasmuch as in the Aristotelian tradition there seems to be a confusion between the “ἀέρος ὡς τόπου τῶν ἐν αὐτῷ” (= air as the *topos* of what exists therein) and “κόσμου ἅπαντος” (= of the entire world) for *topos* as “πόρρω καὶ δευτέρως ἐννοούμενον”. The emphasis Theodoros places on the definition of the soul as the “*topos* of the Forms” is also characteristic – it is not, however, to be understood as “πέρας σώματος” (= the limit of the body) but as “δεχομένης γνωστικῶς τοὺς λόγους πάντων τῶν ὄντων” (= that which conceptually understands the *logoi* of all things that are). These interpositions constitute an original teaching on the subject of *topos*, possibly originating from other sources of the philosophical tradition.

Equally noteworthy is the importance Theodoros attributes to the order of the bodies so as to explain the terms ἐφεξις, ἄπτεισθαι, ἅμα εἶναι φυσικῶς, and to strengthen the rejection of void (τὸ κενόν οὐκ ἔστιν ἀληθῶς = the void does not really exist; ἐκτὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐτε τόπος οὐτε κενόν, ὅτι μηδὲ σῶμα = outside the heavens there is no *topos* and no void, for there is no body; and primarily καὶ ἐντὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἔστι κενόν = even inside the heavens there is no void). In his argumentation on the non-existence of void he even invokes the affinity of the four elements, which “ἀλλήλων ἀπτόμενα ἐξελέγχουσι τὸ κενόν οὐκ ἐν πράγμασιν ὑφεστός” (= by touching upon each other refute that void exists in things). In the example of the pot filled with air, and then filled with water, we can not hear the one element exiting to allow the other one to enter because of its low viscosity; we could claim that we have here an attempt at experimental proof, something that Theodoros employs elsewhere as well. Cf. the characteristic description of the globular shape of the firmament as the container of the seven orbs (of the planets), whereby the lower comes into contact (the rare term for this is τοπίζεσθαι) with the upper orbs “ὥσπερ ἂν εἴ τις τροχὸν ἐν τροχῷ ἐννοήσῃε” (= as one would conceive of a wheel inside a wheel, 37.9). The phrase “τροχός ἐν τροχῷ” originates from ecclesiastical literature: Prophet Ezekiel (“τὸ ἔργον αὐτῶν <τῶν χειρουβὶν> ἦν καθὼς ἂν εἴη

τροχός ἐν τροχῷ”) and his scholiasts up to Maximus the Confessor; its recurrence in church iconography (in variations) reveals the popularity of the image: e.g. it is found in the Church of the Parigoritissa in Arta (cf. A. Ὀρλάνδος, *Ἡ Παρηγορήτισσα...*, Athens 1963, p. 115). This simile is not attested in any pagan author.

Much more intriguing, also from a philological perspective, is the simile of the affinity between the four elements, which “καὶ κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις καὶ διαφέρουσιν, οὕτω τοῦ Θεοῦ ταῦτα δημιουργήσαντος καὶ κοινωνίαν ἐνθεμένου ἐν τούτοις πρὸς μίαν ἁρμονίαν κατευθύνουσαν τὰ τέσσαρα” (= interact with each other and differ, for God has created them thusly, directing these four to a singular harmony through this infused interaction); these are likened to a group of people dancing with rhythm and harmony, holding hands..., “καθάπερ ἐν χαραῖς ὁρῶμεν γινόμενον, τῶν χορευόντων ἀλλήλοις τὰς χεῖρας ἀντεμβαλλόντων καὶ τῇ μὲν μιᾷ πρὸς ἕτερον συγχορευτὴν τῇ δὲ ἑτέρῃ ἐκάστου πρὸς ἄλλον συνάπτοντος καὶ μίαν ἐνταῦθα ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν ἐν τε κινήσει ἀποτελουμένην καὶ μέλει” (= as we see happening in joyous events, dancers joining hands crosswise with each other, thereby creating unity and harmony in movement and song).¹⁵ It would be interesting to trace the roots of this theme. We now know that the theme of the bond between the dancers can also be found in at least two texts by Theodoros Metochites (1270-1330), and could arguably be traced back to the dawn of Greek literature, in the works of Homer! In the *Iliad*, in book 18, 593f. a group of young men and women is described in dance at Cnossus: ἐνθα μὲν ἦιθεοὶ καὶ παρθένοι ἀλφεισίβοιοι / ὠρχεῦντ’ ἀλλήλων ἐπὶ καρπῶ χεῖρας ἔχοντες (= Hereon there danced youths and maidens whom all would woo, with their hands on one another’s wrists; trans. Samuel Butler).

The Christian identity of author of the *Epitome* is clearly attested by several passages where he unequivocally accepts the views expressed therein “παρὰ τῆς ἡμετέρας καὶ θείας Γραφῆς δῆλα τοῖς ταύτην ἀναγινώσκουσιν” (= it is obvious to those who study our Holy Writ) 4.7), “ἡμῖν δὲ τοῖς χριστιανοῖς δοκοῦσι” (= as we Christians hold, 5.23), “ἐκ τῆς ἡμετέρας καὶ ἱεροῦ παιδείας” (= in accordance with our sacred education, 50) and “κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον” (= according to the true

word, 508). It is telling (as first observed by Lackner and Hunger), that Theodoros explicitly quotes only from Apostle Paul and the Early Church Father Gregory of Nazianzus, while he omits the names of all the Greek philosophers, including that of Aristotle, as already mentioned, although he draws heavily from his works. The ‘Christian testimonies’ of Theodoros are found in the following passages: 3.20 “δι’ ἀγαθότητα τὸν ὑλικὸν τουτονὶ κόσμον ὁ θεὸς ὑποστήσας ... ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν (*Genesis* 1.1)” and 4.9 “δι’ ἀγαθότητα οὖν ὁ θεὸς ὑποστήσας τὸν κόσμον, τὸν οὐρανὸν περιοχὴν ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐποίησεν” (Eastern Orthodox Credo), 6,1-4 “πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ πάντα παραχθῆναι γινώσκομεν... καὶ τὸν δημιουργὸν ἀνυμνῶμεν ὡς διὰ πάντων εὐεργετοῦντα τὸ γένος ἡμῶν”, 19.20 «φίλος τις... δωρήσεται βιβλίον τῶν ἁγίων πατέρων συγγράμματα ἔχον», 34.21 “οὕτω κελεύσαντος τοῦ δημιουργήσαντος”, 72ff. “οἱ μὲν Ἕλληνες θεὸν ἀφρόνως τὸν οὐρανὸν νομίζοντες...”¹⁶ 111ff. “εἰς τὸν θνητὸν τοῦτον χῶρον κατολισθήσαντες, ὃν καὶ ἰλὺν βυθοῦ καὶ τόπον κακώσεως ἢ θεία Γραφή κατονομάζει”, 228ff. “ὃ τοῖς χριστιανοῖς ἡμῖν οὐ δοκεῖ <τὸν οὐρανὸν ζῶον εἶναι>”¹⁵, 332ff. “ἔξευγενισάτω δέ τι τὸν περὶ φύσεως λόγον ἢ παρ’ ἡμῖν ἁγία καὶ θεία Γραφή..., καθ’ ἃ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος ἐν οἷς φησι γράφων Φιλιππησίοις, τὸν δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχοντα οὐχ ἄρπαγμὸν τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ ἠγγίασθαι”, 433ff. “ἡ μὲν γένεσις μεταβολὴ κατ’ οὐσίαν ἀπὸ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, παρ’ ἡμῖν μὲν τοῖς εὐσεβέσιν ἐκ τοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντος πάντων τῶν γεννητῶν γενέσθαι πιστευομένων...”, 495ff. “Τὸ δὲ θεῖον... εἰ καὶ κινεῖσθαι ποτε θεηγόρον μέγαν Γρηγόριον λέγοντα...”, 508ff. “κατὰ γὰρ τοι τὸν ἀληθῆ λόγον οὔτε μεταβάλλει τὸ θεῖον οὔτε κινεῖται”, 763ff. “Τῆ δέ γε σφαίρα τοῦ ἀστέρος, ὃν Ἀφροδίτην οἱ

---

16. I.A. Dimitrakopoulos in his study “Τρηγορίου Παλαμά, Κεφάλαια ἑκατὸν πενήτηντα, 1-14 «Περὶ κόσμου». Κείμενο, μετάφραση καὶ ἐρμηνευτικὰ σχόλια” *Βυζαντιακά* 20 (2000) pp. 295-348 detects the influence of Theodoros of Smyrna on Gregory Palamas in the latter’s rejection of the secular notion that the sky is a living being. The reference (p. 322) pertains to ch. 23.17-19 of Palamas’ work “Τὰ μὲν οὖν ἐν μετεώρῳ καὶ ἀνωτέρῳ πολυστρόφως οὕτω περιχορεύειν διτπῶς ἐφήκε, κάλλους τε παγκοσμίου χάριν καὶ ὠφελείας παντοδαπῆς”.

περιττοί τε καὶ φορτικοὶ ἐκάλεσαν Ἕλληνας”. See the useful analysis of five examples selected by M. Trizio (2012, pp. 89-92) to highlight the overarching tendency of Theodoros to distinguish between/ juxtapose ancient theories on Nature and Christian dogma. He also correctly identifies (p.93) common Patristic motifs (the main sources are Ioannes Damaskenos and Basil the Great), like the rejection of creation from *hyle* that did not exist earlier (Theodoros 4.2-11). The passage where the concepts of *eidos*, *atomon*, and *ousia* are being elucidated (17.12-18.18) is characteristic in that it relies almost entirely on Damaskenos (*Dialectica*, 5), including the example featuring the names of the apostles Peter and Paul.

It is also significant that Theodoros employs clearly pejorative/aggressive terms to describe views of the ancient Greeks in only five instances: 5.6 Οἱ μὲν Ἕλληνας, θεὸν ἀφρόνως καὶ τοῦτον <τὸν οὐρανὸν> νομίζοντες..., 13.10. Οἱ γοῦν τῶν Ἑλλήνων σοφοί... τὰ τοῖς καθ’ ἡμᾶς προσόντα τελείοις ζώοις καὶ τῷ οὐρανῷ ἀπενείμαντο ἀλογώτατα, 39.23 Ὅν <ἀστέρα> Ἄφροδίτην οἱ περιττοὶ καὶ φορτικοὶ ἐκάλεσαν Ἕλληνας, 40.3 τινῶν μὲν τούτων <τῶν Ἑλλήνων> φακοειδῆ λησηράντων τὸν ὅλον οὐρανόν, 41.10 εἰσὶ δὲ ἀμφοτέραι αὗται αἱ δόξαι <τὸν τόπον οἱ μὲν τὴν ὕλην εἶπον, οἱ δὲ τὸ εἶδος> εὐηθικώτεροι ὡς ἀσυλλόγιστοι.

Finally, characteristic is the transposition of phrases from the Old Testament (*Genesis*, *Psalms*) and the Eastern Orthodox Credo.

In the present *editio princeps* of Theodoros Smyrniaios’ work we have followed all established conventions for publishing critical editions of Byzantine texts, including the appropriate symbols that have been recorded in the relevant page.

As to the accentuation in the text of Theodoros Enclitics often retain their accents in the ms (εἶπον τινές, εἶδος ἐστί, εἶναι φασίν, οὐκ ἐστίν, δηλον ἐστί etc). I have tacitly regularized accentuation according to current usage.

The Critical Notes is usually divided in four parts : Aristotelian sources - Other sources - Notes on the script and interventions on the text - Summaries on the margins of the manuscript by a later scholar.

The edition of the text is followed by detailed Tables of Passages from ancient and other authors that have been identified in the text under publication (Index Locorum) – of Personal names (Index Nominum) – of Words, i.e concepts (Index Verborum).

LITERATURE

- A. K. Δημητρακόπουλος, *Ὁρθόδοξος Ἑλλάς*, Λειψία 1872
- K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, München 18972
- K. Κωνσταντόπουλος, *Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομισματικοῦ Μουσείου*, Ἀθήναι 1917, XIX+432 σελ.
- V. Laurent, «Légendes sigillographiques et familles Byzantines» : *Echos d'Orient* 31 (1932) 327-349 (p. 331-5 IX. Sceau de Théodore Smyrnaïos)
- A. Kazhdan, «Theodore of Smyrna» : *The Oxford Dictionary of Byzantium* 3, New York 1991, 2044
- Aristotelis Opera*. Edidit Academia Regia Borussica, ex recognitione Emmanuelis Bekkeri, Vol. I – II Berlin 1831 (Darmstadt, WBG 1960)
- Hermannus Bonitz, *Index Aristotelicus*, Berlin 1870 (= Akademie-Verlag 1955)
- Themistii In Aristotelis Physica Paraphrasis*, ed. H. Schenkl, Berlin, Commentaria in Aristotelem Graeca V,2 (1900)
- Simplicii In Aristotelis Physicorum Commentaria*, ed. H. Diels, Berlin, C.A.G. IX-X (1882/1885)
- Philoponi In Aristotelis Physicorum Commentaria*, ed. H. Vitteli, Berlin, CAG XVI-XVII (1887/1888)
- L.G. Westerink, “The Alexandrian Commentators and the Introductions to their Commentaries” : R. Sorabji, *Aristotle Transformed. The Ancient Commentators and their Influence*, London-Ithaca, NY 1990, 325-348
- R. Sorabji (Ed.), *The Philosophy of the Commentators, 200-600 AD. A Sourcebook 2: Physics*, London 2004
- Cleomedes Caelestia*, Ed. R.B. Todd, Leipzig, Bibl. Teubneriana 1990
- P. Moraux, „Quinta essentia“ : Pauly – Wissowa, *R.E.* XXIV (1963) 1171-1263
- G.A. Seeck, *Über die Elemente in der Kosmologie des Aristoteles*, München 1964
- J. Klowski, „Das Entstehen der Begriffe Substanz und Materie“ : *Archiv für Geschichte der Philosophie* 48 (1966) 2-42

- J. Klowski, „Zum Entstehen der Begriffe Sein und Nichts und der Weltstehungs- und Welterschöpfungstheorien im strengen Sinne“, : *Archiv für Geschichte der Philosophie* 49 (1967), 121-148, 225-254.
- Ioannes Damascenus, *Expositio fidei*, ed. P.B. Kotter, Berlin (Patristische Texte und Studien 12) 1973
- R. Browning, «Enlightenment and Repression in Byzantium in the Eleventh and Twelfth Century » : *Past and Present* 69 (1975) 3-23
- R. Browning, « A New Source on Byzantine-Hungarian Relation in the Twelfth Century. The Inaugural Lecture of Michael ὁ τοῦ Ἀρχιιάλου ἀστυκτοῦ τῶν φιλοσόφων » : *Balkan Studies* 2 (1961) 187-203
- Syméon Seth, *Conspectus rerum naturalium - De utilitate corporum caelestium : Anecdota Atheniensia et alia*, II, *Édités par A. Delatte*, Liège 1939
- Michael Psellus, *De omnifaria Doctrina*. Critical Text and Introduction by L.G. Westerink, Utrecht 1948
- Michael Psellus, *Philosophica Minora*, Vol. I , Ed. J.M. Duffy, Stuttgart und Leipzig (Teubner) 1992
- Michael Psellus, *Philosophica Minora*, Vol. II, Ed. D. J. O'Meara, Leipzig (Teubner) 1989
- Michael Psellos, *Kommentar zur Physik des Aristoteles*. Editio princeps, Einleitung, Text, Indices von Linos G. Benakis, Athen, Akademie Athen, CPhMA – Commentaria in Aristotelem Byzantina 5, 2008, 130*+430 p.
- Ioannes Italos, *Quaestiones Quodlibetales (Απορίαι καὶ Αὐσεῖς)*, Editio princeps von Perikles Joannou, Ettal 1956
- L. Clucas, *The Trial of John Italos and the Crisis of Intellectual Values in Byzantium in the Eleventh Century*, München (Miscellanea Byzantina Monacensia 26) 1981 - Review : J. Gouillard in *Byzantinische Zeitschrift* 76 (1983) 31-33
- Pseudo-Lucian, *Τιμαρίων ἢ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν παθημάτων* : A. Ellissen (Ed.), *Analekten der mittel- und neugriechischen Literatur*, Leipzig 1860, § 43-44 (Text griech.+deutsch)
- B. Baldwin, *Timarion*. Translated with Introduction and Commentary, Detroit, Wayne State Univ. Press 1984

- R. Romano, *Timarione*, Napoli 1974 – 2nd ed. Torino, *La satira bizantina dei secoli XI-XV*, 1999, 99-175
- Π. Βλαχάκος, *Τιμαρίων ἢ περὶ τῶν κατ' αὐτὸν παθημάτων*. Εἰσαγωγή–Μετάφραση–Σχόλια, Θεσσαλονίκη, Ζήτηρος 2004, 276 σελ.
- W. Lackner, „Zum Lehrbuch der Physik des Nikephoros Blemmydes“ : *Byzantinische Forschungen* 4 (1972) 157-169
- Herbert Hunger, *Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner*, München, Beck (Handbuch der Altertums-wissenschaften), Bd. I, 1978 (Kapitel 1 : Philosophie und Theologie) - Ἑλληνικὴ ἔκδοση : Η. Hunger, *Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν*, Ἀθήνα. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπέζης, τόμ. Α' 1987, 2^η ἔκδ. 1991, 442 σελ. (Γενικὴ ἐποπτεία καὶ μετάφραση τοῦ κεφαλαίου Φιλοσοφία, σελ. 37-122, ὑπὸ Λίνου Γ. Μπενάκη).
- C.N. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries*, Nicosia (Texts and Studies of the History of Cyprus 11) 1982
- G. Kapriev, *Philosophie in Byzanz*, Würzburg 2005
- Michele Trizio, “Ancient Physics in the Mid-Byzantine Period. The Epitome of Theodoros of Smyrna, Consul of the Philosophers under Alexios I Komnenos (1081-1118)” : Arbeitskreis „Philosophie in Byzanz” in Bonn (19.4.2013) = *Bulletin de philosophie médiévale* 54 (2012) 77-99.

το υποκω του το δει δει μνηστω ορα γη του αυθρα βαλαυτολων
 ωδου κινουμ καιτο ανατολικη μερ δεξιοισθ δευτοιστ
 ζωαλοποτ δεξι εφφαινεσται κινουμ δεξι δε μερ του κυ
 τα προανατο λ οιο μεν; διατο απο αηατολ κινουμ τονοισθ
 ου η δη τ π τ του οωου σωελοσι ζοντο διασασι. αμου υπο
 μεσθ η ου σασι ζομεσ καθυποδεσ εκτε ταμυ υπι και τ με
 πτ λ ορεσ σω και τ παρω εχοντ πινυ δε κεφαλην προνοπι. τ κη
 δεξιν αν χρ προανατο λ κη δε δεξεραν προδουμ και τ οισσο
 πυλ. περι φερομεν και πεερε φομεν και ταυτ ελαγως π
 ζω του οωου νε γνοσωτ. διατο και τ καθη με ζοσα λγωμ
 τ κεφαλην η τοσο μ διου η τροφι και τ δε το ταυτ αντικημ
 η οισωη πασ και ε μπροσ μ ε φω α οιν η τοι κοεσ οπισ
 δε το πουτ αντικημεν η τ η μωτ και δεξι μ τοσ φου η κα
 τοπ κηνο δεξερ δε το πουτ αντικημ. το δε απο τ δεξιοων
 η ναιτ ζοτ και τοπ κηνοσ; δε λ η ναι φασ απο ε και τοσ
 λθοφορω η τα μωσ τ φορτη τοις δεξερ ω η τινεν : τα δε
 δεξια ελασ βλα δα ηρ ως αμρα διωσ βωδ ζοσι και
 ταυτ λαμω ε λην π διασασι του οωου και τ ιδιωμτ
 εκασ πων διασασι. η πινυς του κα τ α του μικου λαου
 σιδι και του ε μπροσ και ε οπισθ α του βαθοιοι κη α ν
 φασι και του δεξιου και του λριερον α του πλα η η νιασ
 φαιμοντ. ζωωω του οωου οιομεν, τ ηρ τ πειω η λ η μ ν
 διασασι και τ ιδιωμτ πητ α η ε χ δοκ η τ σωμτ η μ
 φοινε μ λ η τ α η α η η και τ μ α η η ο οη λ η οι ζ ο η α

ο τοι πο
 λησσοφ
 ζωομ μω
 πλεσσωη τ
 οωου :-

 οη λ η κ η
 μαρο μ η η
 λ η σ ο κα
 τω η του ο
 ειν το λ η η
 σ ο η η η η
 π η ο ο η η
 ο η λ η ο η η :-

 : μερ η η

 η η η α η
 μ λ η η κ η η
 τ η η ο η η η
 σ ο α η η :-

Fascimile III: Cod. Vindobonensis theol. gr. 134, f. 241r

THEODORUS SMYRNAEUS
EPITOME DE NATURA
ET DE PRINCIPIIS NATURALIBUS

TABULA NOTARUM IN TEXTU
ET APPARATIBUS ADHIBITARUM

Codex Vindobonensis theol. gr. 134, XIV-XV s., fol. 238r-262v

Sigla in textu

< > addenda

[ ] supplenda, in codice abscita aut evanida

{ } delenda

In apparatibus

Ad . . . = Summaria in margine codicis cum not. Ϟ^{μ} (= σημείωσαι)

Ἐπιτομὴ τῶν ὅσα περὶ φύσεως
καὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν τοῖς παλαιοῖς διείληπται,
ἐκτεθειῖσα παρὰ Θεοδώρου,
ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τοῦ Σμυρναίου
ἐν τμήμασι τέτταρσι

Τμήμα πρῶτον

Ἔσονται περὶ φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν φύσει συνεστώτων, πρὸς δὲ περὶ τῶν πᾶσι τούτοις ἐπομένων, οἱ παλαιοὶ καὶ τούτων οἱ μάλιστα ἀκριβέστεροι διὰ μακροτέρων λόγων παρέστησαν, διὰ βραχέων ὁ 10 παρῶν παραστήσει λόγος. Ἔστι δὲ τὰ μὲν φύσει συνεστώτα ζῶα τε καὶ φυτὰ καὶ τὰ λοιπά, τὰ δὲ τούτοις ἐπόμενα ἢ ἐν τούτοις ὄντα ὕλη, εἶδος καὶ στέρησις, πρὸς δὲ καὶ κίνησις καὶ τόπος καὶ χρόνος.

Οἱ γοῦν περὶ τούτων πάντων ἐξετάσαντές τε καὶ 15 γράψαντες τὴν μὲν φύσιν εἶπον «ἀρχὴν κινήσεως καὶ ἡρεμίας», τῶν δὲ φυσικῶν εἶπον τὰ μὲν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα, τὰ δὲ σύνθετα ἐκ τούτων, ἀρχὰς μὲν εἰπόντες ἤτοι στοιχεῖα τῶν τεσσάρων τούτων στοιχείων, οἷον

7-8 τῶν φύσει συνεστώτων: v. Arist., *Phys.* 192b 11; *De caelo* 268a 4 16-17 ἀρχὴν κινήσεως καὶ ἡρεμίας: v. Arist., *Phys.* 253b 6; *De caelo* 268b 16 18 τὰ δὲ σύνθετα ἐκ τούτων: v. Arist. *De caelo* 268b 27

11-12 τὰ μὲν φύσει συνεστώτα: cf. l. 7-8 12-13 τὰ δὲ τούτοις ἐπόμενα: cf. Theophr. *Metaph.* 9,14

---

5 ἐν τμήμασι τέτταρσι cod.: hisce ex quattuor partibus tres priores exstant, quarta parte deperdita. 8 περὶ τῶν scripsi: ὅλων ἐκ m. posterior inepte scripsit

---

Ad 7-9 Τί ἐστι τὰ φύσει συνεστώτα καὶ τί ἐστι τὰ τούτοις ἐπόμενα in mg. cum not. ^ε (=σημείωσαι)

πυρός, αέρος, ὕδατός τε καὶ γῆς, ὕλην καὶ εἶδος, ταῦτα δὲ πάλιν τὰ τέσσαρα προσεχῆ στοιχεῖα καλέσαντες φυτῶν τε καὶ ζώων καὶ λοιπῶν. Καὶ τὴν μὲν ἀρχὴν ὡς ὁμώνυμον οὖσαν ὁμωνύμως καὶ παρεστήσαντο, «ἀρχὴ 5 ἐστίν», εἰπόντες, «τὸ ἐν ἐκάστω πρώτον», τὴν δὲ ὕλην «τὸ ὑποκείμενον τῇ γενέσει τῶν γινομένων» καὶ ταῖς ἄλλαις ἀντεισβολαῖς· «εἶδος» δὲ εἶπον εἶναι «τὸν ἐκάστου λόγον καὶ τὴν πρώτην οὐσίαν τοῦ πράγματος». Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὴν στέρησιν ἀρχὴν εἶπον τινὲς κατὰ συμβε- 10 βηκός, οὕτω καὶ ταύτην ὠρίσαντο· «στέρησις ἐστὶν ἀπουσία τοῦ εἶδους ἐν τῷ πεφυκότι».

Ἴνα δὲ σαφὲς ᾗ τὸ λεγόμενον, πῶς ἔχει ἐπὶ τῶν φυσικῶν, ἐννοητέον τὰ κατὰ τέχνην γινόμενα, πῶς ἐν τούτοις καὶ ὁ τῆς ὕλης λόγος λαμβάνεται καὶ τὸ εἶδος 15 καὶ ἡ στέρησις, καὶ καθ' ὁμοιότητα τούτων οἰητέον ἔχειν καὶ τὰ φυσικά. Ἐστω ξύλον ὑποκείμενον τέκτονι, ἵνα ἀπαρτίσῃ ἢ ἐκ τούτου κλίνην τε τυχὸν ἢ θύραν ἢ 238v τράπεζαν· τούτο τὸ ξύλον, εἰ καὶ εἶδος ἐστὶ φυσικὸν καὶ ἀποτέλεσμα φύσεως, ἀλλὰ γε ὕλης λόγον ἐπέχει πρὸς 20 τὸ τεχνικὸν εἶδος ὑποδέξασθαι· ἀλλὰ πρὸ τοῦ δέξασθαι τὸ τεχνικὸν εἶδος ἄμορφον ὄν καὶ ἀνείδρον κατὰ τὴν

4 ὁμώνυμον οὖσαν : cf. Arist. *Phys.* 245b 17; Simpl. *In Phys.* 269,3 5 τὸ ἐν ἐκάστω πρώτον: v. Arist. *Phys.* 192a 31; 193a 10 6-7 τὸ ὑποκείμενον - ταῖς ἄλλαις μεταβολαῖς: v. Arist. *De gen. et corr.* 320a 2 7-8 εἶδος-πράγματος: v. Arist. *Phys.* 193a 30 16 ξύλον ὑποκείμενον τέκτονι: cf. Arist. *Phys.* 191a 9

2 προσεχῆ στοιχεῖα καλέσαντες: cf. Alex. Aphrod. *In Metaph.* 347,12; Philop. *In Phys.* 88,12 11 ἀπουσία-πεφυκότι: cf. Simpl. *In Phys.* 221,23; *In De caelo* 122,20

6-7 ἀντεισβολαῖς cod. sed cf. Arist. *De gen. et cor.* 320a 2; Aet. *Placita, Dox. Gr.* 307b 5: μεταβολαῖς. 20 τεχνικὸν conieci et ante εἶδος posui: τεχνητὸν hinc et in v. 21 cod.

Ad 13-15 ^ε Τί ὕλη, τί εἶδος καὶ τί στέρησις.

στέρησιν ἔχειν λέγεται τοῦ εἴδους τοῦ τεχνικοῦ, ἡ δὲ
 στέρησις ἐστὶν αὐτὴ ἢ ἀμορφία καὶ τὸ ἀσχημάτιστον.
 Ὅτε δὲ τὸ κατὰ τέχνην εἶδος παρὰ τοῦ τεχνίτου δέξε-
 ται, τότε ἢ κλίνη τυχὸν λέγεται ἢ θύρα ἢ τράπεζα, ἃ
 πάντα τεχνικὰ εἶδη ἐστὶ τε καὶ λέγεται. Παραπλησίως 5
 δὲ ἔχει καὶ ὅταν ὑποθώμεθα ἄνθρωπον τέχνην τινὰ
 μαθεῖν βουλόμενον, οἷον γραμματικὴν τυχὸν ἢ μουσι-
 κήν· ἐν τούτῳ γὰρ ὑποκειμένου ἔχει χώραν ἢ ψυχὴν,
 στέρησεως δὲ πρὸ τοῦ τὴν τέχνην ὑποδέξασθαι τὸ
 ἄμουσον καὶ ἀγραμμάτικον, μετὰ δὲ τὸ τὴν γραμμα- 10
 τικὴν ἢ μουσικὴν ἐμαθεῖν εἰδοποιηθῆναι τὴν ψυχὴν
 τῇ τέχνῃ λέγομεν.

Ἐξ ἀναλογίας οὖν τῶν τοιούτων τεχνῶν καὶ τινος
 ὁμοιότητος καὶ τὴν τῶν φυσικῶν πραγμάτων γένεσιν
 κατελήφεισαν, ὕλην μὲν προσεχῆ τῶν τε ζώων καὶ τῶν 15
 φυτῶν τὰ τέσσαρα ταῦτα στοιχεῖα, τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ,
 τὸν ἀέρα καὶ τὴν γῆν, εἶδος δὲ αὐτὸ τοῦτο τὸ ζωϊκὸν ἢ
 φυτικόν, ὡς τὸ ἀνθρώπειον εἶδος τυχὸν ἢ τὸ τοῦ φοίνι-
 κος ἢ τὸ τῆς ἐλαίας. Στέρησιν δὲ ἐν τούτοις λέγομεν,
 ὅταν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀναλογισώμεθα 20
 μήπω συγκραθέντα καὶ τυχὸν φυτὸν ἢ ζῶον ἀποτελέ-
 σαντα. Καὶ ἐπὶ τῶν σπερμάτων δὲ τῶν ζώων τὰ ὅμοια
 λέγομεν, στέρησιν μὲν ἐν τούτοις λέγοντες, ὅταν ἀμόρ-
 φωτα ᾖσιν, εἶδος δὲ ὅταν τὸ οἰκεῖον εἶδος ἀπολάβωσιν.

Ἐπεὶ δὲ ταῦτα περὶ τε τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἴδους 25
 καὶ τῆς στέρησεως ἐδηλώσαμεν, κάκεινα ἐπισυνάψαι

1-2 ἢ ἀμορφία καὶ τὸ ἀσχημάτιστον: v. Arist. *Phys.* 190b 13 ;
 191a 2 3-5 : τὸ κατὰ τέχνην εἶδος - λέγεται: cf. Arist. *Phys.*
 193a 31 19-22 Στέρησιν-ἀποτελέσαντα: verba στέρησις,
 ἀναλογίζεσθαι, σύγκρασις, ἀποτελεῖν ex Arist. (v. Ind. Ari-
 stot.) 24 ὅταν τὸ οἰκεῖον εἶδος ἀπολάβωσιν: v. Arist. *Phys.*
 261a 18

5 τεχνικὰ emendavi: τεχνητὰ cod. (v. infra 19,13; 42,24 et
 Arist. *Phys.* 193a 31 : ὡσπερ γὰρ τέχνη λέγεται τὸ κατὰ
 τέχνην καὶ τὸ τεχνικόν). 23 ὅτ' ἂν cod.

τῷ λόγῳ κεκρίκαμεν, οὐκ ἐκ τῆς ἕξωθεν ὄντα παιδείας
 ἀλλ' ἐκ τῆς ἡμετέρας καὶ ἱερᾶς, ὅτι δι' ἀγαθότητα τὸν
 ὑλικὸν τουτονὶ κόσμον ὁ θεὸς ὑποστήσας, τὸν μὲν οὐρα-
 νὸν καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα στοιχεῖα οὐκ ἐκ προῦποκει-
 5 μένης ὕλης ὑπεστήσατο, ἢ ἀλλ' ἐν κεφαλαίῳ καὶ ἀτόμῳ 239r
 τὴν ὕλην τῷ εἶδει συνειλημμένην παρήγαγε καὶ «ἐποί-
 ησε τὸν οὐρανὸν τε καὶ τὴν γῆν» καὶ τὰ ἐν μέσῳ τούτων
 στοιχεῖα, τὰ δὲ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, ἐξ ὕλης τῶν τεσσάρων
 στοιχείων πρῶτον παρηγγέμων, ἐδημιούργησεν· ἐπὶ δὲ
 10 τοῦ ἡλίου πρῶτον τὸ εἶδος, ἦτοι τὸ φῶς, εἶτα τὸ
 ἡλιακὸν σῶμα παρήγαγεν, ἵνα δείξῃ πάντα δυνάμενος.
 Δι' ἀγαθότητα οὖν ὁ θεὸς ὑποστήσας τὸν κόσμον, τὸν
 οὐρανὸν περιοχὴν «ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων» κτισμάτων
 ἐποίησε· καὶ τὰ μὲν περὶ τούτων, ὅπως ἔχουσί τε καὶ
 15 λέγονται, παρὰ τῆς ἡμετέρας θείας καὶ ἀγίας Γραφῆς δῆλα
 τοῖς ταύτην ἀναγινώσκουσιν, ἃ δὲ περὶ τε οὐρανοῦ καὶ
 τῶν ἐντὸς τούτου τοῖς ἕξω τῆς ἡμετέρας αὐτῆς σοφοῖς
 δοκεῖ, εἰσὶ μὲν πολλὰ καὶ διὰ μακροτέρων λόγων
 ἀποδεικνύμενα, ὀλίγα δὲ τινα καὶ διὰ βραχέων ὁ παρῶν
 20 λόγος διαλαβὼν παραστήσει σαφέστατα.

Οἱ μὲν γὰρ τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλήσι σοφῶν πέμ-
 πτον σῶμα τὸν οὐρανὸν εἶναι ἀπεφήναντο καὶ ἕτερον
 παρὰ τὰ τέσσαρα ταῦτα στοιχεῖα συλλογίζονται ἀπὸ

6-7 ἐποίησε-γῆν: *Genesis* 1,1 **13** ὄρατῶν-ἀοράτων: v.
Symbolum Nicaenum 4 **21-5,1** πέμπτον-κινήσεως: cf. Mich.
Psell., De omnif. doct. 121,7 et 131,5 (Ἀριστοτέλης τὸν
 πάντα οὐρανὸν ... διὰ τὴν διάφορον κίνησιν πρὸς τὰ τέσσαρα
 στοιχεῖα πέμπτον σῶμα καλεῖ).

2-5 ἀλλ' ἐκ τῆς ἡμετέρας - ὑπεστήσατο: cf. infra v. 26,25sqq.
17 τῶν scripsi: τὰ cod.

Ad **8-9** Ὅτι τὰ ζῶα πάντα καὶ τὰ φυτὰ ἐξ ὕλης τῶν τεσσάρων
 στοιχείων ἐδημιουργήθη. Ad **21-5,3** Ὅτι τινὲς τῶν παρ'
 Ἑλλήσι φιλοσόφων πέμπτον σῶμα τὸν οὐρανὸν ἀπεκάλεσαν
 διὰ τὸ κυκλοτερῶς τοῦτον κινεῖσθαι, τὰ δὲ τέσσαρα στοιχεῖα
 κατ' εὐθείαν.

τῆς κινήσεως, διὰ τὸ τὸν μὲν οὐρανὸν κύκλῳ κινεῖσθαι, τὰ δὲ τέσσαρα στοιχεῖα τὴν ἐπ' εὐθείας κινεῖσθαι κίνησιν, τὸ μὲν πῦρ καὶ τὸν ἀέρα τὴν ἐπὶ τὸ ἄνω διὰ τὸ εἶναι κοῦφα καὶ ἀνωφερῆ, τὴν δὲ γῆν καὶ τὸ ὕδωρ τὴν ἐπὶ τὸ κάτω διὰ τὸ εἶναι βαρέα τε καὶ κατάρροπα, τὸ μὲν πῦρ κουφότατον μεθ' ὑπερβολῆς, τὸν δὲ ἀέρα κοῦφον ἀπλῶς λέγοντες· τῶν δὲ βαρέων πάλιν στοιχείων καὶ κατωφερῶν βαρὺ μὲν τὸ ὕδωρ ἀπλῶς, τὴν δὲ γῆν βαρύτερον μεθ' ὑπερβολῆς λέγοντες, καὶ ἐπιπολάζειν μὲν πᾶσι τὸ πῦρ διὰ τὴν ἄκραν κουφότητα, ὑφίστασθαι δὲ τὴν γῆν διὰ τὴν ἄκραν βαρύτητα· ἄλλοι δὲ πάλιν εἶπον ἀπὸ τοῦ καθαρωτάτου καὶ οἷον ἄνθους τῶν τεσσάρων στοιχείων συστήναι τὸν οὐρανόν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ σχῆμα ἔχει ὁ οὐρανὸς καὶ χροῶμα καὶ κάλλος καὶ κίνησιν, οἱ μὲν Ἕλληνες, θεὸν ἀφρόνως καὶ τοῦτον νομίζοντες καὶ μὴ χάριν τῶν ἀνθρώπων δημιουργηθῆναι τοῦτον οἰόμενοι μηδὲ δι' ὠφέλειαν τούτων ψυχικὴν τε καὶ σωματικὴν (μηδὲ γὰρ δέον εἶναι κατὰ τὴν τούτων ὑπόληψιν τὰ κρείττονα τῶν ἐλαττόνων || 239v χάριν γενέσθαι), καὶ τινὰς αἰτίας φυσικὰς τοῦ οὐρανόου 20 ἀποδεδώκασιν σχήματος, σφαιροειδὲς τοῦτο εἰπόντες καὶ αἰτίας τινὰς τούτου θέμενοι διὰ τὸ τε τιμιώτερον εἶναι τῶν σχημάτων ἐν τοῖς ἐπιπέδοις τὸν κύκλον καὶ

12-13 οἷον-οὐρανόν: cf. Sym. Seth, *Consp. rerum nat.* 42,5 ex Proclo *In Plat. Tim.* (ὁ δὲ Πρόκλος τὸ οὐράνιον σῶμα ἐκ τοῦ ἄνθους τῶν στοιχείων συγχεῖσθαι); Mich. Psell. *Orat. Hagiograph.* 2,146 (ὁ μέγας ... οὐρανὸς ἐκ τοῦ ἄνθους τῶν πρώτων στοιχείων σεσωμάτῳται) **23-6,1** τῶν σχημάτων - πολυχωρότερον: cf. Sym. Seth, *Consp. rerum nat.* 36,9 ex Proclo *In Plat. Tim.* et Ioann. Philop. *In Phys.* 132,5 et *In De anima* 56,10 (τῶν ἰσοπεριμέτρων στερεῶν vel σχημάτων πολυχωρητότερον)

16 τῶν ἀνθρώπων scripsi: τοῦ ἀνθρώπου cod. (cf. mox infra 5,17 δι' ὠφέλειαν τούτων) **17 /18** μὴ δὲ cod. **22** θέμενοι restitui: in cod. corruptum

- τὴν σφαῖραν ἐν τοῖς στερεοῖς καὶ τὸ πολυχωρητότερον. Καὶ δοκοῦσι μὲν καὶ αἱ αἰτίαι αὗται κατὰ λόγον ἐχόμεναι, πλὴν ἔστιν εἰπεῖν καὶ ἐτέραν τινὰ αἰτίαν τελικὴν τοῦ τοιοῦτου σχήματος, ἣν καὶ ἐροῦμεν μετὰ βραχύ.
- 5 Καὶ κυανοῦν δὲ τὸν οὐρανὸν λέγοντες καὶ τὴν κύκλω κινεῖσθαι κίνησιν καὶ μέγαν τῷ μεγέθει καὶ τὸ κάλλος ἐπιτερπῆ, αἰτίας καὶ τούτων τινὰς φυσικὰς ἀπέδοντο. Ἡμῖν δὲ τοῖς χριστιανοῖς δοκοῦσι μὲν καὶ αἱ παρὰ τοῖς ἔξω σοφοῖς λεγόμεναι περὶ τούτων αἰτίαι λόγου τινὸς
- 10 ἔχουσθαι, ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ πάντα παραχθῆναι γινώσκουμεν, ὡς ἂν πρὸς ἔννοιαν θεοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ὁδηγώμεθα καὶ τὸν δημιουργὸν ἀνυμνῶμεν ὡς διὰ πάντων εὐεργετοῦντα τὸ γένος ἡμῶν, σφαιροειδῆ μὲν γενέσθαι λέγο-
- 15 μεν, εἴπερ παρήκται σφαιροειδῆς, ἵνα ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου σφαιροειδοῦς σώματος, ἀκινήτου τε ὄντος διὰ τὸ ἐφ' ἑνὸς σημείου βεβηκέναι καὶ ἀκινήτου ἀφ' οὗ παρήχθη μέχρι τοῦ νῦν, ἐννοῶμεν τοῦ θεοῦ τὸ περὶ πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ δημιουργηθέντα, ἐξαιρέτως τὸ ἀνθρώπειον
- 20 γένος, ἐπ' εὐεργεσίᾳ καὶ προνοίᾳ ὡς ἂν εἴποι τις ἀκίνητον.

Χρῶμα δὲ κυανοῦν παρὰ τοῦ δημιουργοῦ λαβεῖν εἰδότες τὸν οὐρανόν, πρὸς ὠφέλειαν καὶ τοῦτο ἡμετέραν ἐκλαμβανόμεθα διὰ τὸ σύμμετρον εἶναι τὸ χρῶμα

25 τοῦτο τῆ ὄψει ἡμῶν ὡς μέσον ὃν λευκοῦ τε καὶ μέλανος· εἰ μὲν γὰρ ἐπὶ τὸ λευκότερον τὸ οὐράνιον σῶμα ἀπέκλινε, διεκρίνοντο ἂν αἱ ὄψεις ἡμῶν καὶ οὐδεμία τις

14-18 σφαιροειδῆ-νῦν: v. Arist. *De caelo* 286b 10sqq.; *Phys.* 193b 30 **25-26** ὡς-μέλανος: cf. Arist. *De sensu* 442a 24

4 ἐροῦμεν-βραχύ: v. infra 6,14 **24** ἐκλαμβανόμεθα scripsi: ἐκλαμβανώ- cod.

Ad **5** Διὰ τί τὸ οὐράνιον χρῶμα κυανοῦν ὑπάρχει, ὅπερ λέγεται καὶ φαιόν, φαιὸν δὲ λέγεται τὸ μέσον λευκοῦ καὶ μέλανος.

ἦν <ἄν> ἡμῖν τέρψις καὶ ἡδονὴ ἀπὸ τῆς τῶν οὐρανίων
 ὀράσεως, {ἄν} εἰ δέ γε πάλιν πρὸς τὸ μελανότερον ἔρ-
 ρεπε, καὶ τὴν ὄρατὴν ἡμῖν κατάκρας συνέκρινε δύναμιν
 {καὶ} ἀκαλλέστατον κατεφαίνετο θέαμα. Διαφανῆ δὲ
 γενέσθαι τὸν οὐρανὸν καταλαμβάνομεν, ὡς ἂν διὰ τῆς 5
 τούτου διαφανείας τὰ τῶν λαμπρῶν σωμάτων φῶτα
 πρὸς ἡμᾶς διαπορθιεύονται καὶ ἵνα ἀπαρεμποδίστως ἡ
 ὄψις ἡμῶν διὰ τοῦ βάθους τούτου διϊκνουμένη τὰ ἐν
 αὐτῷ κάλλη ὄρᾳ.

Κάλλος δὲ ἔχει ὁ οὐρανὸς ἀμύθητον, ὡς ἂν εἰς 10
 ἔννοιαν ἡμᾶς ἄγῃ τοῦ πρώτου καλοῦ καὶ τῶν ἀπάντων
 240r καλῶν αἰτίου, οὐπερ ἐκπεπτώκαμεν || διὰ παραβάσεως
 εἰς τὸν θνητὸν τοῦτον χῶρον κατολισθήσαντες, ὃν καὶ
 ἰλὸν βυθοῦ καὶ τόπον ἢ θεία Γραφή κατονομάζει κακώ-
 σεως, φημί δὲ ἐγὼ καὶ κακύνσεως, εἰ καὶ περιττόν τι 15
 δόξω ποιεῖν· ἢ γὰρ κάκωσις ἕτερόν τι ἐστὶ παρὰ τὸ
 κάκυνσις· κάκωσις μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ πάσχειν καὶ περιπί-
 πτειν κακοῖς τε καὶ λυπηροῖς, κάκυνσις δὲ τὸ κακὸν
 τινα κατὰ προαίρεσιν γίνεσθαι· καὶ ὁ μὲν ἀδίκως τυχὸν
 παρὰ τοῦ πονηροῦ τυπτόμενος ἢ τῶν προσηκόντων 20
 ἀποστερούμενος κακοῦσθαι λέγεται, ὁ δὲ ὑπὸ λοιμῶν
 τε καὶ φθορέων περὶ τὰ χρηστὰ ἤθη διαφθειρόμενος
 κακύνεσθαι, ἐκ τοῦ κακὸν γίνεσθαι, λέγεται. Μέγεθος
 δὲ τοσοῦτον τῷ οὐρανῷ οἰόμεθα, ὅσον δὴ καὶ ἐστὶ, ὥστε
 ἅμα μὲν ἀπειρίαν ἐκφεύγειν (μόνον γὰρ τὸ θεῖον ἐστὶν 25

14 ἰλὸν βυθοῦ: *Septuaginta, Psalm. 68, 3,1*; cf. Greg. Naz., *Funebri orat. 7* (τόπον κακώσεως καὶ ἰλὸν βυθοῦ). **16-17** ἢ γὰρ κάκωσις – κάκυνσις: cf. Theoph. Bulg., *PG 126, 365A*: (διαφέρει κάκυνσις καὶ κάκωσις, κάκυνσις μὲν ἐπὶ ψυχῆς, κάκωσις δὲ ἐπὶ σώματος).

1 ἦν ἂν ἡμῖν scripsi: ἂν εἰ δέ γε cod. **4** καὶ: seclusi **21** λοιμὸν cod.: correxi

Ad **17-19** Τί ἐστὶ κάκωσις καὶ τί κάκυνσις, καὶ ὅτι ἡ μὲν τὸ ἀκουσίως πάσχειν κακ[ῶς], ἢ δὲ κάκυνσις τὸ ἐκουσίως κακὸν τινα γίνεσθαι.

ἄπειρον), ἅμα δὲ καὶ διὰ τοῦ μεγίστου μεγέθους τὴν ἀπειροδύναμον ἡμῖν ἐκφαίνειν τοῦ θείου μεγαλειότητα.

- Κινεῖσθαι δὲ τὸν οὐρανὸν διὰ τοῦτο φασὶ τινες, ἵνα θερμαίνῃ καὶ περιθάλλῃ τὰ τῆδε· εἰ μὴ γὰρ ἐκινεῖτο, οὐκ ἂν ἦν, φασί, τὸ ὑπέκκαυμα· ὑπὸ γὰρ τῆς σφοδροτάτης κινήσεως θερμαινόμενος ὁ ἀήρ ἐκπυροῦται, μὴ ὄντος δὲ τοῦ ὑπεκκαύματος, οὐδὲ στοιχεῖον ἂν ἦν πυρός, ὃ καὶ ζωογονικωτέραν ἔχει τὴν δύναμιν καὶ εἶδους λόγον ἐπέχει πρὸς τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. Κύκλω δὲ
 5 κινεῖται ὁ οὐρανός, ἵνα καὶ ἄλλο ἐκ τούτου μάθωμεν, ὅτι καὶ τὸ θεῖον, τὸ πάντα συνέχον καὶ περιέχον, αἰ ἐνεργοῦν καὶ δημιουργοῦν καὶ τῶν δημιουργουμένων ταῖς ἀγαθοεργίαις προνοοῦμενόν <ἐστι>. Πρὸς δὲ καὶ ἄλλο τι ἐπιγνωσόμεθα κατ' ἄλλην ἐπιβολήν, ὅτι καὶ
 10 πάντα τὰ ἐκ θεοῦ περὶ θεὸν στρέφεται καὶ κύκλω περὶ τὸν πάντων βασιλέα χορεύει. Ὡσπερ δὲ σοφός τις δημιουργὸς οἰκίας οὐ μόνον τῶν τὴν οἰκίαν συνιστώντων προνοεῖται ἀναγκαίως, οἷον θεμελίων καὶ τοίχων καὶ ὀρόφων, ἀλλὰ καὶ χρήσιμά τινα ἐν ταύτῃ κατασκευάζει, οἷον ταμιεῖα καὶ θυρίδας καὶ ἀναφωτίδας, τινὰ δὲ
 15 καὶ ἐπιτερπῆ, ὡς χρυσώματα καὶ λίθων συνθέσεις πολυειδῶν, || οὕτω καὶ ὁ θεὸς οὐ πάντα τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ 240v

6 ἐκπυροῦται: v. Arist. *De caelo* 289a 24, *Meteor.* 342b 2
7 τοῦ ὑπεκκαύματος: v. Arist. *Meteor.* A4, 341b 19sqq.; cf. Mich. Psellos, *De omnif. doct.* §130 **9-13** Κύκλω—ἐστι: v. Arist. *De caelo* 286a 10sqq.

2 ἀπειροδύναμον—μεγαλειότητα: cf. Sym. Seth, *De utilitate...* 41,11 (ἵνα διὰ τῆς τοιαύτης σκιᾶς καταλαμβάνωμεν τὰ μεγέθη τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου καὶ τὰ μεταξὺ τούτων καὶ τῆς γῆς διαστήματα καὶ δοξάσωμεν τὸν δημιουργὸν καὶ θαυμάσωμεν τὴν ἀπειροδύναμον αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ μεγαλοπρέπειαν)

13 ἐστι addidi

Ad 3 Ὅτι κινεῖται ὁ οὐρανὸς καὶ διὰ τί κινεῖται καὶ πῶς κινεῖται.

τοῦ ἀναγκαίου χάριν ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ καὶ τινα τοῦ
 χρησίμου καὶ ἐπιτεροῦς ἕνεκα. Ἀναγκαία μὲν ἢ τοῦ
 οὐρανοῦ κίνησις, ἢ δὲ σελήνη οὐκ ἀναγκαία ἀλλὰ χρη-
 σίμη, τὸ δὲ χῶμα τῶν ὄλων ἀστέρων ἐπιτεροπές. Εἰ δὲ
 καὶ ὁ ἥλιος ἀναγκαῖός ἐστι, ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ ἐπιτεροπές 5
 ἄμα καὶ χρήσιμον, ἢ δὲ σελήνη, εἰ καὶ τὸ χρήσι[μον]
 <ἔχει> π[λέον], ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ ἐπιτεροπές, ὥσπερ
 καὶ αἱ ἐν πολυτελεῖ οἰκίᾳ ἀναγεγλυμμένα θυρίδες σὺν
 τῷ χρήσιμῳ καὶ τὸ ἐπιτεροπές ἔχουσι. Τὸ δὲ τῶν ἀστέ-
 ρων χῶμα, εἰ καὶ τὸ ἐπιτεροπές ἔχει πλέον, ἀλλ' ἔχει καὶ 10
 τὸ χρήσιμον· ἐν γὰρ ἀσελήνῳ φωτὶ μικρόν τι τὸν ἀέρα
 φωτίζουσι καὶ τινες τούτων ὁδηγοὶ τοῖς πλέουσι γίνον-
 ται καὶ τὰς τοῦ ἀέρος καταστάσεις ἐπισημαίνουσι. Οἱ
 δὲ πλανῆται πλέον τὸ χρήσιμον ἔχουσι ἢ τὸ ἐπιτεροπές.

Ἐπεὶ δὲ καὶ σῶμά ἐστιν ὁ οὐρανός, πᾶν δὲ σῶμα 15
 τὰς τρεῖς διαστάσεις ἔχειν φασί, μῆκος καὶ βάθος καὶ
 πλάτος, τούτων δὲ τὸ μὲν μῆκος ἔχει τὸ ἄνω καὶ τὸ
 κάτω, τὸ δὲ πλάτος τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν, τὸ δὲ
 βάθος τὸ ἔμπροσθεν καὶ τὸ ὀπίσθεν, τινὲς μὲν τῶν παρ'
 Ἑλλήσι σοφῶν ἀπὸ ἀνθρώπου στοχαζόμενοι, ἐστῶτος 20
 ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πρὸς δύοσιν ἀποβλέποντος, ἄνω μὲν
 εἶπον ἔχειν τὸν οὐρανὸν τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν μέρος
 τοῦ οὐρανοῦ, κάτω δὲ τὸ πρὸς τοὺς πόδας, καὶ ἔμπρο-
 σθεν μὲν τὸ πρὸς δυσμᾶς, ὀπίσθεν δὲ τὸ πρὸς ἀνατολάς,
 καὶ δεξιὸν μὲν τὸ πρὸς ἄρκτον, ἀριστερόν δὲ τὸ πρὸς 25

21-10,1 ἄνω–μεσημβρίαν: cf. Mich. Psell., *De omnif. doctr.* 162,7 (τὸ ὑπὲρ κεφαλῆς ἡμῶν ἡμισφαίριον...)

6-7 χρήσιμον–πλέον: *supplevi*   **7** ἔχει¹ *addidi* (cf. *infra* p. 9,10-11)

Ad 15-16 Ὅτι πᾶν σῶμα τὰς τρεῖς ἔχει διαστάσεις. Καὶ αὐτὸς ὁ οὐρανὸς πλὴν τῶν ἀψύχων. ταῦτα γὰρ οὐκ ἐπιδέχονται τὰς τρεῖς διαστάσεις κυρίως διὰ τὸ μὴ δέχεσθαι τὰ τῶν διαστάσεων ἰδιώματα.

μεσημβρίαν. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἄνω μὲν εἶπον ἔχειν τὸν
 οὐρανὸν τὸν νότιον πόλον, τὸν αἰὶ ἡμῖν ἀφανῆ, κάτω δὲ
 τὸν βόρειον πόλον, τὸν αἰὶ ἡμῖν ἐπιφανῆ τοῖς πρὸς ἄρ-
 κτον, καὶ δεξιὸν μὲν μέρος τοῦ οὐρανοῦ τὸ πρὸς ἀνατο-
 5 λὰς, ἀριστερὸν δὲ τὸ πρὸς δυσμὰς, καὶ ἔμπροσθεν μὲν
 τὸ ὑπὲρ κεφαλῆν ἡμῶν μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ὀπισθεν δὲ || 241r
 τὸ ὑπὸ γῆν· τοῦτο δὲ ἔλεγον διὰ τὸ ὄραν τὸν οὐρανὸν
 ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς κινούμενον καὶ τὸ ἀνατο-
 λικὸν μέρος δεξιὸν οἶεσθαι διὰ τὸ καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τῶν
 10 δεξιῶν μερῶν φαίνεσθαι κινούμενα, δεξιὰ δὲ μέρη τοῦ
 οὐρανοῦ τὰ πρὸς ἀνατολὰς οἰόμενοι διὰ τὸ ἀπὸ ἀνατο-
 λῶν κινεῖσθαι τὸν οὐρανόν. Οὕτως ἤδη τὰ περὶ τῶν τοῦ
 οὐρανοῦ συνελογίζοντο διαστάσεων, ἀνθρωπον ὑπερμε-
 γέθη ἀναλογιζόμενοι καθ' ὑπόθεσιν ἐκτεταμένον ὑπι-
 15 ον καὶ τοὺς μὲν πόδας πρὸς τῷ βορείῳ πόλῳ ἔχοντα,
 τὴν δὲ κεφαλὴν πρὸς τῷ νοτίῳ, τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς
 ἀνατολὰς, τὴν δὲ ἀριστερὰν πρὸς δυσμὰς, καὶ τῷ οὐ-
 ρανῷ συμπεριφερόμενον καὶ περιστρεφόμενον. Καὶ
 ταῦτα ἔλεγον ὡς περὶ ζώου τοῦ οὐρανοῦ ἐννοοῦντες διὰ
 20 τὸ καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ζῶα ἄνω μὲν ἔχειν τὴν κεφαλὴν,
 ἐν ἣ τὸ στόμα, δι' οὗ ἡ τροφή, κάτω δὲ τὸ ταύτη ἀντι-
 κείμενον, ἡγρουν τοὺς πόδας. Καὶ ἔμπροσθεν μὲν ἐφ' ᾧ
 ἡ αἴσθησις, ἡτοι ἡ ὄρασις, ὀπισθεν δὲ τὸ τούτῳ ἀντικεί-
 25 μένον, ἡτοι τὰ νῶτα, καὶ δεξιὸν μὲν τὸ ἀφ' οὗ ἡ κατὰ
 τὸν οὐρανὸν κίνησις, ἀριστερὸν δὲ τὸ τούτῳ ἀντικείμενον. Τὸ
 δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν εἶναι τοῖς ζώοις τὴν κατὰ τὸν οὐρανὸν

1-9 Ἄλλοι—οἶεσθαι: cf. Arist. *De caelo* 285b 9sq.; 285b 18;
Meteor. 361a 9. **25-11,1** Τὸ δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν—κίνησιν: cf.
 Arist. *De caelo* 285a 23; b 16; *De part. anim.* 684a 27

19 ὡς περὶ ζώου τοῦ οὐρανοῦ: cf. infra 13,18

Ad 13sq. Ὅτι οἱ παρ' Ἑλλήσι σοφοὶ ζῶον ἐμυθοπλάστουν
 τὸν οὐρανόν. Ad 21-11,10 Ὅτι ἀντικείμενόν ἐστι τοῦ ἄνω τὸ
 κάτω, καὶ τοῦ δεξιῦ τὸ ἀριστερόν, καὶ τοῦ ἔμπροσθεν τὸ
 ὀπισθεν.

κίνησιν δῆλον εἶναί φασιν ἀπὸ τοῦ καὶ τοὺς ἀχθοφο-
 ροῦντας ἀνθρώπους τὰ φορτία τοῖς ἀριστεροῖς ἐπιτιθέ-
 ναι μέρεσι, τὰ δὲ δεξιὰ ἐλεύθερα βάρους διατηρεῖν, ὡς
 ἂν ῥαδίως βαδίζωσι. Καὶ ταῦτα λέγουσιν Ἕλληνες περὶ
 διαστάσεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ιδιωμάτων ἐκάστης 5
 τῶν διαστάσεων, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, ἃ τοῦ μή-
 κους λέγουσιν ἴδια, καὶ τοῦ ἔμπροσθεν καὶ τοῦ ὀπίσθεν,
 ἃ τοῦ βάρους οἰκεῖα εἶναί φασι, καὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ
 ἀριστεροῦ, ἃ τοῦ πλάτους εἶναι ἀποφαίνονται, ζῶον οὖν
 τὸν οὐρανὸν οἰόμενοι. Τὰ γάρ τοι περὶ τῶν λεγομένων 10
 διαστάσεων καὶ τῶν ιδιωμάτων τούτων οὕτως ἔχειν
 δοκεῖ.

Τῶν σωμάτων τὰ μὲν εἰσιν ἔμφυχα, τὰ δὲ ἄφυχα·
 241v καὶ τὰ μὲν ἄφυχα, οἷον λίθοι, ξύλα, || [καὶ] τὰ ἀποτε-
 τμημένα τῆς τῶν δένδρων ὀλότητος, καὶ τὰς τρεῖς 15
 διαστάσεις ἔχειν λέγονται, ἀλλ' οὐ κυρίως ἔχειν ταύτας
 λέγονται· εἰ γὰρ εἶχον ταύτας, εἶχον ἂν καὶ <τὰ> ἐκά-
 στης τούτων ιδιώματα, οἷον τοῦ μὲν μήκους τὸ ἄνω καὶ
 τὸ κάτω, τοῦ δὲ βάρους τὸ ἔμπροσθεν καὶ τὸ ὀπίσθεν,
 τοῦ δὲ πλάτους τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν· νῦν δὲ οὔτε 20
 τὸ ἄνω ἔχουσι διὰ τὸ μηδὲ θρεπτικὴν δύναμιν ἔχειν,
 οὔτε τὸ κάτω διὰ τὸ μηδὲ τὸ ἄνω, οὔτε τὸ ἔμπροσθεν
 διὰ τὸ μηδὲ αἰσθάνεσθαι, οὔτε τὸ ὀπίσθεν διὰ τὸ μηδὲ
 τὸ ἔμπροσθεν, οὔτε τὸ δεξιὸν διὰ τὸ μηδὲ κατὰ τὸν
 κινεῖσθαι ἀφ' ἑαυτῶν, ὡς τὰ ζῶα, οὔτε τὸ ἀριστερόν διὰ 25
 τὸ μηδὲ τὸ δεξιόν. Διὰ γοῦν ταῦτα κυρίως μὲν οὐ δοκοῦ-
 σιν ἔχειν τὰ ἄφυχα τὰς εἰρημένους τρεῖς διαστάσεις καὶ
 τὰ τούτων ιδιώματα, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὡς ἂν ἀναστραφῶ-
 μεν ἔχειν ταῦτα λέγονται, ἄνω μὲν πρὸς τὸ ἄνω ἡμῶν,
 κάτω δὲ πρὸς τὸ κάτω ἡμῶν. Τῶν δὲ λεγομένων ζῆν, 30

3 μέρεσι: in marg. cod. 13 ταμέν et ταδέ cod.: distinxi et
 correxī 14 καί²: seclusi 17 τὰ addidi

Ad 4-6 Τί τὰ ιδιώματα ἐκάστης τῶν διαστάσεων.

ἤτοι ἐμφύχων, τὰ μὲν φυτὰ ὡς θρεπτικὴν ἔχοντα δύνα-
 μιν καὶ αὐξητικὴν καὶ τοῦ ὁμοίου γεννητικὴν μόνον τὸ
 ἄνω ἔχουσι καὶ τὸ κάτω, ἄνω μὲν τὰς ῥίζας δηλαδὴ (διὰ
 γὰρ τῶν ῥιζῶν ἔλκουσιν ἀπὸ τῆς γῆς τὴν τροφήν, ἀνά-
 5 λογον πρὸς τὸ ἐν τοῖς ζώοις στόμα ἐχουσῶν, δι' οὗ
 ἔλκεται καὶ τοῖς ζώοις ἡ τροφή· ἀπὸ γὰρ τῆς τῶν
 ἔργων ταυτότητος καὶ ἡ τῶν ὀργάνων, ἤτοι μορίων,
 ταυτότης ἀναφαίνεται· εἰ γοῦν τὰ ἐν τοῖς ζώοις διὰ τοῦ
 στόματος ἐνεργούμενα καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς διὰ τῶν ῥιζῶν
 10 ἐνεργοῦνται, ἀνάλογον ἂν καὶ αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν τοῖς
 τῶν ζώων στόμασι ἔχοιεν), ἔμπροσθεν δὲ καὶ ὀπισθεν ἡ
 δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν οὐδὲ τὰ φυτὰ ἔχειν λέγονται διὰ τὸ
 μηδὲ αἰσθησιν ἔχειν μήτε τόπον ἀμείβειν τόπου, ὡς
 μηδὲ ζῶα ὄντα, εἰ καὶ ζῆν λέγεται. Τὰ μὲν γὰρ ζῶα
 15 ζῶσιν, ἃ δὲ ζῶσιν οὐχὶ καὶ ζῶα πάντως εἰσίν, ὡσπερ
 αὐτὰ τὰ φυτὰ· ζῶσι μὲν γάρ, ὡς καὶ τρέφεσθαι ταῦτα
 καὶ αὔξειν καὶ καρπογονεῖν, τοῦ θεοῦ κελεύσαντος, ζῶα
 δὲ οὐκ εἰσίν, ὅτι καὶ αἰσθήσεως καὶ πορευτικῆς ἀμοιρα
 20 μεθ' ὧν καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς οὐκ ἀμ[όρφωτά] τε καὶ

5 στόμα conieci: σῶμα cod. 19 Αὐτὰ μέντοι supplevi 20
 ἀμόρφωτα (cf. 3,23)

Ad 1-14 Ὅτι τοῦ φυτοῦ τὸ ἄνω ἢ ῥίζα ἐστί, τὸ δὲ κάτω ἢ κο-
 ρυφή κατὰ μεταφορὰν τῶν διὰ τοῦ στόματος τρεφομένων
 ζώων· τὸ γὰρ φυτὸν ἀπὸ τῆς ῥίζης τρέφεται δίκην στόματος.
 Ad 18-13,18 Ὅπως χαρακτηρίζονται τὰ τῶν διαστάσεων ἰδιώ-
 ματα, ὅτι τὸ μὲν ἄνω ἀπὸ τῶν ὀργάνων τῆς τροφῆς, ἤτοι τοῦ
 στόματος, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως. ἡ γὰρ αἰσθησις ἐν τῇ
 κεφαλῇ ἐστί, τὸ δὲ κάτω ὡς ἀντικείμενον τῷ ἄνω. Τὸ δεξιὸν δὲ
 ἀπὸ τῆς πορευτικῆς δυνάμεως. πᾶν γὰρ ζῶον ἀπὸ τῶν δεξιῶν
 μερῶν ἔχει τὴν κίνησιν, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὡς ἐναντίον καὶ ἀντι-
 κείμενον τῷ δεξιῷ. Ἐμπροσθεν δὲ ἀπὸ τε τῆς καθ' ὄρασιν
 κινήσεως καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ὀρατικῆς δυνάμεως. αἰεὶ γὰρ τὰ
 κατ' ὀφθαλμοὺς εἰδῆσθαι λέγεσθαι ἔμπροσθεν καὶ τὰ καθ'
 ὄρμηγιν κινήσεως, ὀπισθεν δὲ ὡς ἀντικείμενον τῷ ἔμπροσθεν
 ἐναντίον αὐτῷ.

ἀτελῆ κατὰ τὰ φυτὰ ἀλλὰ τελείαν ἐκ θεοῦ τὴν ζωὴν κληρωσάμενα, τὸ μὲν ἄνω ἔχουσι καὶ τὸ κάτω, ὡς τρεφόμενα καὶ αὐτὰ καὶ αὐξάνοντα (ἄνω γὰρ ἐστὶ τὸ ἀφ' οὗ ἡ τροφή), τὸ δὲ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν, ὡς καὶ τὴν πορευτικὴν προσλαβόντα δύναμιν, καὶ τοῖς μὲν ἀριστεροῖς στηρίζεσθαι μέλλοντα, τοῖς δὲ δεξιοῖς πρωτοτύποις κινεῖσθαι μέρεσι (εἰ καὶ τὸν πολὺν ἴσως τοῦτο διέλαθεν ἄνθρωπον· δεξιὸν γὰρ εἶναι λέγεται τὸ ὄθεν ἢ κατὰ τόπον ἔστι κίνησις), τὸ δὲ ἔμπροσθεν ἔχουσι τὰ ζῶα καὶ τὸ ὀπισθεν, ὡς διὰ τοῦ πορεύεσθαι καὶ τόπον ἀλλάττειν τόπου προτεταγμένα ζῆν καὶ πορίζεσθαι τὰ πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔμπροσθεν ἔχουσιν, ἵνα τὴν ὁρατικὴν ἔχωσιν αἴσθησιν· ἔμπροσθεν γὰρ εἶναι λέγεται τὸ ἐφ' ᾧ ἡ αἴσθησις· εἰ γὰρ τὴν πορευτικὴν τὰ ζῶα ἔχοντα δύναμιν μὴ καὶ τὴν ὁρατικὴν ἐκέκτηντο δύναμιν, ὀλεθρία ἂν αὐτοῖς ἦν ἡ πορευτικὴ, ἢ κατακρημνιζομένοις ἢ κατὰ πυρός, ὡς ἀπὸ τοῦ μὴ ὄραν φερομένοις, καὶ ὕδατος. Οἱ γοῦν τῶν Ἑλλήνων σοφοὶ καὶ τὸν οὐρανὸν ζῶον εἶναι οἰόμενοι, ὃ τοῖς χριστιανοῖς ἡμῖν οὐ δοκεῖ, τὰ τοῖς καθ' ἡμᾶς προσόντα τελείοις ζώοις καὶ τῷ οὐρανῷ ἀπενείμαντο ἀλογώτατα. Ἡ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀλογίας ὑπερβολὴ τὸ λέγειν ἔχειν ταῦτα τὸν οὐρανὸν τὸν μῆτε τρεφόμενον μῆτε τόπον τόπου ἀμείβοντα τῇ τελειότητι;

Καὶ περὶ μὲν τούτων ἐπὶ τοσοῦτον. Ἄ μέντοι περὶ φύσεως εἴρηται, ἐπειδὴ <οὐ> πάνυ τι σαφῶς εἴρηται, ἀναληπτέον τῷ λόγῳ πάλιν καὶ δηλωτέον σαφέστερον. Τὴν γὰρ φύσιν, καθ' ἣν τὰ φυσικὰ φυσικὰ λέγονται, οἱ

28-14,1 Τὴν-θεοῦ: cf. Mich. Psell., *De omnif. doct.* 57 (ἡ φύσις... οἷον ὄργανόν ἐστι τοῦ θεοῦ)

12-13 verba καὶ διὰ τοῦτο - αἴσθησιν in marg. inter. fol. 242r inveniuntur **20-21** τὰ-ἀλογώτατα: cf. supra ad 10,18-20 (οἱ παρ' Ἑλλήσιν σοφοὶ ζῶον ἐμυθοπλάστουν τὸν οὐρανόν) **26** οὐ addidi

μὲν τέχνην εἶπον θεοῦ, δημιουργόν τε τοῦτον καὶ τεχνί-
 την πάντων τῶν γεννητῶν ἀπὸ τοῦ λόγου καταλαμβάν-
 οντες, οἱ δὲ ἀρχὴν ταύτην κινήσεως καὶ ἡρεμίας ἐν οἷς
 5 ἀπὸ φύσεως γινόμενα πρὸς τὰ ἀπὸ τέχνης γινόμενα
 ἔχουσιν· ἐπειδὴ γὰρ ἐώρων τὰ μὲν προαιρετὰ γινόμενα,
 ὡσπερ αἶ τε φιλῖαι καὶ αἰ διαθέσεις ἔχουσι (ταῦτα γὰρ || 242v
 κατὰ τὰς ἡμετέρας ὁρμάς τε καὶ προαιρέσεις γίνονται),
 τὰ δὲ κατὰ τέχνην ἀποτελούμενα, ὡς κλίνην καὶ θύραν
 10 καὶ ἱμάτια, τὰ δὲ κατὰ φύσιν συνιστάμενα, ὡς τὰ τε
 ζῶα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ταῦτα γίνονται,
 ἀπὸ τῆς διαφορᾶς, ἣν ἔχουσι τὰ φυσικὰ πρὸς τὰ ἀπὸ
 τέχνης γινόμενα, τὸν ὅρισμὸν τῆς φύσεως τεδήρανται·
 τὰ μὲν φύσει ὄντα πάντα ἢ γινόμενα ὁρῶντες ἐν ἑαυ-
 15 τοῖς ἔχοντα ἀρχὴν κινήσεώς τε καὶ στάσεως τὰ [δὲ κα]-
 τὰ τὸν τόπον, ὡς εἴ τις εἰς ἀγρὸν μεταβαίη ἐκ πόλεως ἢ
 ὅλως ἀφ' ἐτέρ[ου τόπου εἰς ἕτε]ρον, τὰ δὲ κατὰ αὔξησιν
 καὶ φθίσιν, ἥτοι μείωσιν, ὡσπερ ἂν εἴ τι ζῶ[ου σῶμα]
 ἀπὸ μεγέθους ἐλάττονος εἰς μεῖζον λαμβάνει ἐπίδοσιν
 20 ἢ φθίνει καὶ μειοῦται γηρᾶσκον κατὰ μικρὸν ἢ αὐαι-
 νόμενον, ἥτοι ξηραίνόμενον, τὰ δὲ κατ' ἀλλοίωσιν, ὡς εἴ
 τις ἐκ λευκοῦ μέλαν γένοιτο ἢ τὸ ἀνάπαλιν, ἢ θερμὸν
 ἐκ ψυχροῦ ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Κλίνη δὲ καὶ θύρα καὶ
 25 καὶ ὅλως καθ' ὃ ἀπὸ τέχνης ἐστίν, οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔχει
 κινήσεως ἔμφυτον, καθ' ὃ δὲ φυσικὸν εἶδος, ἥτοι τὸ
 ξύλον ἢ τὸ ἄρτιον, τῷ εἶδει τῆς κλίνης ἢ τῆς θύρας ἢ
 τοῦ ἱματίου ὑποβέβληται, κατὰ τοσοῦτον κινεῖσθαι
 πεφύκασι, ὡς οὔσης τῆς φύσεως ἀρχῆς κινήσεως καὶ

20-21 αὐαινόμενον: v. Arist. *Probl.* 923a 31

7 διαθέσεις conieci: διαστάσεις cod. **11** γίνονται scripsi: γι tantum cod. **15-16** τὰ δὲ κατὰ supplevi (cf. supra 14,14 τὰ μὲν et infra 14,17 τὰ δὲ et 14,21 τὰ δὲ **17** ἐτέρου τόπου εἰς ἕτερον supplevi **18** ζῶου σῶμα supplevi

ἡρεμίας. Καὶ τὰ στοιχεῖα δὲ ὡσαύτως, φύσει τε ὄντα ἢ
 γινόμενα καὶ φύσιν ἔχοντα, ἀρχὴν κινήσεώς τε καὶ
 στάσεως ταύτην ἔχουσιν, ἥτοι τοῦ κινεῖσθαι εἰς τοὺς
 ἰδίους τόπους καὶ μένειν ἐν τούτοις. Τὸ γοῦν πῦρ φύσει
 μὲν <καὶ> κατὰ φύσιν ἄνω φέρεται, ἀλλ' οὐκ ἔχει 5
 φύσει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἄνω φέρεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ
 φύσεως ἔχειν τοῦτο λέγεται, πρὸς δὲ φύσει καὶ κατὰ
 φύσιν· ὡσαύτως καὶ τὰ γεώδη φύσει τε καὶ κατὰ φύσιν
 ἐπὶ τὸ κάτω φέρεται, ἀλλ' οὐ φύσις ἐστὶ τῶν γεγηρῶν
 αὐτὸ τοῦτο τὸ κάτω φέρεσθαι ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φύσεως, 10
 πρὸς δὲ καὶ φύσει καὶ κατὰ φύσιν. Αὐτὸ μέντοι τὸ
 φύσει εἰς δύο διαιρεῖται, εἷς τε τὸ κατὰ φύσιν καὶ εἷς τὸ
 243r παρὰ φύσιν· ἢ ἐκτροπὴ γάρ ἐστι τοῦ κατὰ φύσιν τὸ πα-
 ρὰ φύσιν· Ἐν γε γὰρ τοῖς ζώοις τὰ μὲν ἄρτια τικτόμενα
 φύσει τε γίνεσθαι καὶ εἶναι ὡς ἀποτελέσματα φύσεως 15
 λέγονται καὶ κατὰ φύσιν ἔχειν ὡς κατὰ τοὺς λόγους τῆς
 φύσεως ἔχοντα καὶ μήτε πλεονάζοντα κατὰ τι μόνιον
 μήτε ἐλλείποντα, τὰ δὲ γε πηρώματα, ἥτοι τέρατα, ἢ
 κατὰ πλεονασμόν, ὡς ὅταν τρίποδα τυχόν ἢ τριόφθαλ-
 μα γένηται, ἢ κατ' ἐλλειψιν, ὡς ὅταν τυχόν μονόποδα 20
 γένωνται ἢ μονόφθαλμα, παρὰ φύσιν μὲν ἔχειν λέγον-
 ται, ὡς [ἀτελῆ ὄντα] καὶ <οὐκ> ἀναμαρτήτους λόγους
 τῆς φύσεως ἔχοντα, φύσει δὲ καὶ αὐτὰ λέγονται, ὡς
 φύσεως ὄντα, κἂν ἡμαρτημένα ἀποτελέσματα ἦ. Καὶ
 ἐπὶ τῶν στοιχείων δὲ ὡσαύτως ἔχει· φύσει μὲν γὰρ καὶ 25
 κατὰ φύσιν τὰ στοιχεῖα κινεῖσθαι τε καὶ ἡρεμεῖν λέγον-
 ται, ὅταν εἰς τοὺς οἰκείους τόπους κινῶνται καὶ ἡρεμῶ-
 σιν ἐν τούτοις, οἷον τό τε πῦρ καὶ ὁ ἀήρ τὸν ἄνω τόπον

18 τὰ δὲ γε πηρώματα – τέρατα: cf. Arist. *De gen. anim.* 724b
 32

5 καὶ addidi coll. 15,8; 17   **19** τρίποδα cod.^{p.c.} (τριόποδα
 cod.^{a.c.}) et 15,20 μονόποδα, δίποδα, τρίποδα Arist.   **22** post ὡς
 litterae quaedam fere evanidae cod.: ἀτελῆ ὄντα supplevi
 καὶ οὐκ conieci: καὶ cod.

καὶ ἐν τῷ ἄνω τόπῳ, ἢ δὲ βῶλος καὶ τὸ ὕδωρ εἰς τὸν
 κάτω καὶ ἐν τῷ κάτω, παρὰ φύσιν δὲ ὅταν εἰς τοὺς ἀλ-
 λοτριούς κινῶνται τόπους ἢ ἡρεμῶσιν ἐν τούτοις, οἷον
 τὸ μὲν πῦρ καὶ ὁ ἀήρ ἐπὶ τὸν κάτω καὶ ἐν τῷ κάτω, τὰ
 5 δὲ γεηρὰ ἐπὶ τὸν ἄνω καὶ ἐν τῷ ἄνω· ἕκαστον γὰρ εἰς ὃ
 κινεῖται κατὰ φύσιν, καὶ ἡρεμεῖ ἐν τούτῳ κατὰ φύσιν,
 καὶ εἰς ὃ κινεῖται παρὰ φύσιν, καὶ ἡρεμεῖ ἐν τούτῳ
 παρὰ φύσιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἢ τε κατὰ φύσιν κινήσεις καὶ ἢ παρὰ
 10 φύσιν οὐκ ἐν τοῖς στοιχείοις μόνον ὁρᾶται ἀλλὰ καὶ τοῖς
 ἐκ τούτων συνθέτοις, οἷον λίθῳ καὶ ξύλῳ καὶ τοῖς τοιού-
 τοις, διαφορὰ τις καὶ ἄλλη ἔστι ἐν τῇ κατὰ φύσιν
 τούτων κινήσει καὶ ἐν τῇ παρὰ φύσιν· εἰς μὲν γὰρ τὸν
 οἰκείον τόπον κινούμενα μᾶλλον κινῶνται καὶ σφοδρό-
 15 τερον τῷ οἰκείῳ τόπῳ πλησιάζοντα, ἔλαττον δὲ καὶ
 ἀμυδρότερον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς κινήσεως, ἀσθενέστερον
 δὲ ἐν τῷ τέλει. Ὁ γοῦν λίθος ἐπὶ μὲν τὸ κάτω κατὰ
 φύσιν ἔχων τὴν κίνησιν, ἐπὶ δὲ τὸ ἄνω παρὰ φύσιν, || 243v
 ἀπὸ μὲν τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ κάτω φερόμενος ἀμυδρότερον
 20 ἐν τῇ ἀρχῇ κινεῖται διὰ τὸ ὑπὸ πλείονος ἀέρος ἐν τοῖς
 ὑψηλοτέροις ἀνέχεσθαι καὶ μὴ πάνυ τι ῥαδίως τοῦτον
 δύνασθαι διαιρεῖν καὶ ἐν τοῖς κάτω φέρεσθαι, ἐν δὲ τῷ
 τέλει καὶ πλησίον τῆς γῆς γινόμενος μᾶλλον κινεῖται
 καὶ σφοδρότερον, καὶ τοῦτο διὰ δύο αἰτίας, μίαν μὲν ὅτι
 25 τῆς ὀλότητος ἐφιέμενος καὶ πλησίον ταύτης γινόμενος
 μᾶλλον ἐπὶ ταύτην οἷον ἐπείγεται, ἑτέραν δὲ ὅτι πλεον-
 άζοντος τούτου τῇ οἰκείᾳ ὀλότητι, ὀλίγος ὢν ὁ μεταξὺ
 τούτου τε καὶ τῆς γῆς ἀήρ ἀδιαίρετός ἐστι. Παρὰ φύσιν
 δὲ ἐπὶ τὰ ἄνω ὁ αὐτὸς λίθος κινούμενος ὡς ὑπὸ τινος
 30 ῥιπτούμενος ἢ βαλλόμενος, ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ κινεῖται
 σφοδρότερον, ὡς καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν κίνησιν ὑπὸ τοῦ
 ῥιπτοῦντος αὐτὸν δυνάμενος κατ' ἀρχὰς τῆς ἀπὸ τοῦ
 κάτω βολῆς ἢ ἀφέσεως, ὅσον δὲ ἐπὶ τὸ μετεωρότερον
 ἄνεισι ἀμβλυτέραν ποιεῖται τὴν κίνησιν, ἐξασθενούσης
 35 οἷον αὐτῷ τῆς ἐπὶ τὸ ἄνω ῥοπῆς κατὰ τοσοῦτον, καθ'

ὅσον τοῦ ρίψαντος ἢ βαλόντος πορρώτερον γίνεται, καὶ τέλος ἡρεμῆσας βραχύ τι παρὰ φύσιν ἀπὸ τοῦ ἄνω πάλιν ἐπὶ τὸ κάτω φέρεται.

Καὶ περὶ μὲν τῆς κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν <καὶ> τοῦ φύσει κινήσεως τοσοῦτον εἰρήσθω· διαφό- 5
ρων δὲ οὐσῶν τῶν γεννητῶν οὐσιῶν λέγεται καὶ ὁ ἐκά-
στης τούτων λόγος, ἥτοι τὸ εἶδος, φύσις, οἶον φύσις
ἀνθρώπων καὶ φύσις ἵππων καὶ λοιπῶν. Ἦδη δὲ καὶ
ψυχῆς φύσιν λέγομεν καὶ ἀγγέλων φύσιν, καὶ οὐδὲ ἐπὶ
τοῦ θεοῦ φύσιν, ἥτοι οὐσίαν, ἀρνούμεθα, ἕτερον πάν- 10
τως τρόπον καὶ καθ' ἕτερον λόγον ἢ καθ' ὃν ἡ φύσις
αὕτη λέγεται φύσις, καθ' ἣν τὰ φυσικὰ ἦνωνταί τε καὶ
λέγονται φυσικά. Ὅντος δὲ καὶ παντὸς συνθέτου καὶ
αἰσθητοῦ ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, οἱ μὲν τὴν ὕλην λέγουσιν
εἶναι φύσιν, οἱ δὲ τὸ εἶδος μᾶλλον. Καὶ οἱ μὲν λέγοντες 15
τὴν ὕλην φύσιν εἶναι κατασκευάζειν τοῦτο ἐπιχειροῦσιν
οὕτως· ἐὰν κατορυχθῆ τυχὸν θύρα ἢ κλίνη καὶ λάβη
δύναμιν ἢ σηπεδῶν, ὥστε ἀνεῖναι βλαστόν, οὐ κλίνη ἢ
θύρα ἀναφυήσεται, ἐν δεύτερον εἶδος ἐστὶ τεχναστόν,
ἀλλὰ ξύλον, ὃ τῆς κλίνης, φασί, καὶ τῆς θύρας ὕλη ἐστί. 20
244r Οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι τὸ εἶδος μᾶλλον || ἐστὶ φύσις ἐξ
αὐτῶν δὴ τῶν λόγων τῶν λεγόντων τὴν ὕλην εἶναι
φύσιν κατασκευάζειν δοκοῦσι γενναιότερον, ὅτι τὸ εἶδος
μᾶλλον φύσις ἐστί, λέγοντες ὅτι τὸ διὰ τῆς σηπεδόνας
ἀναφυὲν ξύλον εἶδος ἐστὶ φυσικόν, εἰ καὶ ὕλης λόγον 25
ἐπέχειν πρὸς τὴν κλίνην ἢ τὴν θύραν δοκεῖ. Καὶ τάχα
μᾶλλον κατορθοῦσιν οἱ τὸ εἶδος λέγοντες φύσιν, ὅτι καὶ
ἡ ὕλη τοῦ εἶδους, ἥτοι τῆς οὐσίας, ἐφίεται. Τὸ μέντοι
ἄτομον ἐπὶ ἐκάστης οὐσίας, οἶον τὸν τινὰ ἄνθρωπον ἢ
τὸν τινὰ ἵππον, φύσιν μὲν λέγειν δεόν οὐκ [εἶναι], ὅτι 30

17-18 ἐὰν κατορυχθῆ-βλαστόν: v. Arist. *Phys.* 193a 13

2 ἀπὸ scripsi: ἐπὶ cod. 5 καὶ addidi (cf. infra 18,21 et 19,4)
9 καὶ οὐδὲ ἐπὶ τοῦ θεοῦ φύσιν...: v. infra 18,12sq 30 post
οὐκ rasura in cod.: εἶναι supplevi

μήτε ἀρχὴ κινήσεως ἐστὶ καὶ ἡρεμίας ὁ Πέτρος τυχὸν ἢ ὁ [Παῦλος, μήτε] λόγος τις ἐν ὑποστάσει θεωρούμενος, ἀλλὰ φύσει μᾶλλον ὡς ἀποτέλεσμα φύσεως. Εἰ δὲ καὶ ἐκ δύο φύσεων τὸν τινὰ ἄνθρωπον λέγει τις, ὡς ἐκ
 5 ψυχῆς τε καὶ σώματος, οὐχ ἁμαρτάνειν δοκεῖ. Εἰ δὲ ποτε καὶ φύσις τὸ αὐτόματον λέγεται, ἀλλ' οὐ κυρίως, καταχρηστικῶς δέ, φασί, λέγεται, ὥσπερ καὶ τέχνη λέγεται ποτε τὸ κατὰ τέχνην γενόμενον, οὐ κατὰ κυριολεξίαν ἀλλὰ κατὰ κατάχρησιν, οἷον ὕφασμα ἢ οἰ-
 10 κημα, καὶ τέχνη καλὴ τὸ καλῶς ὑφανθὲν ἢ οἰκοδομηθὲν.

Ἐξευγενισάτω δέ τι τὸν περὶ φύσεως λόγον καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ἀγία καὶ θεία Γραφή καὶ ἄλλο τι τοῦ φύσει προφέρουσα σημαίνόμενον, τὸ ἀληθεία, καθ' ἃ φησὶ ὁ
 15 μακάριος Παῦλος, καὶ ἡμεν τέκνα φύσει ὀργῆς. Ἦδη δὲ καὶ ἡ μορφὴ τῷ μεγάλῳ τούτῳ καὶ θεηγόρῳ ἀνδρὶ καὶ εἰς τρίτον οὐρανὸν φθάσαντι τὴν φύσιν, ἥτοι τὴν οὐσίαν σημαίνει, ἐν οἷς φησι γράφων Φιλιπησίοις, τὸν δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν μορφῇ θεοῦ, ἥτοι
 20 οὐσία καὶ φύσει, ὑπάρχοντα οὐχ ἀρπαγμὸν τὸ εἶναι ἴσα θεῶ ἡγήσασθαι. Καὶ περὶ μὲν φύσεως καὶ τοῦ φύσει καὶ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τοσοῦτον.

3-7 Εἰ δὲ καὶ ἐκ τῶν δύο φύσεων – λέγεται: Arist. *Metaph.* 1032a 13sqq.; cf. Mich. Psell. *In Phys.* 96,21 (τὸ γὰρ αὐτόματον, ἐπεὶ κατὰ συμβεβηκός ἐστιν, οὐ προτιμῆσεται), 248,11 (καταχρηστικῶς φορά, κυρίως γὰρ . . .)

14-15 καθ' ἃ φησὶ ὁ μακάριος Παῦλος: *Epist. ad Ephesios* 2,3
18 γράφων Φιλιπησίοις: *Epist. ad Philippenses* 2,6

2 post ὁ litterae fere evanidae cod.: verba Παῦλος μήτε restitui (cf. infra 35,14)

Τμήμα δεύτερον

Ἐπεὶ δὲ τὰ μᾶλλον οἰκεῖα καὶ πρόσφορα περὶ τε φύσεως καὶ τοῦ φύσει, τοῦ τε κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν καὶ τοῦ φύσει ἔχειν ὁ λόγος ἐδήλωσε, λέγεται δὲ 5
244v παρὰ τοῖς ἔξω || σοφοῖς ἢ φύσις ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἤρεμίας, ἔδοξε δὲ καὶ αἰτιὸν τι ἢ φύσις εἶναι, χρή τι εἰπεῖν καὶ περὶ αἰτίου, ποσαχῶς λέγεται, καὶ περὶ κινήσεως καὶ ἤρεμίας. Καὶ πρῶτον ῥητέον περὶ αἰτίου· τὸ γοῦν αἴτιον τοῖς μὲν ἐξαχῶς λέγεται εἶναι, ἤγουν ποιητικόν, εἰδικόν, ὑλικόν, τελικόν, ὀργανικόν καὶ παραδειγματικόν. Καὶ ἐκάλεσαν τὸ μὲν ποιητικόν ὑφ' οὗ (ὑπὸ τοῦ ποιουontos γὰρ γίνεται τὸ γινόμενον), τὸ δὲ εἰδικόν ὄ (αὐτὸ γὰρ ἐστὶ τὸ γινόμενον φυσικόν ἢ τεχνικόν), τὸ δὲ ὑλικόν ἐξ οὗ (ἐξ ὕλης γὰρ τὰ γινόμενα γίνονται), τὸ δὲ τελικόν δι' ὄ (διὰ γὰρ τέλος τι γίνεται τὰ 15 γινόμενα), τὸ δὲ ὀργανικόν δι' οὗ (διὰ γὰρ τῶν τεκτονικῶν ὀργάνων ὁ τέκτων καὶ οἱ λοιποὶ τεχνῖται θύραν κατασκευάζουσι), τὸ δὲ παραδειγματικόν πρὸς ὄ (πᾶς γὰρ τεχνίτης πρὸς τι πρωτότυπον τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀποτελεῖ). Καὶ πάλιν τὸ μὲν ποιητικόν καὶ τὸ τελικόν 20 καὶ τὸ παραδειγματικόν κυρίως αἰτία ὠνόμασαν ὡς ἔξω τῶν ποιουμένων ἢ γινομένων ὄντα, τὸ δὲ ὑλικόν καὶ τὸ εἰδικόν καὶ τὸ ὀργανικόν τοῖς γινομένοις καὶ ποιουμένοις κατατετάχθαι εἰρήκασιν καὶ συναίτια ταῦτα ὠνόμασαν. Ἄλλοι δὲ τινες τὸ ποιητικόν καὶ τὸ τελικόν κυρίως 25 ὠνόμασαν αἰτία, τὸ παραδειγματικόν ἀπεδοκίμασαν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὑλικόν καὶ τὸ εἰδικόν ἐγκρίναντες ὡς συναίτια, τὸ ὀργανικόν ἀπεβάλοντο.

Καὶ ἵνα ταῦτα σαφέστερα γένωνται, γυμναστέον τὸν λόγον ἐπὶ τινος πράγματος τεχναστοῦ. Ἔστω 30

4 φύσει conieci (cf. supra 18,21 et 17,5 cum app. crit.): φύσιν cod.

Ad 8 Τί ἐστὶ αἴτιον φυσικόν καὶ ποσαχῶς αἴτιον.

θρόνος· ἐπὶ τούτου εὐρίσκονται τὰ εἰρημμένα ἐξ αἰτία,
 ποιητικὸν μὲν αἴτιον αὐτὸς ὁ τεχνίτης ὁ τέκτων, ὅφ' οὗ
 ὁ θρόνος ἐγένετο, εἰδικὸν δὲ αὐτὸς ὁ θρόνος ὁ παρὰ τοῦ
 τεχνίτου εἰδοποιηθεὶς, ὑλικὸν τὸ ξύλον, ἐξ οὗ τὸν θρό-
 5 νον ὁ τέκτων ἐποίησε· τελικὸν δὲ ἐστὶ αἴτιον ἐπὶ τοῦ
 θρόνου ἢ τοῦ καθημένου ἐν τούτῳ ἀνάπαυσις (διὰ γὰρ
 ταύτην ὡς τέλος ἐγένετο), ὀργανικὸν δὲ τοῦ θρόνου
 δοκεῖ αἴτιον ὁ πρίων τυχὸν καὶ τὸ σκέπαρνον (διὰ μέσου
 γὰρ τούτων ὁ θρόνος ἐγένετο), παραδειγματικὸν δὲ τοῦ
 10 θρόνου λέγεται αἴτιον ὁ ἐν τῷ τεχνίτῃ τῆς τέχνης λόγος
 ἢ τὸ ἐν τῷ λογισμῷ αὐτοῦ ἀποτετυπωμένον εἶδος, πρὸς
 ὃ ὡς πρὸς παράδειγμα ἀφορῶν ὁ τέκτων τὸν θρόνον
 ἐποίησεν. Ὁ μὲν οὖν τεχνίτης || ***** ὄντα, εἰ τύχοι, τὰ 245r
 δὲ καὶ καμπτόμενα, τὸ δὲ τελικὸν αἴτιον ἀποδοθήσεται,
 15 ἐλέγομεν, ὅτι διὰ τοῦτο ὁ δεῖνα ἐκάθισεν, ἵνα ἀνα-
 παύσῃται. Χρῆ δὲ γινώσκειν, ὅτι πολλάκις τὸ αὐτὸ ἐστὶ
 καὶ τελικὸν καὶ εἰδικὸν αἴτιον· ἐν τε γὰρ τοῖς φυσικοῖς,
 ὅταν ἀπολάβῃ τι τὸ οἰκεῖον εἶδος, οἷον τὸ ἐνν[εάμη]νον,
 τότε λέγεται πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος ἐλθεῖν, καὶ [ἐπει-
 20 δ]ὰν πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος ἔλθῃ, τότε τὸ οἰκεῖον <εἶ-
 δος> λέγεται ἀπολαβεῖν. Καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην δὲ
 γινομένοις τοῦτό ἐστιν ἰδεῖν, οἷον τὸ οἰκοδομούμενον,
 ὅταν ἀπαρτισθῇ καὶ λάβῃ τέλος, ὀρόφων τε ἐπιτεθέν-
 των καὶ κεραμιδωθέντων, τότε τὸ οἰκεῖον εἶδος ἀπολα-
 25 βεῖν λέγεται, καὶ τὸ ἔμπαλιν, ὅταν τὸ οἰκεῖον εἶδος
 ἀπολάβῃ τὸ οἰκοδομούμενον, τότε καὶ πρὸς τὸ τέλος
 ἐλθεῖν λέγεται.

24 κεραμιδωθέντων: in Arist. *Phys.* 246a 19; 28 tantum (cf. Psell., *In Phys.* 340,5)

13 ante ὄντα in initio fol. 245r duae lineae in rasura **16** πολ-
 λάκις huc transposui: post χρῆ δὲ habet cod. **18** ἐννεάμηνον
 supplevi **19-20** ἐπειδὰν supplevi **20-21** εἶδος addidi
22 οἰκοδομούμενον conieci coll. 20,26: οἰκονομούμενον cod.

Συνηρίθμησαν δέ τινες τοῖς αἰτίοις καὶ τὴν τύχην
 καὶ τὸ αὐτόματον, κατὰ συμβεβηκὸς ταῦτα αἷτια εἶναι
 λέγοντες· καὶ τὸ μὲν ἀπλῶς αὐτόματον ἐν τοῖς ἄνευ
 προαιρέσεως κατὰ τινὰς λόγους φυσικοὺς γινομένους
 εἶναι διοριζόμενοι, οἷον ὅταν λίθος ἐξ ὕψους πεσὼν ἐπὶ 5
 τὴν γῆν, οἷα φύσει ὦν κατωφερῆς, χρηματίσῃ εἰς καθέ-
 δραν· τοῦτο γὰρ ἐξ αὐτομάτου γενέσθαι λέγεται· καὶ
 πάλιν ἐὰν καθ' ὑπόθεσιν στρατιώτου τινὸς ἵππος ὑπὸ
 πολεμίου ληφθῆ καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας νομῆς κατὰ τινὰ
 φαντασίαν ἐλθῶν ὑπὸ τοῦ προτέρου δεσπότη πάλιν 10
 245v καταλληφθῆ, ἐξ αὐτομάτου τοῦτο γενέσθαι λέγεται. Ἡ
 δὲ τύχη καὶ τὸ κατὰ τύχην λέγεται, ὅτε γίνεται μὲν τι
 παρά τινος κατὰ προαίρεσιν, ἐπακολουθήσει δὲ τῷ
 γινομένῳ καὶ ἄλλο τι, περὶ οὗ οὐκ ἐζήτησεν ἢ ἐσκόπη-
 σεν ὁ ποιῶν τι, οἷον εἴ τις ὀρύσσω τὴν γῆν διὰ τὸ ποιῆ- 15
 σαι φρέαρ τυχὸν ἢ θεμέλιον εὔρε θησαυρόν, κατὰ τύ-
 χην γενέσθαι ἢ τοῦ θησαυροῦ εὔρεσις λέγεται· οὐ γὰρ
 τοῦ θησαυροῦ ἕνεκα ὁ ὀρύσσω ὤρυσσε, ἀλλ' ἕνεκα
 τοῦ φρέαρ ποιῆσαι, καὶ ἄλλο μὲν προείλετο, ἄλλο δὲ
 αὐτὸς ἀπῆντησεν. Ἡ πάλιν εἴ τις, ἀπὸ ἰδίου οἴκου ἐξελ- 20
 θῶν καὶ ἐπὶ τὴν ἀγορὰν ἐλθῶν χρείας τινὸς ἕνεκα ἢ
 τυχὸν τοῦ ἐξωνήσασθαι τι τῶν ἀναγκαίων ἢ φίλον τινὰ
 θεάσασθαι, εὔρησει καὶ χρεώστην ἴδιον καὶ λήψεται ἐξ
 αὐτοῦ τὸ δάνειον, ἢ φίλος τις, συναντήσας αὐτῷ, βι-
 βλίον τῶν ἀγίων πατέρων συγγράμματα ἔχον δωρήσε- 25
 ται, κατὰ τύχην γενέσθαι λέγεται· προείλετο μὲν γὰρ
 εἰς τὴν ἀγορὰν προσελθεῖν ὁ τὸ βιβλίον ἀπολαβῶν καὶ τὸ
 δάνειον, πλὴν οὐ τούτων ἕνεκα εἰς τὴν ἀγορὰν προῆλ-
 θεν, ἀλλ' ἑτέρας τινὸς χρείας χάριν, ὡς εἴρηται.

20-21 ἐξελθῶν-ἀγορὰν: v. Arist. *Phys.* 196a 3, 196b 33 (τὸ ἀργύριον)

23-24 λήψεται-δάνειον: cf. Mich. Psell. *In Phys.* 89,12 (οἷον ἕνεκα τοῦ ἀπολαβεῖν τὸ δάνειον ἦλθεν)

26 προείλαιτο cod.

Ἔστιν οὖν ἡ οὕτω λεγομένη τύχη αἰτία κατὰ || 246r
 συμβεβηκὸς ἐν τοῖς κατὰ προαίρεσιν τῶν ἕνεκά τινος
 γινομένων. Ἐπὶ πλέον δὲ ἐστὶ τῆς τύχης τὸ αὐτόματον·
 τὰ μὲν γὰρ ἀπὸ τύχης γινόμενα καὶ ἐξ αὐτομάτου γίνε-
 5 σθαι λέγεται, τὰ δὲ ἐξ αὐτομάτου οὐχὶ καὶ ἀπὸ τύχης· ὁ
 γὰρ λίθος, ἐξ ὕφους πεσὼν καὶ εἰς καθέδραν χρημα-
 τίσας, καὶ ὁ τοῦ στρατιώτου ἵππος, ὁ ὑπὸ τοῦ πολεμίου
 ληφθεὶς καὶ ἐπὶ τὰς ἀρχαίας νομάς κατὰ φαντασίαν ἐλ-
 θὼν καὶ ὑπὸ τοῦ προτέρου δεσπότη κατασχεθεὶς, ἐξ
 10 αὐτομάτου λέγεται, ὁ μὲν λίθος εἰς καθέδραν χρηματί-
 σαι, ὁ δὲ ἵππος κατασχεθῆναι, ἀπὸ τύχης δὲ οὐδαμῶς,
 διὰ τὸ τὰ μὲν ἀπὸ τύχης τοῖς κατὰ προαίρεσιν γινο-
 μένοις ὑφίστασθαι, τὸν δὲ λίθον καὶ τὸν ἵππον μὴ ἔχειν
 15 ἢ προαίρεσις.
 Λέγονται δὲ τινὰ καὶ ἀλλήλων εἶναι αἰτία, πλὴν
 οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλλὰ καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον,
 οἷον τὸ σύμμετρον γυμνάσιον καὶ ἡ ὑγεία· γυμνάζεσθαι
 γὰρ τις συμμέτρως βούλεται, ἵνα ὑγιαίνῃ, καὶ ἔστι τὸ
 20 μὲν σύμμετρον γυμνάσιον ποιητικὸν αἴτιον ὑγείας, ὡς
 δι' αὐτοῦ τῶν νοσοποιῶν διαφορουμένων περιπτωμά-
 των, ἡ δὲ ὑγεία τοῦ γυμνασίου τελικώτατον αἴτιον, οἷον
 ὁ ἔμπειρος κυβερνήτης τῆς τε τοῦ πλοίου σωτηρίας καὶ
 25 ρίας καθ' αὐτό, τῆς δὲ ἀνατροπῆς τε καὶ ἀπωλείας
 κατὰ συμβεβηκός· τῇ μὲν γὰρ παρουσίᾳ τοῦ κυβερνή-

3 Ἐπὶ-αὐτόματον: v. Arist. *Phys.* 197a 36

5-7 ὁ γὰρ λίθος - χρηματίσας: cf. Simpl., *In Phys.* 261,15; 347,13 14-15 τῶν γὰρ λογικῶν ἢ προαίρεσις: cf. Aspasius, *In Eth. Nicom.* 8,11 (λογικοῦ γὰρ ἢ προαίρεσις) 19-20 τὸ μὲν σύμμετρον-ὑγείας: cf. Alex. Aphrod., *Probl. Eth.* 153,20.

4 ἀπὸ τύχης post μὲν in mg. cod. 18 ὑγεία cod. hoc loco, etiam quoque 33,6 et 36,24, sed ὑγεία ubicumque alibi 25 καθ'αὐτό cod.

του τὸ πλοῖον πολλάκις σῶζεσθαι λέγεται, τῇ δὲ ἀπου-
σία ἀνατρέπεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι.

Καὶ περὶ μὲν αἰτίων τοσαῦτα. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ
κινήσεως χρή τι ἡμᾶς διαλαβεῖν, ἐροῦμεν καὶ περὶ ταύ-
της· μόνου γὰρ τοῦ θεῖου ἀμεταβλήτου κατὰ πᾶσαν 5
ὄντος μεταβολήν (τὸν δὲ λόγον ὕστερον ἐροῦμεν, καθ’
ὄν τὸ θεῖον ἔστιν ἀμετάβλητον) πάντα τὰ κτιστά τε καὶ
γεννητὰ μεταβάλλειν λέγονται· καὶ μεταβάλλουσιν τὰ
μὲν νοητὰ κατὰ θεωρίαν ἢ καὶ προαίρεσιν, τὰ δὲ αἰ-
σθητὰ κατὰ τε οὐσίαν καὶ κατὰ πάθος καὶ κατὰ τόπον 10
καὶ κατὰ μέγεθος· ἢ γὰρ μεταβολὴ ἔστι μὲν οἶον γένος
περιεκτικὸν γενέσεώς τε καὶ φθορᾶς καὶ ἐξ ἐτέρου
μέρους κινήσεως. Καὶ μεταβάλλει μὲν τι κατ’ οὐσίαν ἢ
γινόμενον ἢ φθειρόμενον, οἶον τυχὸν φυτὸν ἢ ζῶον· ἔστι
γὰρ ἢ μὲν γένεσις μεταβολὴ κατ’ οὐσίαν ἀπὸ τοῦ μὴ 15
ὄντος εἰς τὸ εἶναι (παρ’ ἡμῖν μὲν τοῖς εὐσεβέσιν ἐκ τοῦ
μηδαμῆ μηδαμῶς ὄντος πάντων τῶν γεννητῶν γενέ-
σθαι πιστευομένων, παρὰ δὲ τοῖς ἔξω ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
οὐκ ἐνεργεῖα ἀλλὰ δυνάμει, ὡς ὅταν λέγηται ἐκ σπέρ-
247r ματος ἢ τυχὸν μὴ ὄντος ἐνεργεῖα φυτοῦ ἢ ζώου ἀλλὰ 20
δυνάμει φυτὸν ἢ ζῶον γίνεσθαι καὶ εἰς τὸ γενέσθαι ἢ
εἶναι ὁδεύειν· ἄλλο γὰρ τὸ γενέσθαι καὶ ἄλλο τὸ

6 ὕστερον ἐροῦμεν: v. infra 26,25sq. 8-9 τὰ μὲν scripsi: τὰ
δὲ cod. 11 καὶ-μέγεθος: τὸ κατὰ μέγεθος cod. 13 κα-
τουσίαν cod.: distinxi

Ad 3-6 Τί ἐστι κινήσις, καὶ ὅτι κινήσις καὶ μεταβολὴ ταυτόν
ἐστι. Ad 7 Ὅτι μόνον τὸ θεῖον ἀκίνητον ἦτοι ἀμετάβλητον.
Ad 7-8 Ὅτι πάντα τὰ κτιστά καὶ γεννητὰ μεταβάλλονται.
Ad 8-9 Καὶ ὅτι τὰ νοητὰ κατὰ δύο λόγους μεταβάλλονται,
κατὰ θεωρίαν καὶ προαίρεσιν. Ad 9-11 Τὰ δὲ αἰσθητὰ κατὰ
αἰτίας τέσσαρας, κατ’ οὐσίαν, κατὰ πάθος, κατὰ τόπον καὶ
μέγεθος. Ad 15 Τί ἐστιν ἢ κατ’ οὐσίαν μεταβολή.

γίνεσθαι· τὸ μὲν γὰρ γίνεσθαι ἀτέλειαν δηλοῖ, τὸ δὲ γενέσθαι ἀπαρτισμὸν σημαίνει καὶ τελειότητα), ἢ δὲ φθορὰ μεταβολὴ ἐστὶ κατ' οὐσίαν ἀπὸ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι. Μεταβάλλει δὲ τι πάλιν καὶ κατὰ μέγεθος, 5 ὅταν ἢ ἀπὸ ἐλάττωνος μεγέθους εἰς μείζον ἐπιιδῶ, ὃ καλεῖται αὐξησις, ἢ ἀπὸ μείζονος εἰς ἕλαττον, ὃ καλεῖται μείωσις. Κατὰ δὲ πάθος μεταβάλλει τι, ὅταν ἢ ἐκ μέλανος γένηται λευκὸν ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ, καὶ ὅταν ἢ ἐκ θερμοῦ ψυχρὸν ἢ ἐκ ψυχροῦ θερμόν· καὶ καλεῖται 10 τοῦτο ἀλλοίωσις. Μεταβάλλει δὲ τι πάλιν καὶ κατὰ τόπον, ὅταν ἀπὸ τοῦδε τυχὸν τοῦ τόπου εἰς ἕτερον μεταβαίνη· καὶ καλεῖται τοῦτο φθόρα.

Καὶ ὁ ὀρισμὸς τῆς μεταβολῆς ἐστὶ πρόοδος ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεία, εὐρίσκεται δὲ ἔν τε τῇ 15 οὐσίᾳ, ὡς εἴπομεν, καὶ ἐν τῷ ποσῷ καὶ ἐν τῷ ποιῷ καὶ ἐν τῷ ποῦ. Καὶ μεταβολὴ μὲν ἐστὶν ἐν οὐσίᾳ ἢ γένεσις καὶ ἢ φθορά, ὧν ἑκατέρα μεταβολὴ μόνον καλεῖται ἀλλ' οὐχὶ καὶ κίνησις διὰ τὸ τὸ μὲν κινούμενον ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς σφύζεσθαι φύσεως, καθὼς ἂν εἶδος κινῆται κινή- 20 σεως, τὸ δὲ γινόμενον καὶ τὸ ἢ φθειρόμενον οὐδέποτε 247v ἐπὶ τῆς ταυτότητος σφύζεσθαι· τό τε γὰρ σπέρμα καταβαλλόμενον οὐ μένει σπέρμα, ἀλλὰ μεταβάλλον ἀεὶ συνεχῶς ὁδεύει ἐπὶ τὸ τέλειον εἶδος τοῦ φυτοῦ τυχὸν ἢ τοῦ ζώου, ἕως ἂν ἀπαρτισθῇ, καὶ τὸ φθειρόμενον 25 ὡσαύτως οὐ σφύζει τὸ εἶδος, ἐν ᾧ πρότερον ἦν, ἀλλ' ἀεὶ μεταβάλλει, ἕως ἂν τελέως φθαρῇ. Ἔστι δὲ μεταβολὴ πάλιν καὶ ἐν τῷ ποσῷ, ὃ πρότερον εἴπομεν εἶναι μέγε-

1-2 τὸ μὲν γὰρ - τελειότητα: cf. Gregor. Nyss., *De creatione hominis* 46 (κατὰ τὴν τοῦ σώματος τελείωσιν καὶ τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς φύσεως)

11 τοῦ δὲ cod. **27** ὃ πρότερον εἴπομεν: v. supra 23,8sqq.

Ad **4** Τί ἐστὶν ἢ κατὰ μέγεθος μεταβολὴ καὶ κίνησις. Ad **7** Τί ἐστὶν ἢ κατὰ πάθος μεταβολή. Ad **10** Τί ἐστὶν ἢ κατὰ τόπον μεταβολή, ἧτοι κίνησις.

θος, καὶ ἐν τῷ ποιῶ, ὃ πρότερον εἶπομεν εἶναι πάθος, καὶ ἐν τῷ ποῦ, ὃ πρότερον εἶπομεν εἶναι τόπον. Καὶ ἐκάστη τῶν τοιούτων μεταβολὴ καλεῖται κίνησις κοινῶ ὀνόματι, καλουμένη μὲν καὶ μεταβολὴ κατὰ τὸ τοῦ γένους ὄνομα καὶ τὸν ὀρισμὸν τῆς μεταβολῆς δεχομένη. 5

Ἔτι γὰρ καὶ λέγεται ἡ κίνησις πρόοδος ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεία, λεγομένη δὲ καὶ ἐντελέχεια κινήτου ἢ κινήτου ὡς ὁμώνυμος φωνὴ ἐν διαφόροις πράγμασι· διαφέρουσι γὰρ τό τε ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποῦ. Ὄταν δὲ διάφορα κατὰ φύσιν πράγματα ἐν 10 ὄνομα ἐπιδέχωνται, ὁμωνυμία τοῦτο δοκεῖ. Ἔστιν οὖν 248r τῆς μὲν || κατὰ τὸ ποσὸν κινήσεως τὸ μὲν αὔξεσις, τὸ δὲ μείωσις· ἡ μὲν αὔξεσις μεταβολὴ κατὰ τὸ ποσὸν ἀπὸ ἐλάττονος μεγέθους εἰς μείζον, ἡ δὲ μείωσις μεταβολὴ κατὰ τὸ ποσὸν ἀπὸ μείζονος μεγέθους εἰς ἔλαττον. Ἡ 15 δὲ [κατὰ] τὸ ποῦ κίνησις, μεταβολὴ κατὰ τόπον ἢ[μῖν], καλεῖται καὶ φορὰ, τόπον ἐξ ἑτέρου ἀλλαττομένη καὶ διαιρουμένη εἰς τε τὴν κύκλω, καλουμένην ἰδίως καὶ περιφοράν, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἰς τὴν ἐπ' εὐθείας, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ πυρός ἐπὶ τὸ ἄνω καὶ ἡ ἐπὶ τὸ 20 κάτω τοῦ ὕδατος, καὶ εἰς τὴν ἐξ ἀμφοτέρων τούτων μικτήν, οἷα ἐστὶν ἡ τοῦ καπνοῦ· ὁ γὰρ καπνὸς ἐλικοειδῶς φέρεται καὶ οὔτε ἐπὶ τὸ ἄνω εἰλικρινῶς, ὡς καὶ γεῶδές τι φέρων, οὔτε ἐπὶ τὸ κάτω καθαρῶς, ὡς καὶ τοῦ πυρώδους μετέχων. Ἡ μέντοι ἐν τῷ ποιῶ κίνησις 25 ἐστὶ μεταβολὴ κατὰ πάθος περὶ τι εἰδοπεποιημένη,

10-11 Ὄταν—δοκεῖ: cf. Arist. *Categ.* 1a 1 13-15 ἡ μὲν αὔξεσις—ἔλαττον: v. Arist. *Phys.* 260a 27sq

18-22 διαιρουμένη—μικτήν: cf. Proclus, *Instit. Phys.* II (πᾶσα κίνησις τοπικὴ ἢ κύκλω ἐστὶν ἢ ἐπ' εὐθείας ἢ μικτὴ ἐκ τούτων)

8 ἢ κινήτου scripsi: ἢ κινήτου (-τοῦ in rasura) cod. (cf. infra ad 28,16) 16 κατὰ¹: supplevi coll. 34,8; al. | ἢμῖν: ἢ[μῖν] suppleendum 17 ἀλαττομένη cod. 21 τοῦ τοῦ (ante ὕδατος) ex dittographia cod.

- ἤτοι κατὰ λευκότητα ἢ μελανίαν ἢ κατὰ θερμότητα
καὶ ψυχρότητα ἢ τοιαῦτά τινα ἕτερα· ὄντων γὰρ εἰδῶν
τῆς μεταβολῆς τῆς τε γενέσεως ὁμοῦ καὶ τῆς φθορᾶς
καὶ ἴδια τῆς κινήσεως καὶ ὡσπερ ἀντιδιηρημένων τού-
5 των ἀλλήλοις, διαφορὰ τις ἐν τούτοις || αὕτη καταφαί- 248v
νεται· ἐν μὲν γὰρ τῇ γενέσει τε καὶ τῇ φθορᾷ οὐ σώζε-
ται τὸ γινόμενον καὶ τὸ φθειρόμενον ἐν ταυτότητι, ὡς
ἔφαμεν, ἐν δὲ τῇ κινήσει τὸ εἶδος τοῦ κινουμένου σώζε-
ται ἐν ταυτότητι, μεταβάλλειν μὲν καὶ αὐτὸ λεγόμενον
10 κατὰ τὸν λόγον τοῦ τῆς κινήσεως γένους, ἤτοι μεταβο-
λῆς, πλὴν ἐν τῷ αὐτῷ εἶδει σωζόμενον· τό τε γὰρ παι-
δίον ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ εἶδει σωζόμενον αὔξει καὶ ὁ
γηράσας ἀνθρωπος μένων μειοῦται, ἃ καὶ ἀμφοτέρᾳ
εἰσι τοῦ ποσοῦ, καὶ ὁ αὐτὸς ἀνθρωπος ἀνθρωπος μένων
15 νῦν μὲν μελαίνεται, νῦν δὲ λευκαίνεται, ὅπερ ἐστὶ τοῦ
ποιοῦ, καὶ νῦν μὲν θερμαίνεται, νῦν δὲ φύχεται, καὶ τοῦ
εἶδους, οὗ πρότερον εἶχεν, οὐκ ἐξίσταται. Καὶ τοῦτό
ἐστὶ καθὸ διαφέρειν λέγεται ἢ κινήσεις φθορᾶς τε καὶ
γενέσεως.
- 20 Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γεννητῶν καὶ κτιστῶν, εἴτε
νοητὰ εἶεν εἴτε αἰσθητά, τά τε τῆς μεταβολῆς καὶ τὰ
τῆς κινήσεως χώραν ἔχουσι· πᾶν γὰρ γεννητὸν ἐνδέχε-
ται ἀπὸ τοῦ δυνάμει προϊέναι εἰς τὸ ἐνεργεῖα, καὶ κατὰ
τοῦτο μεταβάλλειν καὶ κινεῖσθαι ἐξ ἐτέρου εἰς ἕτερον
25 λέγεται. Τὸ δὲ θεῖον, παντέλειον ὄν καὶ ἀνευδεές, εἰ καὶ
κινεῖσθαι ποτε λέγεται (κατὰ τὸ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος
καὶ || κατὰ τὸ νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος καὶ κατὰ 249r
τὸν θεηγόρον μέγαν Γρηγόριον λέγοντα ἐπεὶ δὲ οὐκ

26 ὠργίσθη θυμῷ Κύριος: *Psalm.* 105, 40   **27** νῦν
ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος: *Psalm.* 11, 6.3; cf. *Isaias* 33.10
28-27,1 ἐπεὶ – θεωρία: *Gregor. Naz. Or.* 38,9 (*PG* 36, col. 320C)

10 τοῦ τῆς scripsi: τὸν τῆς cod.   **23** προϊέναι emendavi: πρό-
εισιν cod.

25 Ad Κατὰ τί λέγεται τὸ θεῖον κινεῖσθαι.

ἤρκει τῇ ἀγαθότητι τὸ κινεῖσθαι τῇ ἑαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλὰ ταῦτα ὡς πρὸς ἡμᾶς λέγεται, ὡς ἀξίους ποτὲ μὲν θείας ὀργῆς διὰ τὰ ἀμαρτήματα, ποτὲ δὲ καὶ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ἀντιλήψεως διὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἀγαθότητα. Κινεῖσθαι δὲ τὸ θεῖον τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ λέγεται ὡς τῆς τε 5 θεωρίας καὶ τῆς κινήσεως ἐνεργείας οὔσης καὶ ὡς μὴ δυναμένων ἡμῶν δι' ἑτέρας καταλαβέσθαι φωνῆς τὴν τοῦ θείου περὶ τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν καὶ ἐνέργειαν, εἰ θέμις οὕτως εἰπεῖν, <ἦ> διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς κινήσεως. Εἰ δὲ καὶ ὀργίζεσθαι καὶ θυμοῦσθαι ποτε τὸ 10 θεῖον λέγεται, καὶ πάλιν ποτὲ ἐκδικεῖν, ἃ καὶ κινήσεις εἶναι τινες δοκοῦσι, ἀλλὰ ταῦτα πρὸς ἡμᾶς, ὡς εἴπομεν, λέγεται, ἢ θυμοῦ καὶ ὀργῆς ἀμαρτάνοντας ἄξια ἢ ἐλέους ἄξια πάσχοντας· κατὰ γὰρ τοὶ τὸν ἀληθῆ λόγον οὔτε μεταβάλλει τὸ θεῖον οὔτε κινεῖται. Ὡς μὲν γὰρ αἰεὶ 15 ὄν, ὅπερ σημαίνει τὸ αἶδιον, καὶ μήτε γενόμενον μήτε τοῦ εἶναι παυσόμενον τῆς κατ' οὐσίαν μεταβολῆς ὑπερ- 249v φέρει τε καὶ ὑπέρκειται, || ἦτοι γενέσεως καὶ φθορᾶς (ταῦτα γὰρ τῶν τοῦ εἶναι ἀρχομένων καὶ παυομένων ἐστὶ), ὡς δὲ ἀσώματον ὑπὲρ πᾶσάν ἐστι κίνησιν· τὰ γὰρ 20 σώματα αὔξουσι καὶ μειοῦνται καὶ ἀλλοιοῦνται καὶ κατὰ τόπον κινοῦνται, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ ἀσώματον οὐδαμῶς.

Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ αἶδιον καὶ τὸ ἀθάνατον ἀγγέλοις μὲν καὶ ταῖς ἀνθρωπίναις ψυχαῖς κατὰ χάριν ἐκ Θεοῦ 25 δέδοται, καὶ τὸ αἶδιον ἐπὶ τούτων δοκεῖ λέγεσθαι πρὸς μόνον τὸ μὴ πρὸς τέλος ποτὲ καὶ φθορὰν καταντᾶν· ἤρξαντο γὰρ τοῦ εἶναι καὶ οἱ ἄγγελοι, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη

9 ἢ addidi 16 ὄν: post corr. ex ὄν

Ad 4-8 Τίς ἐστὶν ἡ τοῦ θείου κίνησις. Ad 24-28,2 Ὅτι αἶδιον καὶ ἀθάνατον εἶναι τὸν ἄγγελον καὶ τὴν ψυχὴν κατὰ χάριν λέγομεν, ἐκ θεοῦ δοθέντος αὐτοῖς καὶ διὰ μόνον τὸ μὴ εἰς φθορὰν καὶ τέλος καταντᾶν, ἐπεὶ γὰρ ἤρξαντο τοῦ εἶναι ὁ τε ἄγγελος καὶ ἡ ψυχὴ.

- φυχή ἀρχὴν λαμβάνει τοῦ εἶναι, ἀφθαρτοὶ δὲ κατὰ
 χάριν Θεοῦ γεγονόσιν, ὡς εἴρηται· πᾶν γὰρ γεννητὸν τῆ
 αὐτοῦ φύσει φθαρτὸν ἐστὶ, ἐπὶ δὲ τοῦ θείου μόνου κυρί-
 5 μὴ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβεῖν καὶ κατὰ τὸ μηδὲ τέλος τοῦ
 εἶναι λαβεῖν. Ταῦτα δέ, ἡγούσιν τὸ αἰδίον καὶ τὸ ἀθάνα-
 τον, τῷ μὲν ὑποκειμένῳ ἓν ἐστὶ, τῷ δὲ ὀριστικῷ λόγῳ
 διαφέρει· τὸ μὲν γὰρ αἰδίον τὸ ἀνέκλειπτον τῆς θείας
 οὐσίας δηλοῖ, τὸ δὲ ἀθάνατον τὸ τῆς θείας ζωῆς σημαί-
 10 νει ἀνέκλειπτον.
- Ἰστέον δὲ ὅτι καὶ ἡ ἡρεμία ἢ στέρησις ἐστὶ κινή- 250r
 σεως, καὶ ἐκεῖνα λέγονται ἡρεμεῖν ὅσα καὶ πεφύκασιν
 κινεῖσθαι, οἷον τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ τὰ ἐκ τούτων
 σύνθετα, ζῶα τε καὶ φυτά, καὶ εἰς ὃ πέφυκεν ἕκαστον
 15 κινεῖσθαι ἐν τούτῳ καὶ ἡρεμεῖν πέφυκεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ
 ἐντελέχειαν κινήτου [ἢ κινήτου] τὴν κίνησιν εἵπομεν,
 ῥητέον τι καὶ περὶ τοῦ τοιούτου δι' ὁμωνυμίας ὀρισμοῦ
 ἐκδηλότερον· ἡ γὰρ ἐντελέχεια ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ
 ἐντελῶς ἔχειν, καὶ λέγεται ἐντελέχεια καὶ τὸ εἶδος,
 20 λέγεται δὲ καὶ ἡ κίνησις. Τὰ πράγματα οὖν, ὅσα ἕτερόν
 τι κατὰ τὴν φύσιν ὄντα καὶ ἕτερόν τι γενέσθαι ἢ παθεῖν
 δύνανται, ὅταν ἐνεργῶσι ἢ πάσχωσι κατ' ἐκεῖνο ὃ λέ-
 γονται δύνασθαι, τότε μεταβάλλειν ἢ κινεῖσθαι λέγον-
 25 οὔτος δύναται ἀπὸ τοῦδε τοῦ τόπου ἀναστῆναι καὶ

16 ἐντελέχειαν—εἵπομεν: v. Arist. *Phys.* 251a 9

8-10 τὸ μὲν γὰρ - ἀνέκλειπτον: cf. Simpl. *In De caelo* 369,5 sqq. (Λέγεται δὲ ἡ μὲν ἀθανασία κατὰ τὸ ἀνέκλειπτον τῆς ζωῆς, ἡ δὲ αἰδιότης κατὰ τὸ ἀνέκλειπτον τῆς οὐσίας).

16 ἢ κινήτου supplevi (cf. supra ad 25,8) **20** οὖν: supra ὅσα cod.

Ad 3-6 Ὅτι μόνῳ τῷ θείῳ κυρίως καὶ ἀληθῶς πρόσσεσι τὸ αἰδίον, ὡς μήτε ἀρξάμενον μήτε παυσόμενον καὶ ὡς φύσει ἔχον τὴν αἰδιότητα.

βαδίσει εἰς ἕτερον. Ὅταν οὖν ἀναστὰς βαδίζη καὶ πορευῆται, τότε λέγεται ἢ τούτου πρὸς τὸ βαδίζειν δύναμις ἐντελῶς ἔχειν ὡς προβιβαζομένη καὶ εἰς ἐνέργειαν, καὶ λέγεται ἢ τοιαύτη ἐνέργεια βადίσις, τὸ εἶναι 5
 250v ἔχουσα ἐν τῷ δύνασθαι <βαδίζειν>. || Ἐπὶ δὲ φθάση 5
 βαδίζων ἔνθα προέθετο ἐλθεῖν καὶ στῆ τῆς βαδίσεως, λέγεται ἡρεμεῖν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ ἀλλοιώσεως. Ἐστὼ γὰρ τις ἐκ λευκοῦ μέλας γινόμενος· οὗτος, ἕως οὗ μέλας γένηται, ἀλλοιοῦσθαι ἤτοι κινεῖσθαι λέγεται, ὅταν δὲ εἰς τὸ τῆς μελάνσεως φθάση τέλος, λέγεται 10
 ἡρεμεῖν ἐν τῇ μελανότητι· καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὡσαύτως κινήσεων. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἢ ἐντελέχεια καὶ τὸ ἐντελῶς ἔχειν ἐπὶ τῶν κινουμένων, ὅταν τι, καθ' ἣν εἶχε πρότερον δύναμιν ἐνεργεῖν τι ἢ πάσχειν, πάσχη ἢ 15
 ἐνεργῆ.

Ἐνθα μέντοι ἔστι κίνησις, ἔστι καὶ τὸ κινεῖν καὶ τὸ κινούμενον καὶ τὸ ἐξ οὗ καὶ τὸ εἰς ὃ καὶ χρόνος, καθ' ὃν ἢ κίνησις, καὶ τόπος πολλάκις, ἐν ᾧ ἢ κίνησις, οἶον ἐπὶ τῆς κατὰ τόπον τῶν ζῴων κινήσεως. Κινεῖν μὲν ἐστι ἢ ψυχῇ, κινούμενον δὲ τὸ σῶμα, τόπος δὲ ἐξ οὗ ἢ 20
 πόλις, εἰς ὃ δὲ ὁ ἀγρὸς ἢ τὸ προάστειον, καὶ χρόνος ἢ πρώτη τυχὸν ἡμέρα τοῦ δεῖνος μηνός. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔστι λέγειν καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοιώσεως· ἀλλοιούμενου γὰρ τινος καὶ ἀπὸ λευκότητος τυχὸν εἰς μελανίαν ἐξ ἡλιοκαίας ὁδεύοντος τὸ μὲν ἀλλοιοῦν ὁ ἥλιός ἐστι, τὸ δὲ ἀλλοι- 25
 251r ούμενον τὸ σῶμα, || τὸ δὲ ἐξ οὗ ἢ λευκότης, τὸ δὲ εἰς ὃ ἢ μελανία, καὶ χρόνος καθ' ὃν τυχὸν ἢ ἀκμὴ τοῦ θέρους ἐνέστηκε.

Λέγεται δὲ καὶ ἢ ἀλλοίωσις γένεσις τις· λέγεται γὰρ ἀπλῶς μὲν γένεσις, ὅταν ἄνθρωπος τυχὸν ἢ ζῶον 30

16-17 Ἐνθα μέντοι – χρόνος: v. Arist. *Phys.* 224b 1sqq

30-30,1 ἀπλῶς–κυοφορούμενον: v. Arist. *Phys.* 225a 12sqq.; *Metaph.* 1067b 22, 1069b 10, 1077a 26

2 βαδίζειν addidi 13 ὅταν τι: bis cod.

ἕτερον γίνηται κυοφορούμενον ἔτι καὶ μήπω ἐκ τῆς
 μητρικῆς γαστρὸς προελθόν, γένεσις δέ τις λέγεται,
 μετὰ προσθήκης τοῦ τις, ὅταν τις λευκὸς ὦν γίνηται
 μέλας καὶ ἄμουσος ὦν γίνηται μουσικὸς καὶ ἀγραμμά-
 5 τικὸς ὦν γίνηται γραμματικὸς. Οὕσης δὲ γενέσεως τῆς
 μὲν ἀπλῆς, ὡς ὅταν λέγωμεν γίνεσθαι τι φυτὸν ἢ ζῷον,
 τῆς δὲ τινος, ὡς ὅταν λέγωμεν γίνεσθαι τινα ἄνθρωπον
 ἢ γραμματικὸν ἢ μουσικόν, κοινωνίαν μὲν ἔχουσιν
 ἀμφοτέραι αἰ τοιαῦται γενέσεις κατὰ τοῦτο, ὅτι οὐδὲν
 10 τῶν γινομένων ἐστίν, ἕως ἂν γίνηται· οὕτω γὰρ τὸ
 σπέρμα τοῦ ζῴου ἢ τοῦ φυτοῦ, πρὸς τὸ γενέσθαι ζῷον
 ἢ φυτὸν ὁδεῦον, ζῷόν ἐστὶν ἤδη ἢ φυτόν, ἕως οὗ ὁδεύει
 πρὸς τὸ γενέσθαι ζῷον ἢ φυτόν· οὕτω τὸ λευκαινόμενον
 ἢ τὸ μελαινόμενον σῶμα λευκὸν ἤδη ἐστὶν ἢ μέλαν, ἕως
 15 οὗ λευκαίνεται ἢ μελαινεται· οὕτω ὁ ἄνθρωπος ὁ γινό-
 μενος γραμματικὸς ἢ μουσικὸς γραμματικὸς ἐστὶν ἢ
 μουσικὸς, ἕως οὗ ταῦτα γίνηται· πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον
 ἀτελές, τὸ δὲ εἶναι ἐν τελειότητι.

Διαφορὰν δὲ ἔχουσιν || αἰ τοιαῦται γενέσεις κατὰ 251v
 20 τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς ἀπλῆς καὶ κατ' οὐσίαν γενέσεως
 αἰεὶ τὸ γινόμενον, ὅταν ἀπαρτισθῆ, ἐν ὑποστάσει ἐστὶ
 καὶ σφίζεται καὶ φαίνεται καὶ ὑποπίπτει αἰσθήσει μετὰ
 τὸ γενέσθαι (τὸ γὰρ φυτόν, ὅταν τελειωθῆ, καὶ τὸ
 ζῷον, ὅταν ἐκ τῆς μητρικῆς προέλθῃ γαστρὸς, καὶ ἐν
 25 ὑποστάσει πάντως ἐστὶ καὶ ὁράται), ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ τι
 συμβεβηκὸς γινομένων οὐ πᾶν τὸ γινόμενον μετὰ τὸ
 ἀπαρτισθῆναι ἐν ὑποστάσει ἐστὶ καὶ φαίνεται καὶ ὑπο-
 πίπτει αἰσθήσει, ἀλλὰ τινὰ μὲν καὶ σφίζονται καὶ φαί-
 νονται καὶ ὑποπίπτουσιν αἰσθήσει, τινὰ δὲ οὐ· τὸ μὲν
 30 γὰρ λευκαινόμενον ἢ μελαινόμενον ἢ κατὰ τι εἶδος
 ἕτερον ἀλλοιώσεως ἀλλοιούμενον, ὅταν ἀπαρτισθῆ
 κατὰ τὴν λευκότητα ἢ μελανότητα, καὶ ἔτι λευκὸν ἢ

2 δὲ τίς cod. 3 τοῦ τίς et ὅταν τις cod. 25 ἐπὶ scripsi: ἐπεὶ
 cod. 26 μετὰ: conieci (cf. supra 30,22-23): αὐτὸ cod.

μέλαν καὶ ὀραῖται καὶ ὑποπίπτει αἰσθήσει, ὁ δὲ χρόνος
καὶ ἢ κατὰ τόπον κινήσις μετὰ τὸ γενέσθαι οὐκ εἰσὶν ἐν
ὑποστάσει. Καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι ἐν τῷ γίνεσθαι τὸ εἶναι
ἔχουσι· πολλὰ γὰρ τῶν λεγομένων εἶναι ἐν τῷ γίνεσθαι 5
252r καὶ δυνάμεις ἐνέργεια· ἢ γὰρ ὄρασις τοῦδε || τοῦ ὀρατοῦ
καὶ ἢ ὄσφρησις τοῦδε τοῦ ὄσφραντοῦ καὶ ἢ ἀκρόασις
τοῦδε τοῦ ἀκροάματος, ὅτε γίνονται, τότε καὶ εἰσὶ, μετὰ
δὲ τὸ γενέσθαι οὐκ εἰσὶν οὐδὲ σφύζονται. Αἱ μέντοι
αἰσθητικαὶ δυνάμεις, ἐξ ὧν καὶ αἱ περὶ τὰ αἰσθητὰ 10
<γίνονται> ἐνέργειαι, καὶ αὐτὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ πρὸ
τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ μετὰ τὰς
ἐνεργείας ἐν τῷ αἰσθητικῷ εἰσὶ τε καὶ σφύζονται.
Ἵπερ δὲ εἴπομεν, ὅτι εἰσὶ τινὰ ἐν τῷ γίνεσθαι τὸ
εἶναι ἔχοντα, δηλοῦσι καὶ τὰ κατὰ τὰς πρακτικὰς τέ- 15
χνας γινόμενα. Πρακτικαὶ δὲ εἰσὶ τέχναι, οἷον αἱ αὐλη-
τικαί, ὀρχηστικαὶ καὶ κιθαριστικαὶ καὶ τινες ἕτεραι·
πρακτικαὶ δὲ λέγονται, διότι τὸ αὐτὸ ἔχουσι καὶ ἔργον
καὶ πρᾶξιν καὶ ἀποτέλεσμα· ὁ γὰρ ὀρχούμενος οὐκ ἔχει
ἀποτέλεσμα καὶ ἔργον τι ἄλλο παρὰ τὴν παρ' αὐτοῦ 20
ἐνεργουμένην ὀρχησιν, ἣτις πρᾶξις ἐστὶ καὶ λέγεται,
ὥστε ἐν ὑποστάσει τοῦτο εἶναι καὶ ὑποπίπτειν αἰσθή-
σει, ἀλλὰ παυσαμένου τούτου τῆς ὀρχήσεως οὐκ ἐστὶ τι
ἔργον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἀποτέλεσμα. Ὡσαύτως δὲ
καὶ ἐπὶ τοῦ ἀβλοῦντος καὶ ἐπὶ τοῦ κιθαρίζοντος· καὶ διὰ 25
τοῦτο λέγονται πρακτικαὶ αἱ τοιαῦται τέχναι, ὅτι τὰ
κατὰ ταύτας γινόμενα ἐν τῷ γίνεσθαι τε καὶ πράτ-
τεσθαι τὸ εἶναι ἔχουσι, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ γενέσθαι. Τὰ δὲ
252v γε || κατὰ τὰς ποιητικὰς τέχνας γινόμενα ἐν τῷ γί-
νεσθαι οὐκ εἰσὶν, ἀλλ' εἴπερ ἄρα ἀτελεῖ, μετὰ δὲ τὸ 30

16-17 Πρακτικαὶ–ἕτεραι: v. Arist. *Metaph.* 1064a 12sqq.; cf. Basil. Caesar., *Homiliae in hexaemeron* 1,7 (SC 26bis, Paris 1968, 14-15)

8 γίνονται restitui: in cod. corruptum

- γίνεσθαι τὸ εἶναι ἔχουσι· ποιητικαὶ γὰρ τέχναι εἰσὶν ὅσαι ἕτερον ἔχουσιν παρὰ τὴν πράξιν τὸ ἔργον καὶ τὸ ποίημα ἢ ἀποτέλεσμα, οἷαί εἰσιν ἡ οἰκοδομικὴ καὶ ἡ χαλκευτικὴ καὶ τινες ἕτεραι· τοῦ γὰρ οἰκοδόμου ἐνεργούντος κατὰ τὴν οἰκοδομικὴν καὶ οἰκίαν κτίζοντος, ἕως ἂν κτίζηται παρὰ τούτου τὸ οἰκοδομούμενον καὶ ἀτελὲς εἴη, οὔτε λέγεται οὔτε ἐστὶ οἰκία, ἀλλ' ὅταν ἀπαρτισθῆ, ὀρόφων τε ἐπιτεθέντων καὶ θυρωμάτων, τότε καὶ ἐστὶν οἰκία καὶ λέγεται.
- 10 Ἐπεὶ δὲ καὶ ταυτότητες καὶ ἑτερότητες καὶ ἐναντιότητες ἐν ταῖς κινήσεσιν ἀναφαίνονται, εἴπωμεν καὶ περὶ τούτων βραχέα. Ἔστι μὲν γάρ, ὡς εἴπομεν, γένος τι καθόλου ἢ μεταβολή, ἣν ὠρισάμεθα εἰπόντες πρόοδον ταύτην εἶναι ἀπὸ τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργεία, ὑπὸ
- 15 δὲ τὴν μεταβολὴν εἰσι γένεσις τε καὶ φθορὰ καὶ ἐξ ἐτέρου μέρους κινήσις, καὶ ὑπὸ τὴν κινήσιν ἐστὶν ἡ αὔξησις καὶ ἡ μείωσις καὶ ἡ ἀλλοίωσις καὶ ἡ κατὰ τὸπον φορά. Πᾶσαι δὲ αὗται αἰ κινήσεις ἔχουσι μὲν ταυτότητα καὶ κοινωνίαν κατὰ τὸ γένος, ἡγουν τὴν μεταβολήν (ὀριζόμενοι γὰρ ἐκάστην τούτων τῶν κινήσεων τὴν μεταβολὴν περιλαμβάνομεν, ὡς πολλὰκις εἰρήκαμεν, 253r ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν τοῦ ζῴου εἰδῶν ἐστὶ καὶ γίνεται ἄνθρωπος γὰρ καὶ ἵππος καὶ λέων ἔχουσι ταυτότητα καὶ κοινωνίαν κατὰ τὸ γένος, ἡγουν τὸ ζῴον· ζῴον γὰρ
- 25 ἐστὶ καὶ ὁ λέων καὶ ὁ ἵππος καθὼ δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰσὶ ταῦτα ταῦτὸν τῷ γένει), ἔχουσι δὲ καὶ διαφορὰν καὶ ἑτερότητα αἰ κινήσεις, καθὼ ἐν διαφόροις γένεσι τοῦ ὄντος εἰσὶν, ἡ μὲν αὔξησις καὶ ἡ μείωσις ἐν τῷ ποσῷ, ἡ δὲ ἀλλοίωσις ἐν τῷ ποιῷ, ἡ δὲ κατὰ τὸπον
- 30 φορά ἐν τῷ ποῦ. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐκάστη τῶν τοιούτων κινήσεων ἔχει ἐφ' ἑαυτὴν ἕτερά τινα, ἔστι καὶ ἐν τού-

10-11 ταυτότητες-ἐναντιότητες: cf *Simpl. In Arist. Categ.* 116,26

14 ἐνεργεία coniecti: ἐνεργεῖν cod.

τοὺς εὐρεῖν καὶ κοινωνίαν καὶ ἑτερότητα, οἷον ἐπὶ τῆς ἀλλοιώσεως λέγομεν εἶναι καὶ λεύκανσιν καὶ μέλανσιν καὶ νόσανσιν καὶ ὑγίανσιν, καὶ ἐστὶν ἢ μὲν λεύκανσις κίνησις, ἢτοι μεταβολὴ ἀπὸ τοῦ λευκοῦ εἰς τὸ μέλαν, καὶ πάλιν ἢ μὲν νόσανσις κίνησις, ἢτοι μεταβολὴ ἀπὸ 5 ὑγείας εἰς νόσον, ἢ δὲ ὑγίανσις κίνησις, ἢτοι μεταβολὴ ἀπὸ νόσου εἰς ὑγίαν.

Χρῆ δὲ γινώσκειν καὶ τοῦτο, ὅτι πᾶσα κίνησις ἔκ τινος εἷς τι γινομένη οὐχὶ ἐξ οὗ γίνεται λέγεται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ εἰς ὃ γίνεται, οἷον ἢ ὑγίανσις, ἐπεὶ δὲ ἀπὸ 10 νόσου γίνεται εἰς ὑγίαν, ἀπὸ τῆς ὑγείας ὀνομάζεται ὑγίανσις, ὡς ἐπὶ τὴν ὑγίαν τοῦ ὑγιαζομένου ὀδεύοντος.

253v Ἔστιν οὖν πᾶσα ἢ λεύκανσις πάση λευκάνσει καὶ ὁμοειδῆς, καθὸ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐστὶν ἀλλοίωσις, καὶ ὁμογενῆς, καθὸ καὶ μεταβολὴ ἐκάστη τούτων λέγεται. Καὶ 15 ἐστὶν ὡσαύτως δὲ καὶ πᾶσα μέλανσις πάση μελάνσει καὶ ὁμοειδῆς· ἐστὶ καὶ ὁμογενῆς κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον· καὶ πᾶσα νόσανσις πάση νοσάνσει καὶ πᾶσα ὑγίανσις πάση ὑγίανσει, καθάπερ καὶ πᾶς ἄνθρωπος πρὸς πάντα ἄνθρωπον καὶ ὁμοειδῆς ἐστὶ, καθὸ ἄνθρωπος, καὶ ὁμο- 20 γενῆς, καθὸ ζῷον. Λεύκανσις δὲ πρὸς μέλανσιν κοινωνίαν μὲν ἔχει κατὰ τὸ γένος, ἢτοι τὴν μεταβολήν, καὶ ὁμογενῆς πρὸς ταύτην ἐστὶ καὶ λέγεται, ἑτέρα δὲ ἐστὶ καὶ ἕτερόν τι λέγεται ἢ λεύκανσις πρὸς τὴν μέλανσιν, καθὸ ἕτερόν ἐστὶ εἶδος τοῦ χρώματος τὸ λευκὸν καὶ 25 ἕτερον τὸ μέλαν καὶ ἕτερος ὁ τοῦ λευκοῦ λόγος καὶ ἕτερος ὁ τοῦ μέλανος. Ὡσαύτως καὶ ἢ ὑγίανσις ταυτότητα μὲν καὶ κοινωνίαν ἔχει πρὸς τὴν νόσανσιν, καθὸ ἐκάτερον τούτων μεταβολὴ ἐστὶ τε καὶ λέγεται, ἑτεροειδεῖς δὲ πρὸς ἀλλήλας εἰσὶ, καθὸ ἕτερος μὲν λόγος ἐστὶ 30 ὁ τῆς ὑγείας, ἕτερος δὲ ὁ τῆς νόσου. Πάλιν πᾶσα αὐξήσις πάση αὐξήσει καὶ ὁμοειδῆς ἐστὶ, διὰ τὸ κατὰ τὸ

2-3 λεύκανσιν-ὑγίανσιν: v. Arist. *Phys.* 229a 26 sqq.; 230a 22 sqq.; cf. Mich. Psell. *In Phys.* 248,14sqq.; 251,5sqq.

- ποσὸν γίνεσθαι, καὶ ὁμογενῆς, διὰ τὸ ὑπὸ τὴν μεταβολὴν ἀνάγεσθαι, τὴν κατὰ ποσὸν κίνησιν, αὔξησις δὲ πρὸς μείωσιν ὁμοειδῆς μὲν οὐ λέγεται ἀλλ' ἑτεροειδῆς, διὰ τὸ ἕτερον εἶναι τὴν πρόσθεσιν, καθ' ἣν γίνεται ἡ
- 5 αὔξησις, καὶ ἕτερον πάλιν τὴν ἀφαίρεσιν, καθ' ἣν γίνεται ἡ μείωσις. || Καὶ πᾶσα δὲ κατὰ τόπον φορὰ πρὸς 254r
πᾶσαν κατὰ τόπον φορὰν καὶ ὁμοειδῆς ἐστὶ καὶ ὁμογενῆς· ὁμοειδῆς μὲν κατὰ τὸ ποῦ, ὁμογενῆς δὲ διὰ τὸ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος, ἥτοι τὴν μεταβολὴν, ἀνάγεσθαι.
- 10 Διαφόρων δὲ πάλιν ὄντων τῶν λεγομένων φέρεσθαι, ἡγουν στοιχείων τε καὶ ζώων καὶ ἀπλῶν σωμάτων, ἡ μὲν τῶν στοιχείων φορὰ εἰς εὐθυωρίαν διαιρεῖται καὶ κυκλοφορίαν (τοῦ μὲν οὐρανοῦ κύκλῳ κινουμένου, τῶν δὲ τεσσάρων στοιχείων ἐπ' εὐθείας, πυρὸς μὲν
- 15 καὶ ἀέρος ἐπὶ τὸ ἄνω, γῆς δὲ καὶ ὕδατος ἐπὶ τὸ κάτω), ἡ δὲ τοῦ καπνοῦ μικτῆ καὶ ἐλικοειδῆς, ἡ δὲ τῶν ζώων φορὰ κατὰ τὰ πλάγια γίνεται. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ τῶν ζώων φορᾷ διαφορὰ τις αὐτῆ ἐμφαίνεται· τοῦ γὰρ ζώου εἷς τε τὸ πτηνὸν διαιρουμένου καὶ τὸ πεζὸν καὶ τὸ ἔνυ-
- 20 δρον ἡ ἐκάστου τούτων φορὰ καθ' ἕτερόν τε τρόπον προβαίνει καὶ ἕτερον ἰδιαζόντως ὄνομα κέκτηται· ἡ μὲν γὰρ τοῦ πτηνοῦ φορὰ πτησίς ὀνομάζεται, καὶ ὀριζόμεθα ταύτην οὕτω, λέγοντες πτησίς ἐστὶ φορὰ, ἥτοι κίνησις ζώου, διὰ πτερύγων ἐν ἀέρι, ἡ δὲ τοῦ πεζοῦ
- 25 φορὰ βადίσις λέγεται, καὶ ἐστὶν ἡ βადίσις φορὰ, ἥτοι κίνησις ζώου, διὰ σκελῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ δὲ τοῦ ἐνύδρου φορὰ νεῦσις λέγεται, καὶ ὀριζόμεθα ταύτην οὕτω, λέγοντες νεῦσις ἐστὶ φορὰ, ἥτοι κίνησις ζώου, ἐν ὕδατι δι' ὀργάνων ἀναλογούντων πτέρυξιν.

12-13 εἰς εὐθυωρίαν – κυκλοφορίαν: in Arist. *Phys.* 227b 18 (ἡ κυκλοφορία τῆς εὐθυφορίας ἢ αὐτῆ) 18-21 τοῦ γὰρ ζώου – κέκτηται: v. Arist. *Categ.* 14b 39 23-27 πτησίς – λέγεται: v. Arist. *De part. anim.* 639b 1sq. (aut ἔρψις).

4 πρόσθεσιν conieci: πρόθεσιν cod.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐν ταῖς κινήσει ταυτότη-
 τός τε καὶ ἑτερότητος, ἄλλης οὔσης τῆς αὐξήσεως καὶ
 ἄλλης τῆς μειώσεως καὶ ἑτέρας τῆς ἀλλοιώσεως καὶ
 ἑτέρας τῆς κατὰ τόπον μεταβολῆς. Ἐπεὶ δὲ ἔστι καὶ
 ταυτότης τις κατ' ἀριθμὸν λεγομένη, ἣτις καὶ κυρίως 5
 ταυτότης λέγεται, ἰστέον ὅτι πρὸς τὴν τοιαύτην ταυτό-
 τητα διαφέρει καὶ ἡ κατὰ τὸ εἶδος ταυτότης καὶ ἡ κατὰ
 τὸ γένος· τὰ μὲν γὰρ κατὰ τὸ γένος ταῦτά εἰσι πολλά-
 κισ κατὰ τὸ εἶδος ἕτερα, ὡς λέγομεν τὸν ἄνθρωπον καὶ
 τὸν ἵππον κατὰ μὲν τὸ γένος εἶναι ταῦτά (ζῷον γάρ 10
 254v ἔστι καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἵππος), κατὰ δὲ τὸ || εἶδος
 ἕτερα (ἄλλη γὰρ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις καὶ ἄλλη ἡ τοῦ
 ἵππου), καὶ πάλιν τὰ κατὰ τὸ εἶδος ταῦτά ἕτερά εἰσι
 κατ' ἀριθμὸν (ὁ γὰρ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἄνθρωπος
 μὲν ἑκάτερος, ἄλλος δὲ καὶ ἄλλος κατ' ἀριθμὸν). Τὸ δὲ 15
 ταῦτὸν καὶ ἐν κατ' ἀριθμὸν κυρίως ἐστὶ ταῦτὸν καὶ
 ἑτερότητα οὐκ ἐπιδέχεται· ὁ γὰρ Πέτρος, ὁ αὐτὸς ὢν
 καὶ εἷς κατ' ἀριθμὸν, ἄμοιρός ἐστιν ἑτερότητος. Τὰ
 αὐτὰ δὲ ἰστέον καὶ ἐπὶ τῆς κινήσεως· αἱ μὲν γὰρ κατὰ
 <τὸ> γένος ἔχουσαι ταυτότητα κινήσεις ἔχουσι καὶ 20
 ἑτερότητα κατὰ τὸ εἶδος, ὡς πολλάκις εἶπομεν, ὡς ἡ
 ἀλλοίωσις καὶ ἡ αὐξήσις, αἱ δὲ κατὰ τὸ εἶδος αἱ αὐταὶ
 καὶ ἔχουσι καὶ ἑτερότητα κατ' ἀριθμὸν, ὡς ἡ <τοῦ>
 Πέτρου αὐξήσις καὶ ἡ τοῦ Παύλου αὐξήσις (ἑκατέρα
 γὰρ ἑτέρα παρὰ τὴν ἑτέραν ἐστί), ἡ δὲ τοῦ Πέτρου αὐ- 25
 ξήσις, ἡ αὐτὴ καὶ μία οὔσα κατ' ἀριθμὸν, ἑτερότητα
 οὐκ ἐπιδέχεται.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἑτερότητος καὶ ταυτότη-
 τος. Ἔστι δὲ καὶ ἐναντιώσεις εὐρεῖν ἐν ταῖς κινήσειν,
 ὡς εἶπομεν· ἀπλῶς μὲν γὰρ τῇ κινήσει ἡ ἡρεμία ἐστὶν 30
 ἐναντία· εἰ γὰρ ἡ μὲν κίνησις μετὰβασίς τίς ἐστι καὶ
 ὁδὸς ἀπὸ τοῦ ἐλάσσονος μεγέθους εἰς μείζον ἢ εἰς ἕλατ-

20 τὸ addidi coll. 35,7; al. 21 ὡς πολλάκις εἶπομεν: v. 32,18sqq.; 33,21sqq. 23 τοῦ addidi

- τον ἀπὸ μείζονος ἢ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἢ ἀπὸ τοῦ τοιόνδε εἶναι εἰς τοιόνδε εἶναι, οἷον ἀπὸ τοῦ λευκοῦ εἰς μέλαν, ἢ δὲ ἡρεμία στάσις τίς ἐστίν, ἥτοι στέρησις τῆς κινήσεως, εἰκότως πάση κινήσει ἡρεμία ἀντίκειται.
- 5 Εἰδικώτερον δὲ ἀντίκεινται ἀλλήλαις καὶ αἱ ἀντιδιηρημέ-
 μέναι κινήσεις, τῇ μὲν ἀυξήσει ἢ μείωσις, τῇ δὲ κατὰ
 τόπον κινήσει ἐξαιρέτως μὲν ἢ κατὰ τόπον ἡρεμία ἀν-
 τίκειται, εἰδικώτερον δὲ ἐστίν ἀντιθεῖναι αὐτὴν ἑαυτῇ,
 10 μερίζοντες ταύτην κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ τόπου δια-
 στάσεις, οἷον τὴν μὲν ἐπὶ τὸ ἄνω φορὰν τῇ ἐπὶ τὸ κάτω, 255r
 τῇ τοῦ πυρὸς ἐπὶ τὸ ἄνω τὴν ἐπὶ τὸ κάτω || τῆς γῆς, καὶ
 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ πυρὸς τῇ ἐπὶ τὸ ἄνω κατὰ φύσιν τὴν
 ἐπὶ τὸ κάτω παρὰ φύσιν. Τῇ δὲ ἀλλοιώσει, κινήσει καὶ
 15 αὐτῇ οὔσῃ κατὰ τὸ ποιόν, ἀπλῶς μὲν ἀντιτίθεμεν τὴν
 κατὰ τὸ ποιὸν ἡρεμίαν, τοῖς δὲ εἶδεσι ταύτης, ἡγουν τῇ
 λευκάνσει, τῇ μελάνσει καὶ τῇ θερμάνσει, <εἰσὶ>ν
 ἐναντία τινά· τῇ μὲν γὰρ λευκάνσει, κινήσει οὔσῃ ἀπὸ
 τοῦ μέλανος εἰς τὸ λευκόν, ὡς εἴρηται, ἐναντία ἐστὶ ἢ
 20 μελάνσει ὡσαύτως ἐναντία ἢ λεύκανσις, τῇ δὲ θερμάν-
 σει, κινήσει οὔσῃ ἀπὸ ψύξεως εἰς θερμότητα, ἐναντία
 ἐστὶν ἢ ψύξις, κίνησις οὔσα ἀπὸ θερμότητος εἰς ψυχρό-
 τητα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπὸ νόσου ἐστὶ μεταβολή, ἥτοι κίνη-
 σις, εἰς ὑγείαν, ἥτις καλεῖται ὑγίανσις, ὡς πολλάκις
 25 εἰρήκαμεν, καὶ ἀπὸ ὑγείας πάλιν ἐστὶ μεταβολή, ἥτοι
 κίνησις <εἰς νόσον>, ἥτις καλεῖται νόσανσις, ἔστι καὶ
 ἐν ταύταις ἐναντίωσις· ἢ γὰρ ἀπὸ νόσου εἰς ὑγείαν με-
 ταβολὴ ἐναντία ἐστὶ τῇ ἀπὸ ὑγείας εἰς νόσον.
- Καὶ ταῦτα μὲν περὶ κινήσεως. Ἰστέον δὲ ὅτι ἢ
 30 κατὰ τόπον κίνησις πρώτη καὶ αἰτία ἐστὶ πασῶν τῶν
 ἄλλων κινήσεων· ἢ γὰρ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις, φορὰ

29-31 Ἰστέον-κινήσεων: v. Arist. *Phys.* 260a 20 sqq.

31-37,1 ἢ γὰρ τοῦ οὐρανοῦ-οὔσα: v. Arist. *De coelo* 287a 23

16 εἰσὶν supplevi 26 εἰς νόσον addidi

οὔσα, καὶ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ τῆς αὐξήσεως αἰτία ἐ-
στίν, οὕτω κελεύσαντος τοῦ δημιουργήσαντος. Εἴπωμεν
δέ τι βραχέα καὶ περὶ ἡρεμίας· ἡ ἡρεμία γὰρ στέρησις
ἐστὶ κινήσεως· ὅταν γὰρ τὸ πεφυκὸς κινεῖσθαι μὴ κινή- 5
ται, στερεῖσθαι λέγεται κινήσεως καὶ ἡρεμεῖν. Ἔστι δὲ
ἡ ἡρεμία καὶ ἀκίνησις τις, καὶ ὁ λέγων τὴν ἡρεμίαν
ἀκίνησιαν οὐχ ἀμαρτάνει· τὸ γὰρ ἡρεμοῦν καὶ ἀκίνη-
255v τίξει. Καὶ ἐστὶ καθολικωτέρα || ὡς γένος ἡ ἀκίνησις
τῆς ἡρεμίας· ἡ γὰρ ἡρεμία καὶ ἀκίνησις ἐστὶ καὶ
λέγεται, ἡ δὲ ἀκίνησις οὐ πάντως καὶ ἡρεμία· τὸ γὰρ 10
θεῖον ἀκίνητον μὲν ἐστὶ καὶ λέγεται κατὰ πάντας τοὺς
τρόπους τῆς κινήσεως καὶ ἀμετάβλητον κατὰ πᾶσαν
μεταβολήν, ἡρεμοῦν δὲ οὐ λέγεται, διότι οὐδὲ τὴν
ἀρχὴν πέφυκε κινεῖσθαι· ἐκεῖνα γὰρ λέγονται ἡρεμεῖν,
ὅσα καὶ κινουῦνται ποτε, οἷον τὰ τε ζῶα (οὐδὲ γὰρ 15
πάντοτε κινουῦνται, ἀλλὰ καὶ ἡρεμοῦσι) καὶ ὁ λίθος, ὁ
κατὰ φύσιν ἀπὸ τῶν ἄνω ἐπὶ τὰ κάτω πίπτων ἢ ριπτού-
μενος· ὅταν γὰρ ἐπὶ τὰ κάτω ἐλθὼν στῆ τῆς κινήσεως,
καὶ ἡρεμεῖν λέγεται καὶ ἀκίνητιξιν, καὶ ἡ ἐν τῷ κάτω
στάσις καὶ μονὴ τοῦ λίθου ἡρεμία λέγεται καὶ ἀκίνη- 20
σία. Πλὴν ἐκεῖνο χρὴ γινώσκειν, ὅτι τοῦ ἡρεμεῖν προη-
γεῖται τὸ ἡρεμίξιν, καὶ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἡρεμεῖν καὶ
ἕτερον τὸ ἡρεμίξιν· ἡρεμεῖν μὲν γὰρ λέγεται τὸ παύε-
σθαι τῆς κινήσεως τὸ τέως κινούμενον, ἡρεμίξιν δὲ
ἐστὶ τὸ ἐγγυὲς εἶναι τῆς ἡρεμίας, ὃ καὶ ἴστασθαι λέγεται 25
παρὰ τὸ ἴεσθαι εἰς στάσιν, ἥτοι μονὴν καὶ ἡρεμίαν, οἷον
ἐπὶ τοῦ λίθου· ὁ γὰρ λίθος ἀπὸ τῶν ἄνω ἢ αὐτομάτως
πίπτων ἢ καὶ παρὰ τινος βαλλόμενος, ὡς καὶ <ἐν>

3-4 ἡ ἡρεμία - κινήσεως: v. Arist. *Phys.* 226b 15: 229b 25: 264a 27 **5-6** Ἔστι-τις: v. Arist. *Phys.* 202a 3

10-11 τὸ γὰρ θεῖον ἀκίνητον: cf. Mich. Psell., *Philos. min* II., opuse. 13 (τὸ θεῖον ἐστὸς ἀκίνητον τὰ πάντα κινεῖ).

26 ἴεσθαι cod. **28** ἐν addidi

τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, ὅτε πλησίον γένηται τῆς γῆς,
ἐν ᾗ μέλλει ἡρεμεῖν, ἡρεμίζειν λέγεται, ἥτοι εἰς ἡρε-
μίαν καὶ στάσιν ὀδεύειν, καὶ ἐστὶ τὸ ἡρεμίζειν κινεῖσθαι
ἄττον πλησίον τοῦ τόπου, ἐν ᾧ μέλλει παυθῆναι τῆς
5 κινήσεως τὸ κινούμενον. Τοσαῦτα καὶ περὶ ἡρεμίας.

Τμῆμα τρίτον

256r || Ἐπει δὲ ἅπαν <τὸ> κινούμενον σῶμα ἐν τόπῳ
καὶ κατὰ τόπον κινεῖται, χρή τι καὶ περὶ τόπου εἰπεῖν·
τοῦ γὰρ κόσμου παντὸς ἐκ διαφόρων σωμάτων ἀπτ[ο-
μένων] ἀλλήλων ἐξυφασμένου, τοῦ δὲ οὐρανίου σώμα- 5
τος ἐντὸς ἅπαντος τ[οῦ κόσμου ὄ]ντος, ἢ μὲν ἐξωτάτη
καὶ ἀπλανῆς λεγομένη σφαῖρα τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἔστιν ἐν
τόπῳ. Μὴ ἄρα τόπον λέγοι τις εἶναι ταύτης τὴν ἐκτὸς
τῆς γῆς ἐπιφάνειαν. Τὴν δὲ ἐντὸς ταύτης πάντες ἐν
τόπῳ εἶναι φασιν· ἐντὸς γὰρ τῆς ἀπλανοῦς ἑπτὰ λέ- 10
γοντες εἶναι σφαίρας τοῦ οὐρανοῦ, τὰς πλανωμένας, καὶ
μίαν ἐκάστην τούτων δύο ἔχειν ἐπιφανείας, τὴν τε
ἐκτὸς καὶ {τὴν} κυρτὴν καὶ τὴν κοίλην τε καὶ ἐντὸς,
τὴν μὲν τοῦ λεγομένου Κρόνου σφαῖραν εὐθύς ἐν τόπῳ
εἶναι φασὶ τῆ κοίλη ἐπιφάνεια τῆς ὑπερτέρας σφαίρας, 15
ἦτοι τῆς λεγομένης ἀπλανοῦς, τὴν δὲ τοῦ λεγομένου
Διὸς ἀστέρος σφαῖραν τόπον ἔχειν φασὶν τὴν κοίλην τῆς
σφαίρας τοῦ Κρόνου ἐπιφάνειαν, τὴν δὲ τοῦ λεγομένου
Ἄρεως ἀστέρος σφαῖραν τόπον ἔχειν φασὶ τὴν κοίλην
τῆς σφαίρας τοῦ Διὸς ἐπιφάνειαν, τῆ δὲ τοῦ ἡλίου 20
σφαίρα τόπον εἶναι λέγουσι τὴν κοίλην τῆς σφαίρας τοῦ
Ἄρεως ἐπιφάνειαν, τῆ δὲ γε σφαῖρα τοῦ ἀστέρος, ὃν
Ἄφροδίτην οἱ περιττοὶ καὶ φορτικοὶ ἐκάλεσαν Ἑλλη-
νες, τόπος εἶναι δοκεῖ ἢ κοίλη τῆς ἡλιακῆς σφαίρας
ἐπιφάνεια, τῆ δὲ σφαῖρα τοῦ ἀστέρος, ὃν Ἑρμῆν ὠνο- 25
μάκασι, τόπον ἀπέδοντο τὴν κοίλην τῆς σφαίρας τῆς
Ἄφροδίτης ἐπιφάνειαν, τῆ δὲ ἐσχάτη τῆς σελήνης
σφαῖρα, ἣν καὶ τοῦ οὐρανίου ἀποπεράτωσιν λέγουσι
σώματος, τόπος ἔδοξεν εἶναι ἢ κοίλη τῆς Ἑρμαϊκῆς

10-27 ἑπτὰ-σελήνης: cf. Mich. Psell., *De omnif. doct.* 134
(οἱ ἑπτὰ πλανῆται ... καὶ τελευταῖον ἢ σελήνη).

2 τὸ addidi 4-6 ἀπτομένων et τοῦ κόσμου ὄντος supplevi
13 τὴν¹: seclusi

σφαίρας ἐπιφάνεια. Εἶναι μὲν γὰρ τὸν ὅλον φασὶν οὐρανὸν οἱ δοκοῦντες τῶν Ἑλλήνων περὶ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐπιστημονικώτεροι σφαιροειδῆ, τινῶν μὲν || φακοειδῆ ληρησάντων τούτων, τινῶν δὲ καὶ ὠσειδῆ, σφαίρας 256v
 5 τὰς συμπάσας ἔχειν, τὴν τε ἐξωτάτω τὴν λεγομένην ἀπλανῆ καὶ τὰς ἐντὸς αὐτῆς, ἐπτὰ, ἃς ἤδη εἰρήκαμεν, ἐκάστην δὲ τούτων τῆς ἐφεξῆς τε καὶ μετ' αὐτὴν ἄπτεσθαι καὶ περιέχειν αὐτήν, καὶ τὴν κατωτέραν σφαῖραν ἐν τῷ πέρατι τῆς ὑπερτέρας σφαίρας, ὡς ἂν τις εἴποι, 10 τοπίζεσθαι, ὡσπερ ἂν εἴ τις τροχὸν ἐν τροχῷ ἐννοήσειε. Καὶ οὕτω μὲν τὸ ὅλον σῶμα δοκεῖ συμπληροῦσθαι τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ χρὴ μήτε τοῦ σώματος ἀγνοεῖσθαι τὸν ὀρισμὸν μήτε τοῦ τόπου τὸν λόγον μήτε τί λέγεται τὸ 15 ἐφεξῆς ἢ τὸ ἄπτεσθαι, ὧν δὴ πάντων ὁ λόγος ἡμῖν ἐμνημόνευσε, ῥητέον τι καὶ περὶ τούτων διὰ βραχέων, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ περὶ χρόνου. Λέγεται γοῦν εἶναι σῶμα τὰς τρεῖς διαστάσεις ἔχον μέγεθος, μῆκος, πλάτος καὶ βάθος, ἢ οὐσία αἰσθητῆ ἐπὶ τρία διεστηκυῖα· 20 εἶναι γὰρ φασὶ τὰ ὅλα μεγέθη τρία, γραμμὴν, ἐπιφάνειαν καὶ σῶμα· καὶ τὴν μὲν γραμμὴν εἶναι μῆκος ἀπλατές, ἥτοι μέγεθος ἐφ' ἓν διεστηκός (μήτε γὰρ πλάτος ἔχειν τοῦτο μήτε βάθος), τὴν δὲ ἐπιφάνειαν, ἣν καὶ ἐπίπεδον λέγουσι, μέγεθος ἐπὶ δύο διεστηκός, ἥτοι 25 μῆκος καὶ πλάτος (βάθος γὰρ ταύτην μὴ ἔχειν), τὸ δὲ

1-3 τὸν ὅλον - σφαιροειδῆ: v. Arist. *De caelo* 286b 10 sqq.
 3-4 φακοειδῆ-ὠσειδῆ: v. Arist. *De caelo* 287a 14; Simpl. *In De caelo* 409,29 17-19 Λέγεται-βάθος: cf. Arist. *Top.* 142b 24 21-22 μῆκος ἀπλατές: v. Arist. *Top.* 143b 14

8-10 τὴν κατωτέραν - ἐννοήσειε: cf. *Septuaginta, Ezechiel* 1, 23 (v. supra introd. p. 17). 10 τοπίζεσθαι: v. Simpl. *In Phys.* 716,19 (ἢ κίνησις μέσον τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου... καὶ κατὰ μὲν τὸν τόπον τοπίζεται κατὰ δὲ τὸν χρόνον χρονίζεται).

σῶμα εἶναι, ὡς ἔφαμεν, μέγεθος ἐπὶ τρία διεστηκός, μῆκος τε <καὶ> πλάτος καὶ βάθος· τὸ δὲ βάθος μὴδὲν ἄλλο οἰητέον εἶναι ἢ ὃ καλοῦμεν πάχος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὀλίγοις περὶ τοῦ σώματος.

Τὸν δὲ τόπον, ἐν ᾧ λέγεται τὸ σῶμα εἶναι, οἱ μὲν 5
εἶπον τὴν ὕλην εἶναι τοῦ συνθέτου, οἱ δὲ τὸ εἶδος,
257r ἀπιδόντες οἱ μὲν εἰς τὸ δεκτικὸν τῆς τε ὕλης καὶ || τοῦ
τόπου (τὴν τε γὰρ ὕλην δεκτικὴν εἶναι τοῦ εἶδους καὶ
τὸν τόπον τοῦ σώματος), οἱ δὲ εἰς τὸ περιεκτικὸν τοῦ τε
τόπου καὶ τοῦ εἶδους (τό τε γὰρ εἶδος περιέχειν φασὶ 10
τὴν ὕλην καὶ τὸν τόπον τὸ σῶμα). Εἰσὶ δὲ ἀμφοτέραι
αὗται αἱ δόξαι εὐηθικώτεραι ὡς ἀσυλλόγιστοι· καὶ
ἄλλως γὰρ ἢ μὲν ὕλη οὐκ ἔστι <τόπος>, διότι ἢ μὲν
ὕλη τοῦ συνθέτου ἐξ ὕλης καὶ εἶδους (οἷον ἂν εἴη τὸ
σύνθετον, εἴτε φυτὸν δηλαδὴ εἴτε ζῷον) μέρος ἐστὶ τοῦ 15
συνθέτου ἀχώριστον, ὃ δὲ τόπος οὐκ ἔστι μέρος αὐτοῦ
ἀλλὰ χωριστὸν καὶ ἀλλότριον· πᾶσι γὰρ ἕτερόν τι δοκεῖ
εἶναι ὁ τόπος καὶ ἕτερον τὸ ἐν τόπῳ.

Πάλιν δὲ τὸ εἶδος οὐκ ἔστι τόπος, ὅτι καὶ τὸ εἶδος
μέρος ἔστι τοῦ συνθέτου ὥσπερ καὶ ἡ ὕλη, ὃ δὲ τόπος 20
οὐκ ἔστι μέρος τοῦ συνθέτου, καὶ ὅτι οὐχ ὡσαύτως
περιέχει τό τε εἶδος καὶ ὁ τόπος, ἀλλὰ καθ' ἕτερον τρό-
πον τὸ εἶδος καὶ καθ' ἕτερον ὁ τόπος· ὁμωνύμου γὰρ
ὄντος τοῦ περιέχειν τὸ μὲν τούτου δηλοῖ τὸ οἷον ὀρίζειν
καὶ συνέχειν καὶ περατοῦν καὶ εἰδοποιεῖν, τὸ δὲ περιέ- 25
χειν ἐντὸς τὸ περιεχόμενον, καὶ ποτὲ μὲν λαμβάνεται
τὸ περιέχειν ἐπὶ τῶν συμφυῶν, ποτὲ δὲ ἐπὶ τῶν ἑτερο-

24-25 τοῦ περιέχειν - εἰδοποιεῖν: cf. Arist., *Phys.* 207a 31

25-26 τὸ δὲ περιέχειν ἐντὸς τὸ περιεχόμενον: cf. Arist. *De caelo* 312a 12

2-3 τὸ δὲ βάθος-πάχος: cf. Alexand., *Probl.* 69,1

1 ὡς ἔφαμεν: v. supra 9,15   **2** μῆκος τε καὶ scripsi   **11** δὲ scripsi: καὶ cod.   **13** ἄλλως emendavi: ἄλλος cod. | τόπος addidi

- φυῶν. Ὁ μὲν οὖν τόπος οὕτω λέγεται περιέχειν τὸ
 σῶμα, ὡς ἕτερόν τι ὦν περὶ τὸ σῶμα καὶ ἑτεροφυῆς καὶ
 περιλαμβάνων τοῦτο ἐντὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ εἶδος οὕτω
 περιέχειν βούλεται, ὡς ὀρίζον τὴν ὕλην καὶ συνέχειν
 5 καὶ περατοῦν || καὶ ὡς συμφυῆς καὶ τόδε τι εἶναι ποιοῦν. 257v
 Καὶ τοῦτό <ἐστίν> ὀρᾶν καὶ νοεῖν ἐν τε τοῖς κατὰ
 φύσιν συνεστῶσι καὶ ἐν τοῖς κατὰ τέχνην γινομένοις· τὸ
 γὰρ εἶδος ἐκάστου τούτων ὡσὰν πέρας περιέχειν τὴν
 ὕλην καὶ συνέχειν λέγεται καὶ μορφοῦν καὶ μὴ ἀφιέναι
 10 σκεδάννουσθαι.
 Καὶ γυμναστέον τὸν λόγον καθ' ὑπόθεσιν ἐπί
 τινος τεχναστοῦ, ἥτοι κατὰ τέχνην γινομένου. Ἐστω
 ξέστης ἀργυροῦς ἢ χρυσοῦς, σκεῦος ὑπηρετικὸν πρὸς
 ἀπόνιψιν χειρῶν· τοῦτο τὸ σκεῦος, ἕως μὲν ἂν εἴη ξέ-
 15 στης, ἔχει τὸ τοιόνδε εἶδος τὸ παρὰ τῆς τέχνης ἐπιτε-
 θέν, περιέχον τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἄργυρον καὶ συνέχον
 ἐρρυθμισμένον καὶ τὴν χρεῖαν ἡμῖν περαῖνον, ἧς χάριν
 ἐγένετο. Εἰ δὲ πυρὶ ποτε ἐμβληθεῖ καὶ διακριθεῖ ὑπὸ
 20 πυρὸς χωνευθέν, τηνικαῦτα οὐ λέγεται ὁ χρυσὸς ἢ ὁ
 ἄργυρος, ὁ χρηματίσας ὕλη τοῦ ξέστου ποτέ, περιέχε-
 σθαι ἥτοι ὀρίζεσθαι ἐν τῷ εἶδει τῷ προτέρω, ἐν ᾧ τὴν
 προσήκουσαν χρεῖαν ἐπέβαινον, ἀλλ' εἶδος μόνον ἐστὶ
 φυσικόν, ἥτοι χρυσὸς ἢ ἄργυρος, πρὸς τὴν προτέραν
 25 χρεῖαν ἀσυντελής, ὡς τοῦ τεχνικοῦ εἶδους τοῦ ξέστου
 φθαρέντος. Εἰ δὲ καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, εἶδη
 ὄντα φυσικά, ὕλην ἐκαλέσαμεν, θαυμάζειν οὐ χρή·
 πρὸς γὰρ τὸ τεχναστὸν εἶδος τοῦ ξέστου καὶ ὁ χρυσὸς
 καὶ ὁ ἄργυρος κέκληται. Καὶ τὸ σύμπαν εἰπεῖν οὕτως
 30 ἐπὶ πασῶν τῶν τεχνῶν γίνεται τε καὶ λέγεται· ἐκάστη
 γὰρ τούτων, φυσικόν τι περιλαμβάνουσα ἀποτέλεσμα,
 εἶδος τι τεχνικὸν ἐπιτίθησιν. Οὕτως ὁ τέκτων, τὸ 258r

11-12 ἐπὶ τινος τεχναστοῦ...: cf. Arist. *De part. an.* 641b 13

6 ἐστίν addidi 18 ἐμβληθῆ cod.: correxi 31 τεχνικὸν
 emendavi (cf. supra 2,20-3,5; 42,24-25): τεχνητὸν cod.

ξύλον π[ελε]κῶν, εἶδος ὃν φυσικόν, ἢ πλοῖον ἢ θύραν
 συμπήγνυται· οὕτως ὁ ἀγαλματοποιός, τὸν χαλκὸν ὑ-
 ποβεβλημένον ἔχων παρὰ τῆς φύσεως, ἀνδριάντα ποιεῖ·
 οὕτως ὁ οἰκοδόμος, λίθους παραλαμβάνων καὶ ξύλα,
 ἀπαρτίζει οἰκίσματα. 5

Οὕτω γοῦν, ἐλεγχόμενων ὡς ψευδολόγων τῶν τε
 τὴν ὕλην λεγόντων εἶναι τόπον καὶ τῶν τὸ εἶδος, ἔστι
 καὶ ἕτερος λόγος τῆ ἀληθείᾳ δοκῶν ἐγγίξειν· ἤδη γάρ
 τινες ὠρίσαντο τὸν τόπον πέρασ τοῦ περιέχοντος καθὸ
 περιέχει τὸ περιεχόμενον, οἳ καὶ δοκοῦσιν ὀρίσασθαι 10
 εὐστοχώτερον. Καὶ δῆλον μὲν ἤδη τοῦτο ἐξ ὧν περὶ τοῦ
 οὐρανίου εἰρήκαμεν σώματος· ἐξεταστέον δὲ τὸν λόγον
 καὶ ἐπὶ τῶν κάτω τούτου καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ποιητέον
 τοῦτο ἐκδηλώτερον. Ἔστω ποτήριον καὶ ἐντὸς τούτου
 οἶνος ἢ ὕδωρ· ζητητέον οὖν ἐν τούτοις τί τὸ περιέχον 15
 ἐστί, ἦτοι τίς ὁ τόπος, καὶ τί τὸ περιεχόμενον. Τὸ μὲν
 οὖν περιεχόμενον καὶ τὸ ἐν τόπῳ τὸν οἶνον ἢ τὸ ὕδωρ
 <εἶναι> ἀναμφισβήτητον· τόπος δὲ τίς ἂν εἴη τοῦ
 οἴνου ἢ {καὶ} τοῦ ὕδατος; Ἄραγε τὸ ποτήριον ὅλον;
 Οὐδαμῶς· τὸ μὲν γὰρ ποτήριον σῶμα, οὐ σῶμα δὲ ὁ 20
 τόπος. Ἄλλ' ἄρά γε ἡ ἕξω καὶ κυρτὴ τοῦ ποτηρίου ἐπι-
 φάνεια; Οὐδὲ αὕτη. Λοιπὸν ἡ κοίλη τούτου καὶ ἐντὸς
 ἐπιφάνεια τόπος ἐστὶ τοῦ οἴνου ἢ τοῦ ὕδατος· ἔχει μὲν
 γὰρ δύο ἐπιφανείας ἢ δύο πέρατα τὸ ποτήριον, τό τε
 258v ἐκτὸς λέγω καὶ συνάπτον τῶ || ἀέρι, ὃ καὶ κυρτόν ἐστι, 25
 καὶ τὸ ἐντὸς καὶ κοῖλον, τὸ συνάπτον τῶ τοῦ οἴνου ἢ τοῦ
 ὕδατος πέρατι. Τὸ μὲν οὖν ἕξω τοῦ ποτηρίου πέρασ οὐκ
 ἐστὶ τόπος <τοῦ οἴνου ἢ> τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ κατὰ τοῦ-

9-10 τὸν τόπον – περιεχόμενον: v. Arist. *Phys.* 212a 20

1 πελεκῶν supplevi (cf. Aristoph., *Aves* 1157) 11-12 ἐξ ὧν
 – εἰρήκαμεν: v. supra 39,5 13 τούτου emendavi: τούτων cod.
 18 εἶναι addidi 19 καί: seclusi 25 τῶ scripsi: τὸ cod.
 28 τοῦ οἴνου ἢ post τόπος addendum (cf. infra 44,1-6)

το τὸ πέρασ καὶ τὸ ὅλον ποτήριον {ἔστι}, τὸ περιέχον
 τὸν οἶνον ἢ τὸ ὕδωρ, ἐν τόπῳ ἐστὶ τῷ τοῦ περιέχοντος
 τὸ ποτήριον ἀέρος πέρατι. Τοῦ μέντοι οἴνου ἢ τοῦ
 5 ὕδατος τόπος ἐστὶν ἢ τοῦ ποτηρίου κοίλη καὶ ἐντὸς
 ἐπιφάνεια, ἢ τῷ πέρατι τοῦ οἴνου συνάπτουσα ἢ τοῦ
 ὕδατος.

Τόπος <οὔν> ἂν εἴη ἐνταῦθα τοῦ ὕδατος ἢ τοῦ
 οἴνου τὸ πέρασ τοῦ περιέχοντος, ἦτοι τοῦ ποτηρίου τὸ
 ἐντὸς, καθὸ πέρασ περιέχει τὸ περιεχόμενον, ὕδωρ ἢ
 10 οἶνον· κατὰ γὰρ τὸ ἄλλο πέρασ, ἦτοι τὸ ἐκτὸς καὶ
 κυρτόν, ἐν τόπῳ ἐστὶ καὶ τὸ ποτήριον τῷ τοῦ περιέχον-
 τος αὐτὸ ἀέρος πέρατι. Οὕτω καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λεγο-
 μένων εἶναι ἐν τόπῳ· καὶ τῶν ζώων γὰρ ἕκαστον ἢ τῶν
 φυτῶν ἐν τόπῳ ἐστὶ τῷ πέρατι τοῦ περιέχοντος ταῦτα
 15 ἀέρος τῷ προσεχῶς ἀπτομένῳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ
 σώματος ἑκάστου τούτων, οἶον ἐγὼ ἰστάμενος ἐντὸς
 οἰκίας τόπον ἔχω τὸ πέρασ τοῦ ἐντὸς τῆς οἰκίας ἀέρος,
 καθὸ δηλαδὴ τὸ ἐμὸν σῶμα συνάπτει τῷ ἀέρι.

Ἐπεὶ δὲ διχῶς λέγεται ὁ τόπος, ὁ μὲν προσεχής, ὁ
 20 δὲ πόρρω, καὶ ὁ μὲν κυρίως καὶ πρώτως, ὁ δὲ δευτέρως,
 τοῦ κυρίως καὶ πρώτως τόπου ὁ ῥηθεὶς ἐστὶν ὁρισμός· ὁ
 γὰρ ἀήρ (γυμναστέον δὲ τέως ἐπὶ τοῦ ἀέρος τὸν λόγον)
 || πέρασ ἔχει τὸ μὲν πρὸς τὰ περιεχόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐν 259r
 τῷ κάτω [μέρ]ει τοῦ κόσμου σώματα, τὸ δὲ πρὸς τὴν
 25 κοίλην τοῦ πυρὸς ἐπιφάνειαν. Καὶ πρώτως μὲν καὶ κυ-
 ρίως [τό]πος ἐστὶ τῶν ἐν τῷ κάτω κόσμῳ σωμάτων,
 ἡγουν ζώων τε καὶ φυτῶν, τὸ συν[άπτον π]ρὸς ἕκαστον
 τούτων τοῦ ἀέρος πέρασ. Λέγεται καὶ δευτέρως καὶ
 αὐτὸς [ὁ ἀ]ήρ τόπος τῶν ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ κόσμος ἅπας
 30 τόπος τῶν [ἐν αὐτῷ], δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐντὸς τόπων

18 τὸ ἐμὸν σῶμα – ἀέρι: v. Arist. *Phys.* 245a 22

1 ἐστὶ seclusi (prob. a m. post. additum est) 7 οὔν: addidi
 24-45,1 μέρει, τόπος, συνάπτον πρὸς, ὁ ἀήρ supplevi

εἶναι τὸ περιεχόμενον. [Καὶ τοῦ]το ἀπὸ μέρους νοητέον· οἷον ἐγὼ λέγω εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὅτι ἐν μέρει τινὶ τῆς οἰκίας εἰμί, καὶ ἐν πόλει, ὅτι ἐν μέρει τῆς πόλεως εἰμι, καὶ ἐν τῷ ἀέρι, ὅτι ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτι ἐν τῷ ἀέρι. 5

Εἰ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν τινες λέγουσι τόπον εἰδῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς πέρας σώματος τόπος ἢ ψυχὴ λέγεται (οὔτε γὰρ σῶμά ἐστι οὔτε πέρας σώματος), ἀλλ' ὡς πάντων τῶν ὄντων τοὺς λόγους δεχομένη γνωστικῶς καὶ κατὰ τούτους μορφουμένη, καθάπερ ὁρῶμεν καὶ τὸν ἀέρα διάφορά τε δεχόμενον χρώματα καὶ πρὸς ταῦτα χρωματιζόμενον. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὀλίγοις περὶ τοῦ τόπου εἴρηται διὰ τὸ ἐν τόπῳ εἶναι τὰ σώματα καὶ θέ- 10 σιν ἔχειν ταῦτα καὶ κεῖσθαί που.

Ἐπειδὴ δὲ οὐ μόνον θέσις θεωρεῖται ἐν τοῖς σώ- 15 μασι ἀλλὰ καὶ τάξις ἐν τῷ παντί, τοῦ μὲν πρώτου τοῦ δὲ δευτέρου κεῖσθαι λεγομένου, οἷον ὡς ἐλέγομεν πρώ- 259v τὴν εἶναι τὴν σφαῖραν ἢ τὴν ἀπλανῆ τῆς λεγομένης τοῦ Κρόνου, καὶ δοκεῖ τῷ πρώτῳ εἶναι ἐφεξῆς τὸ δεύτερον, καὶ θεωρεῖται τοῦτο τὸ ἐφεξῆς ἐν τῷ κόσμῳ παντὶ ἀπὸ 20 τοῦ οὐρανοῦ ἀρχόμενον καὶ λῆγον μέχρι τοῦ κέντρου, εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ ἐφεξῆς· ἐφεξῆς γὰρ ἐκεῖνα λέγε- ται εἶναι, ὧν οὐδέν ἐστι μεταξύ καὶ συγγενές· οἷον ἐστώτων πέντε ἀνθρώπων τινῶν στοιχηθὸν καὶ κατ' 25 ἰσότητά ἐφεξῆς λέγεται εἶναι τῷ πρώτῳ ὁ δεύτερος διὰ τὸ μὴ εἶναι τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου μεταξύ ἕτερόν τινα, ἀλλ' οὐχ ὁ τρίτος τῷ πρώτῳ λέγεται ἐφεξῆς

6 Εἰ δὲ – εἰδῶν: v. Arist. *De an.* 429a 27 11-12 τὸν ἀέρα – χρωματιζόμενον: v. Arist. *Meteor.* 342b 4sq. 16-17 τάξις – λεγομένου: cf. Arist. *De caelo* 301a 5 22-23 ἐφεξῆς γὰρ – συγγενές: v. Arist. *Phys.* 231a 23

2-5 εἶναι – ἀέρι: cf. Themist., *In Arist. Phys.* 106,3sq.

1 Καὶ τοῦτο supplevi (litt. τ² supra litt. ἄ praepositionis ἀπὸ in cod. scripta) 17 ὡς ἐλέγομεν: v. supra 39,14sq.

- (μεταξὺ γὰρ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τρίτου ἐστὶν ὁ δεύτε-
 ρος), ἀλλ' οὐδὲ ὁ πέμπτος τῷ τρίτῳ ἐστὶν ἐφεξῆς, ἀλλ'
 ὁ τέταρτος (τοῦ μὲν γὰρ τρίτου καὶ τοῦ πέμπτου αὐτός
 ἐστὶ ὁ τέταρτος μεταξὺ, τοῦ δὲ γε τρίτου καὶ τοῦ τετάρ-
 5 του οὐκ ἔστιν ἕτερος μεταξὺ ἀλλ' ἐφεξῆς, καὶ εὐθὺς τῷ
 τρίτῳ ὁ τέταρτος καὶ ὁ πέμπτος τῷ τετάρτῳ). Ὡστε
 καὶ ἐπὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων ἀεὶ τῷ ὑπερτέρῳ τὸ
 εὐθὺς μετ' αὐτὸ σῶμα λέγεται εἶναι ἐφεξῆς, καὶ ἐπὶ
 τῶν ὑπὸ οὐρανὸν δέ, ἦτοι τῶν τεσσάρων στοιχείων, τῷ
 10 πυρὶ πρώτῳ κειμένῳ καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ οὐράνιον σῶμα
 ἐφεξῆς λέγεται εἶναι ὁ ἀήρ, μετὰ τὸ πῦρ τεταγμένος,
 τῷ δὲ ἀέρι τὸ ὕδωρ ἐφεξῆς, ὡς μετὰ τὸν ἀέρα καὶ αὐτὸ
 κείμενον, τῷ δὲ ὕδατι ἡ γῆ ἐφεξῆς. Ἀλλ' οὔτε || τῷ πυρὶ 260r
 τὸ ὕδωρ λέγεται εἶναι ἐφεξῆς οὔτε πολλῶ μᾶλλον ἡ γῆ
 15 οὔτε τῷ ἀέρι ἡ γῆ· μεταξὺ γὰρ τοῦ μὲν πυρός καὶ ὕδα-
 τος <ὁ ἀήρ>, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς γῆς τὸ ὕδωρ.
 Συγγενῆ δὲ ταῦτα λέγεται καθὸ σώματα, εἰ καὶ ταῖς
 εἰδοποιοῖς διαφέρουσι ποιότησι καὶ δυνάμεσιν, ὡς ῥη-
 θήσεται.
- 20 Ἐπεὶ καὶ ἄπτεσθαι λέγονται τὰ τοιαῦτα στοιχεῖα
 ἀλλήλων, ῥητέον τι καὶ περὶ τοῦ ἄπτεσθαι· ἄπτεσθαι
 γὰρ ἀλλήλων ἐκεῖνα λέγονται, ὧν τὰ ἄκρα ἅμα γίνον-
 ται ἢ εἰσίν. Ἄμα μὲν γὰρ εἶναι λέγεται φυσικῶς ἢ τε
 κυρτῆ τοῦ πυρός ἐπιφάνεια καὶ ἡ κοίλη τοῦ οὐρανοῦ
 25 σώματος, ἦτοι ἡ Σεληνιακὴ σφαῖρα, ὡσαύτως δὲ πάλιν
 ἅμα λέγεται εἶναι ἢ τε κυρτῆ τοῦ ἀέρος ἐπιφάνεια καὶ
 ἡ κοίλη τοῦ πυρός, ἢ τε κυρτῆ πάλιν τοῦ ὕδατος καὶ ἡ
 κοίλη τοῦ ἀέρος, ἢ τε κυρτῆ τῆς γῆς καὶ ἡ κοίλη τοῦ

9-13 τῷ πυρὶ – ἐφεξῆς: cf. Arist. *Meteor.* 339a 15, 341b 14

20-23 Ἐπεὶ–εἰσίν: cf. Arist. *De caelo* 287a 34sqq.

16 ὁ ἀήρ addidi 18-19 ὡς ῥηθήσεται: v. infra 49,10sqq.

Ad 20-21 Ὅτι ἄπτονται ἀλλήλων τὰ στοιχεῖα καὶ κατὰ τί
 ἄπτονται.

ὕδατος. Τοῦτο δὲ φαμεν, ὡς καὶ τῶν στοιχείων δοκούν-
 των συσφαιροῦσθαι τῷ οὐρανῷ καὶ τοῦ κατωτέρω ὄντος
 ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω περιέχεσθαι, ὡσπερ τινὸς τροχοῦ
 ἐλάττονος ὑφ' ἑτέρου τροχοῦ τινος μείζονος. Ἄμα δὲ
 πάλιν γίνεσθαι λέγεται ἐκεῖνα τὰ σώματα, ἃ διηρημένα 5
 πρότερον καὶ ἐφεξῆς ἀλλήλοις κείμενα ὕστερον πλησι-
 ἀζουσιν ἢ ἔμφυχα τυγχάνοντα καὶ ἀφ' ἑαυτῶν κινού-
 μενα ἢ ἄφυχα καὶ ἑτεροκίνητα, ὡς εἴ τις δύο λίθους,
 ἰσομεγέθεις κατὰ τε μῆκος καὶ πλάτος, λείους, ἐπίσης
 260v κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν διηρημένους, ἢ τέως ἀπ' ἀλλήλων 10
 μετακινήσας, τῷ ἑτέρῳ συνάψει τὸν ἕτερον, ἢ ξύλα δύο
 τυχόν ἢ ἕτερα δύο τυχόν σώματα. Ἄλλ' αὕτη μὲν ἡ ἀφή
 ἐπὶ τῶν κατὰ μόνην τὴν ἐπιφάνειαν ἀπτομένων ἀλλή-
 λων σωμάτων λέγεται· λέγεται δὲ ἀφή καὶ ἡ τοῦ ζώου
 δύναμις, καθ' ἣν θερμότητός τε ἀντιλαμβάνεται καὶ 15
 ψυχρότητος, κουφότητός τε καὶ βαρύτητος, ξηρότητός
 τε καὶ ὑγρότητος, γλυκύτητός τε καὶ πικρότητος, μία
 τῶν αἰσθήσεων οὕσα, διηρημένη δὲ εἰς δύο, καὶ ἡ μὲν
 δι' ὅλου τοῦ ζωϊκοῦ ἐν βιάθει διήκουσα σώματος, ἡ δὲ ἐν
 ἐνὶ μορίῳ, τῷ γευστικῷ δηλαδὴ ὄργάνῳ, τῇ γεύσει τυγ- 20
 χάνουσα· καὶ γὰρ καὶ ἡ γεῦσις ἀφή τίς ἐστι, περὶ οὗ καὶ
 ἐροῦμεν, ὅταν περὶ τῶν αἰσθήσεων λέγωμεν.

12-14 ἡ ἀφή – λέγεται: cf. Arist. *De gen et corr.* 329b 8
21 καὶ γὰρ – ἐστι: v. Arist. *De sensu* 438b 39; cf. Mich. Psell.,
Philos. Min. II, op.8

21-22 περὶ οὗ καὶ ἐροῦμεν: subauditur pars quarta deperdita.

Ad 4-7 Πῶς γίνεται τὸ ἅμα καὶ κατὰ τί. Ad 14-22 Ὅτι οὐ
 μόνον ἡ ἔνωσις τῶν περάτων τῶν σωμάτων λέγεται ἀφή, ἀλλὰ
 καὶ ἡ τοῦ ζώου ἀντιληπτικὴ δύναμις, ἣ καὶ διαιρεῖται εἰς δύο,
 εἰς ὅλον τὸ ζωικὸν σῶμα καὶ ἐν ἐνὶ μορίῳ, τῷ γευστικῷ·
 λέγεται γὰρ καὶ ἡ γεῦσις ἀφή.

Ἄπτομένων οὖν τῶν στοιχείων ἀλλήλων, ὡς ἔφα-
 μεν, οὐκ ἔστι κενὸν εὐρεῖν οὐδαμοῦ· τὸ δὲ κενὸν δοκεῖ
 εἶναι, μᾶλλον δὲ σημαίνειν, τόπον ἐστερημένον σώμα-
 5 τοσ. Εἰ δὲ ἐδείχθη τόπον εἶναι πέρασ τοῦ σώματος,
 καθὸ περιέχει τὸ περιεχόμενον, ἐκτὸς δὲ τοῦ οὐρανοῦ
 οὐκ ἔστι σῶμα, ὡς πάντα ἐντὸς περιέχοντος, ἐκτὸς μὲν
 τοῦ οὐρανοῦ οὐ δοκεῖ εἶναι κενόν, ὅτι μηδὲ τόπος· τὸ
 γὰρ κενὸν δοκεῖ τόπον σημαίνειν ἐστερημένον σώμα-
 10 τοσ, τόπος δὲ οὐκ ἔστι τοῦ οὐρανοῦ ἐκτὸς, ὅτι μηδὲ
 σῶμα τούτου ἐκτὸς ἔστι, ὡς εἴρηται. Ἐντὸς δὲ πάλιν
 τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἔστι κενόν, διότι αὐτό τε τὸ οὐράνιον
 σῶμα, συνεχὲς ὄν, πρὸς τινα κοινὸν ὄρον ἔχει συνά-
 15 πτοντα τὰ ἑαυτοῦ μόρια· τοιαύτη || γὰρ ἡ φύσις τοῦ 261r
 σώματος. Τὰ τε ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εὐθύς τέσσαρα στοι-
 χεῖα ἀλλήλων ἀπτόμενα [καὶ] ὑπὸ μηδενὸς διειργόμενα
 [μὴ ὄν] ἀληθῶς τὸ κενὸν ἐξελέγχουσι καὶ οὐκ ἐν
 πράγμασιν ὑφεστός, ἀλλ' ἐν μόνῳ [τῷ νῶ]. Καὶ τινα
 τῶν παρ' ἡμῖν ἀγγείων δοκοῦσιν εἶναι κενά, ὅτε μὴ
 ὕδωρ ἢ οἶνον ἢ ἔ[τερὸν τι] σῶμα παχυμερές περιέ-
 20 χουσι, ἀλλ' οὐδὲ ταῦτά εἰσι κενά· πλήρη γὰρ ἀέρος εἰ-
 [σὶ κ]αὶ ὅτε δοκοῦσιν εἶναι κενά, κἂν μὴ δοκῇ τοῦτο
 τοῖς πολλοῖς διὰ τὸ τὸν ἀέρα ἔλαττον εἶναι αἰσθητὸν
 τῶν ἄλλων σωμάτων. Ὅτι δὲ πλήρη ἀέρος [εἰσὶ τὰ]
 δοκοῦντα εἶναι κενὰ ἀγγεῖα, δῆλον ὑδρεύουσι γίνεται· εἰ

2-4 τὸ δὲ κενόν – σώματος: v. Arist. *Phys.* 208b 26
 5-7 ἐκτὸς–κενόν: v. Arist. *De caelo* 279a 12sqg
 12-13 συνεχὲς–μόρια: v. Arist. *Categ.* 5a 13 ; Themist. *In De an.* 20,27sqg.

1-2 ὡς ἔφαμεν: v. supra 46,20 10 ὡς εἴρηται: v. supra 48,5
 15-49,9 ἀπτόμενα–εἴρηται: verba inter [ ] supplevi

Ad 2 Ὅτι οὐκ ἔστι τόπον εὐρεῖν κενὸν καὶ ἐστερημένον
 σώματος. Ad 17-20 Ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ παρ' ἡμῶν δοκοῦντα
 ἀγγεῖα κενά οὐκ εἰσὶ κενά ἀλλὰ πλήρης (sic) ἀέρος τυγχάνουσι·
 καὶ δῆλον τοῦτο ἐκ τῆς ὑδρέυσεως δι' ἀγγείου στενοστόμου.

γάρ τις ἀγγεῖον ἐν ὕδατι θήσει [ἐκ πλ]αγίας στενόστομον, ψόφου τινὸς πάντως αἰσθήσεται, ὃς ἐν τῷ ἀγγείου στόματι πέφυκε γίνεσθαι, τοῦ τε ὕδατος ἐπεισερόντος καὶ τοῦ ἐνότοντος τέως ἀέρος ἐκρέοντος. Οὕτω [μὴ εἶναι] κενὸν ὄντως [ὁ περὶ τοῦ κ]ενοῦ λόγος διὰ 5 βραχέων ἐλήλεκται, καὶ οὐκ ἔστι κενὸν ἀληθῶς εὐρεῖν οὐδαμοῦ οὐδέ [τι τοῦτο κα]λεῖν.

Ῥητέον δὲ καὶ περὶ τῶν στοιχείων ἐξῆς· περὶ μὲν γὰρ τῆς θέσεως α[ὐτῶν ἡδ]η εἴρηται, προσθετέον δὲ καὶ τὰ λείποντα. Τὰ γὰρ δὴ στοιχεῖα ταῦτα τὰ τέσ- 10 σαρα, ἐξ ὧν ἅπαν σύνθετον κέκρται, καὶ κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις καὶ διαφέρουσιν, οὕτω τοῦ θεοῦ ταῦτα δημιουργήσαντος καὶ κοινωνίαν ἐνθεμένου ἐν τούτοις πρὸς μίαν ἀρμονίαν τὰ τέσσαρα κατευθύνουσιν, καθάπερ ἐν 15 χοροῖς ὀρῶμεν γινόμενον, τῶν χορευτῶν ἀλλήλοις τὰς χεῖρας ἀντεμβαλλόντων καὶ τῇ μὲν μιᾷ πρὸς ἕτερον συγχορευτήν, τῇ δὲ ἑτέρα ἐκάστου πρὸς ἄλλου συνάπτοντος καὶ μίαν ἐνταῦθα ἀρμονίαν καὶ συμφωνίαν ἐν 20 τε κινήσει ἀποτελουμένην καὶ μέλεσι. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ θερμόν ἐστιν ὁμοῦ καὶ ξηρόν, ὁ δὲ ἀήρ θερμὸς τέ ἐστιν ὁμοῦ καὶ ὑγρὸς, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρόν τέ ἐστι ὁμοῦ καὶ ψυχρόν, ἡ δὲ γῆ ξηρά τε ὁμοῦ καὶ ψυχρά. Καὶ ὅρα ὅπως, ὅπερ ἐν τοῖς χοροῖς ἔφαμεν γίνεσθαι, τοῦτο καὶ ἐν τοῖς στοιχείοις γίνεται· θερμὸς γὰρ ὢν ὁ ἀήρ καὶ ὑγρὸς καὶ μεταξὺ πυρός τε καὶ ὕδατος κείμενος, πρὸς 25

19-22 Τὸ μὲν γὰρ – ψυχρά: v. Arist. *De gen. et corr.* 330b 2, 331a 36sq., cf. *De sensu* 441b 11; Mich. Psell., *Philos. min.* II, op. 16

11-12 ἅπαν–διαφέρουσιν: cf. Alex. Aphr. *In Metaph.* 716,19

14-19 καθάπερ–μέλεσι: v. supra introd. p. 20*

Ad 10-12 Ὅτι τὰ τέσσαρα στοιχεῖα οὐ μόνον κατὰ θέσιν κοινωνοῦσιν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ποιότητας.

- μὲν τὸ πῦρ τὴν θερμότητα πρὸς δὲ τὸ ὕδωρ τὴν ὑγρότητα κέκτηται σύμβολον· μέσον δὲ τὸ ὕδωρ, μέσον ὄν ἀέρος καὶ γῆς, τῷ μὲν ἀέρι κοινωνεῖ διὰ τῆς ὑγρότητος, τῇ δὲ γῆ διὰ τῆς ψυχρότητος· αὐθις δὲ ἡ γῆ, τῷ ὕδατι
- 5 συνάπτουσα διὰ τῆς ψυχρότητος, τῷ πυρὶ συμβάλλει διὰ τῆς ξηρότητος. Καὶ οὕτω φυσικὴ τις ἐν τούτοις θαυμασίως συγκροτεῖται χορεία καὶ ἐναρμόνιος. Πλὴν εἰ καὶ δύο ποιότητας ἔχει τῶν στοιχείων ἕκαστον, ἀλλὰ τῇ μιᾷ μᾶλλον εἰδοποιεῖται τε καὶ χαρακτηρίζεται. Καὶ
- 10 ὁ ἀήρ, εἰ καὶ θερμὸς ἐστὶ καὶ ὑγρὸς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑγρότητα μόνον χαρακτηρίζεται· ἡ γὰρ θερμότης τὸ πῦρ μᾶλλον χαρακτηρίζει. Καὶ τὸ ὕδωρ, || εἰ καὶ ὑγρὸν 261v ἐστὶ καὶ ψυχρὸν, ἀλλὰ τῇ ψυχρότητι τὸ πλεόν εἰδοποιεῖται· τῷ γὰρ ὑγρῷ εἰδοποιεῖσθαι μᾶλλον δοκεῖ ὁ ἀήρ.
- 15 Καὶ ἡ γῆ δέ, εἰ καὶ ψυχρά, ἐστὶ καὶ ξηρά, ἀλλ' εἰδοποιεῖται οὖν αὐτὴν τὸ ξηρὸν μᾶλλον κέκτηται· τῷ γὰρ ψυχρῷ τὸ ὕδωρ μᾶλλον εἰδοποιεῖσθαι δοκεῖ. Πλὴν οὐδ' οἶόν ἐστὶ τῷ πυρὶ τὸ θερμὸν τοιοῦτον εἶναι καὶ τῷ ἀέρι δοκεῖ, ἀλλὰ τὸ τοῦ πυρὸς θερμὸν δραστικώτερον ἐστὶ· οὐδ'
- 20 ὁποῖόν ἐστὶ τῷ ἀέρι τὸ ὑγρὸν, τοιοῦτόν ἐστὶ καὶ τῷ ὕδατι, ἀλλὰ τὸ τοῦ ὕδατος ἀμυδρότερον· οὐδ' ὁποῖόν ἐστὶ τῷ ὕδατι τὸ ψυχρὸν, τοιοῦτόν ἐστὶ καὶ τῇ γῆ, ἀλλὰ τὸ τῆς γῆς ἀμυδρότερον· οὐδ' ὁποῖόν ἐστὶ τῇ γῆ τὸ ξηρὸν, τοιοῦτον εἶναι καὶ τῷ πυρὶ δοκεῖ.
- 25 Κάκεινα δὲ τούτοις συναπτέον, οἷον ἕκαστῳ τῶν στοιχείων τὸ ἐφεξῆς κείμενον στοιχεῖον κατὰ μὲν μίαν ποιότητα κοινωνεῖ, κατὰ δὲ μίαν ἡλλοτριῶται· οἷον τῷ

7-9 Πλὴν—χαρακτηρίζεται: cf. Nemesius, *De nat. hom.* 47,15; Mich. Psell. *Philos. min.* II, op. 12

16 αὐτὴν: post εἰδοποιεῖν posui; super lineam post ξηρὸν habet cod.

Ad **25-27** Ὅτι ἕκαστον τῶν στοιχείων κατὰ μίαν ποιότητα κοινωνεῖ τῷ προσεχεῖ τούτῳ στοιχείῳ, κατὰ δὲ τὴν ἐτέραν ἐναντιοῦται.

πυρὶ ὁ ἀήρ κατὰ μὲν τὴν θερμότητα κοινωνεῖ, κατὰ δὲ
 τὴν ὑγρότητα ἠλλοτριώται. Τὸ δὲ ὕδωρ κατ' οὐδεμίαν
 ποιότητα κοινων[εῖ τῷ πυρὶ], ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς δύο
 ἠλλοτριώται, ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ὄν· τὸ μὲν γὰρ ὑγρὸν
 τοῦ ὕδ[ατος] ἐναντίον τῷ ξηρῷ τοῦ πυρός, τὸ δὲ ψυχρὸν 5
 ἐναντίον τῷ θερμῷ. Πάλιν δὲ τῷ [ἀέρι], θερμῷ ὄντι καὶ
 ὑγρῷ, τὸ μὲν ὕδωρ, ὑγρὸν ὄν καὶ ψυχρὸν, κοινωνεῖ
 κ[ατὰ μίαν] ποιότητα, τὴν ὑγρότητα, ἀντίκειται δὲ
 κατὰ τὴν ψυχρότητα. Ἡ δὲ γῆ, ξηρὰ οὖσα κυ[ρίως], καὶ
 κατὰ τὰς δύο ποιότητας τῷ ἀέρι ἀντίκειται. Καὶ διὰ 10
 τοῦτο, ἐπειδὴ μεταβάλλουσι τὰ στοιχεῖα εἰς ἄλληλα,
 θᾶττον {καὶ ταχύτερα} μεταβάλλει ἀεὶ τὸ ἐγγὺς τοῦ
 πορρώτερον πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ, οἷον εἰ δεήσει εἰς πῦρ
 μεταβαλεῖν τὰ ὑπ' αὐτὸ καὶ μετ' αὐτὸ στοιχεῖα, θᾶττον
 εἰς τοῦτο μεταβαλεῖ ὁ ἀήρ ἢ τὸ ὕδωρ· μίαν γὰρ ποιό- 15
 τητα ἀποβεβληκῶς ὁ ἀήρ, τὴν ὑγρότητα, καὶ τὴν ἐναν-
 τίαν ταύτη, τὴν ξηρότητα, προσλαχὼν γίνεται πῦρ. Τὸ
 δὲ ὕδωρ, εἰ μέλλοι γενέσθαι πῦρ, οὐκ ἄλλως γενή<σε>ται
 πῦρ ἢ καὶ τὰς δύο αὐτοῦ ποιότητας ἀποβεβληκῶς, τὴν
 τε ὑγρότητα λέγω καὶ τὴν ψυχρότητα. Ἡ δὲ τῶν δύο 20
 ποιοτήτων μεταβολὴ βραδυτέρα ἐστὶ τῆς μεταβολῆς
 τῆς μιᾶς ποιότητος. Πάλιν δὲ εἰ πρὸς ἀέρα μέλλοι
 μεταβαλεῖν τό τε ὕδωρ καὶ ἡ γῆ, ἐν βραχυτέρῳ χρόνῳ
 τὸ ὕδωρ εἰς ἀέρα μεταβαλεῖ ἢ ἡ γῆ· τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ,
 τὴν ψυχρότητα μόνον ἀποβαλλόμενον καὶ τὴν ἐναντίαν 25
 ταύτη θερμότητα προσλαχόν, ἀήρ καὶ αὐτὸ γίνεται, ἢ
 δὲ γῆ οὐκ ἄλλως ἐξαεροῦται ἢ τὰς δύο ἀποβαλλομένη
 ποιότητας, τὴν τε ξηρότητα λέγω καὶ τὴν ψυχρότητα.

Εἰ δὲ λέγοι τις ἀδύνατον εἶναι μεταβολὴν τῶν
 στοιχείων εἰς ἄλληλα γίνεσθαι διὰ τὸ τὴν μεταβολὴν ἐκ 30
 τινος εἶς τι καὶ ἐξ ἐναντίου εἰς ἐναντίον γίνεσθαι, εἶναι
 δὲ καὶ ἕκαστον τῶν στοιχείων οὐσίαν καὶ μηδεμιᾶ οὐσία

2-10 Τὸ δὲ ὕδωρ – ἀντίκειται: verba inter [ ] supplevi
12 καὶ ταχύτερα seclusi: glossa videtur

εἶναι τι ἐναντίον, ἢ οὐσία δηλαδή ἢ συμβεβηκός, ῥητέον
 πρὸς τοῦτον, ὅτι ὁ μεταβάλλειν || εἰς ἄλληλα τῶν στοι- 262r
 χείων δεικνύς λόγος οὐ δοκεῖ λέγειν ἐναντιοῦσθαι ταῦτα
 ἀλλήλοις καθὸ στοιχεῖα ἢ οὐσίαι εἰσίν, ἀλλὰ κατὰ τὰς
 5 ἐν τούτοις ποιότητας· αὗται γὰρ ἐναντιοῦνται ἀλλή-
 λαις, οὐχὶ δὲ αἱ οὐσίαι καθ' αὐτάς. [Οὕτω καὶ] τὸ θερ-
 μὸν καὶ τὸ ψυχρὸν ἐναντία δοκοῦσιν εἶναι, ὅτι θερμὸν
 μὲν ἐστὶ τὸ μετὰ τοῦ συγκρίνειν τὰ τε ὁμογενῆ καὶ τὰ
 μὴ ὁμογενῆ, <τὸ> καὶ διακρίνειν καὶ διαχωρίζειν
 10 ταῦτα φύσει δυνάμενον, ψυχρὸν δὲ ἐστὶ τὸ συγκρίνειν
 μόνον αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ τε ὁμογενῆ καὶ τὰ μὴ ὁμογενῆ
 φύσει δυνάμενον· οἷον τὸ μὲν πῦρ διαφόρου ὕλης ἐμ-
 βαλλομένης αὐτῷ, οἷον χαλκὸν καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον
 καὶ καττίτερον καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα, συγκρίνει τε καὶ
 15 ἐνίξει καὶ ἐν μίγμα ἐκ τούτων πάντων ποιεῖ, πάλιν δὲ
 καὶ διακρίνει ταῦτα καὶ διαιρεῖ καὶ ἀπ' ἀλλήλων
 χωρίζει· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τῶν γινομένων ἐν τοῖς χω-
 νευτηρίοις παρὰ τῶν τὰ τοιάδε δεινῶν. Πάλιν δὲ ψυχρὸν
 ἐστὶ τὸ συγκρίνειν μόνον τὰ τε ὁμογενῆ καὶ τὰ ἀνο-
 20 μοιογενῆ φύσει δυνάμενον· καὶ τοῦτο δῆλον ἐστὶν ἐν τῷ
 πάγῳ, ὄντι ψυχρῷ ὑπερβολικῶς· ἐν γὰρ τῷ πάγῳ ἐστὶ
 πολλάκις ἰδεῖν καὶ ζώφια καὶ ξυλήφια καὶ ἰχθυῦδια καὶ
 τοιαῦτα τινὰ ἕτερα, ἃ καὶ πρὸ τῆς πήξεως ἐν ὕδατι
 25 ὄντα καὶ εὐχερῶς πρὸς κίνησιν ἔχοντα ἢ πῆξις συνέ-
 κρινε καὶ πεποίηκε δυσεκμύχλευτα καὶ δυσκίνητα. Εἰ
 γοῦν ἐναντία ἐστὶ τῇ διακρίσει ἢ σύγκρισις, ὁρᾶται δὲ
 τὸ μὲν πῦρ θερμὸν, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν, καὶ ταῦτα δο-

6-9 τὸ θερμὸν – ὁμογενῆ: v. Arist. *De gen. et corr.* 329b 26
21 ὄντι ψυχρῷ ὑπερβολικῶς: cf. Arist. *Probl.* 861a 30

4-6 κατὰ–ἀλλήλαις: cf. Simpl. *In De caelo* 167,19

4 οὐσίαι emendavi: οὐσία cod. **6** post καθ' αὐτάς litterae
 quaedam initio lineae non leguntur; dubitans Οὕτω καὶ
 supplevi **9** τὸ addidi **12-13** ἐμβαλλομένης cod.

κοίη τό τε πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ μεταβάλλειν πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' οὐ καθὼ οὐσίαι εἰσίν.

Ἀνεφάνη δὲ ἡμῖν ἐντεῦθεν καὶ τι πόρισμα ἀπρα-
 γμάτευτον, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ δραστικαὶ ποιότητες ἢ τε 5
 θερμότης καὶ ἢ ψυχρότης δοκοῦσι λέγεσθαι, ὅτι ἢ μὲν
 θερμότης διακρίνει τε καὶ συγκρίνει, ἢ δὲ ψυχρότης
 συγκρίνει, τὸ δὲ διακρίνειν καὶ συγκρίνειν ὄραν ἐστὶ καὶ
 ποιεῖν. Πάλιν, ἐπεὶ τὸ ὑγρὸν καὶ τὸ ξηρὸν ἐναντιοῦται
 πρὸς ἄλληλα, ἔστι δὲ ἢ μὲν γῆ ξηρά, ὁ δὲ ἀήρ ὑγρός,
 κατὰ ταῦτα ἂν δοκῆ καὶ τὰ στοιχεῖα ταυτὶ μεταβάλλειν 10
 εἰς ἄλληλα· ὡς μὲν γὰρ στοιχεῖα ἢ οὐσίαι ταῦτα ἀλλή-
 λους οὐκ ἠναντίωνται, κατὰ δὲ τὴν ὑγρότητα καὶ τὴν
 ξηρότητα ἠναντίωνται. Ὅτι δὲ ἐναντίον ἐστὶ τὸ ξηρὸν
 τῷ ὑγρῷ δῆλον ἐντεῦθεν· ἔστιν ἐν ἐκατέρῳ τούτων, τῷ
 τε ὑγρῷ λέγω καὶ τῷ ξηρῷ, τό τε εὖ ἐν συλλαβαῖς μό- 15
 ριον καὶ τὸ δυσ μόριον ἐναντίως ἀποδιδόμενον· τὸ μὲν
 γὰρ ὑγρὸν εὐόριστον μὲν ἐστὶν ἀλλοτρίῳ ὄρω, τῷ δὲ
 οἰκείῳ ὄρω δυσόριστον, τὸ δὲ ξηρὸν τὸ ἀνάπαλιν, εὐόρι-
 στον μὲν τῷ οἰκείῳ ὄρω, τῷ δὲ ἀλλοτρίῳ δυσόριστον.
 Οἷον ὡς ἐπὶ παραδείγματος τὸ ὕδωρ αὐτὸ μὲν καθ' 20
 ἑαυτὸ δυσκόλως, μᾶλλον δὲ οὐδόλως, ὀρίζεται ἢ περι-
 γράφεται ἢ συνίσταται, καὶ διὰ τοῦτο δυσόριστον τῷ
 οἰκείῳ ὄρω λέγεται (σκεδάννυται γὰρ ἀεὶ μὴ ἐν ἀγγείῳ
 περικλειόμενον, εἰ δὲ ἐν ἀγγείῳ περικλεισθῆ ἢ ἐν κύβῳ
 ἢ ἐν ἀμφορεῖ, συσχηματίζεται τε τούτῳ καὶ ὀρίζεται 25
 καὶ συνέχεται καὶ οὐ σκεδάννυται), καὶ διὰ τοῦτο εὐόρι-
 στον λέγεται τῷ ἀλλοτρίῳ ὄρω τὸ ὕδωρ· || ἀλλότριος
 γὰρ πάντως ἐστὶ τοῦ ὕδατος ὁ ἀμφορεὺς· ἢ δὲ βῶλος ἢ
 ὁ λίθος, γ[ῆς] ὄντα μόρια, τῷ μὲν οἰκείῳ ὄρω εὐόριστά

5-7 ἢ μὲν θερμότης – συγκρίνει: cf. Arist. *Meteor.* 378b 15
 16-19 τὸ μὲν γὰρ – δυσόριστον: v. Arist. *Meteor.* 382a 2 (τὸ
 ὀρισμένον σῶμα ἐξ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ τῷ οἰκείῳ ὄρω); cf.
 Mich. Psell. *In Phys.* 23,35

29-54,27 γῆς – ὀριζόμενον: verba inter [ ] supplevi

ἐστι, τῷ δὲ ἀλλοτρίῳ δυσόριστα, ἐναντίως ἢ ἐπὶ τοῦ
 ὕδατος· ἐλέγομεν [γὰρ ὅτι ὁ] λίθος, ξηρὸς ὢν, ἕως μὲν
 ἂν καθ' ἑαυτὸν ἢ ἐπὶ γῆς ἐρριμμένος, εὐπερίγραπτος,
 ὡς δοκεῖ, [ἐστίν], ἀνισότητος τινὰς ἔχων κατὰ τὴν
 5 ἐπιφάνειαν, εἰ δέ τις πειραθείη ἐν ἀγγείῳ τινὶ τοῦτον
 περι[σχεῖν], τὸ δυσόριστον τούτου καὶ δυσπερίγραπτον
 εὐθὺς κατάδηλον γίνεται· οὐδὲ γὰρ συσχηματίζεται
 ὅλως [τῷ περι]έχοντι, φυσικῶς ἔχων καὶ μὴ κατὰ
 τέχνην ἴσως μεταποιούμενος ἢ ἰσαζόμενος, καὶ διὰ
 10 τοῦτο τῷ μὲν οἰκείῳ ὄρω εὐόριστος, τῷ δὲ ἀλλοτρίῳ
 δυσόριστον ὁ λίθος δοκεῖ. Εἰ γοῦν τὸ μὲν ὑγρὸν τῷ
 οἰκείῳ ὄρω δυσόριστόν ἐστι, τὸ δὲ ξηρὸν τῷ οἰκείῳ ὄρω
 εὐόριστον, καὶ πάλιν τὸ μὲν ὑγρὸν τῷ ἀλλοτρίῳ ὄρω
 εὐόρι[στον, τὸ δὲ] ξηρὸν τῷ ἀλλοτρίῳ ὄρω δυσόριστον,
 15 οὐκ ἂν εἴη μικρά τις ἔν τε τῷ ξηρῷ καὶ ἐν τῷ ὑγρῷ
 ἐν[αντίωσις]. Καὶ ἐπεὶ τῷ ἀέρι μὲν τὸ ὑγρὸν, τῇ δὲ γῆ
 ἀπονέμεται τὸ ξηρὸν, ἐναντία ὄντα, κα[τὰ τὰς ποιότη-
 τ]ας τὰ στοιχεῖα ταυτὶ δοκεῖ μεταβάλλειν πρὸς ἄλληλα.
 Πάλιν δέ τι πόρισμα κατ[ὰ τ]ὰς ἀκολουθίας τῷ
 20 λόγῳ περιπεποιήται καὶ τὸ εὐλόγως παθητικὰς λέγε-
 σθαι ποιότη[τας τὴν ὑ]γρότητα καὶ τὴν ξηρότητα· τὸ
 γὰρ εὐόριστον ἢ δυσόριστον παθητικῆς ἐστὶ διαθέσεως
 [τὸ μὲν] γὰρ δυσόριστον τὸ μὴ ῥαδίως ἐστὶν ὀριζόμενον,
 τὸ δὲ εὐόριστον τὸ ῥαδίως ἐστὶν ὀριζόμενον· τὸ [μὲν
 25 γὰρ ὀριζόμενον] ὑπὸ ὀρίζοντος πάντως ὀρίζεται, τοῦ δὲ
 ὀρίζοντος ἐνεργοῦντος, πᾶσχον πάντως ἂν εἴη [τὸ ὀρι-
 ζόμενον].

Ὅτι δὲ τέσσαρά εἰσι τὰ στοιχεῖα δῆλον μὲν καὶ ἐκ
 τῆς αἰσθήσεως· οὐδὲ γὰρ ἄλλο στ[οιχεῖον] εἶναι παρὰ

11-18 Εἰ γοῦν – ἄλληλα: v. Arist. *Meteor.* 382a 2 (τὸ
 ὀρισμένον σῶμα ἐξ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ τῷ οἰκείῳ ὄρω); cf. Mich.
 Psell. *In Phys.* 43,8sqq.

4 ἔχων scripsi: ἔχη post correctionem ut vid. cod.
 28-55,4 Ὅτι δὲ τέσσαρα – θερμοῦ: verba inter [ ] supplevi

τὰ τέσσαρα καταλαμβάνομεν ἐκ τῆς αἰσθήσεως. Ἔστι δὲ τοῦτο δῆλον καὶ ἐκ τοῦ λόγου· τεσσάρων γὰρ τούτων ὁμολογουμένων παρὰ πᾶσι καὶ λεγομένων ὡσπερ τινῶν ἀρχ[ῶν, θ]ερμοῦ φησὶ καὶ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ, 5
 ἕξ μὲν συζυγίαι ἀποτελοῦνται τῷ τοιούτῳ συνδυασμῷ, 5
 μία μὲν θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, μία δὲ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, καὶ ἑτέρα μὲν θερμοῦ καὶ ξηροῦ, ἑτέρα δὲ θερμοῦ καὶ ὑγροῦ, καὶ ἄλλη μὲν ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ, ἄλλη δὲ ξηροῦ καὶ ψυχροῦ. Ἀλλὰ τούτων τῶν ἕξ συζυγιῶν αἰ μὲν δύο εἰσὶ παντελῶς ἀσύστατοι, ἢ τε τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυ- 10
 χροῦ καὶ ἢ τοῦ ξηροῦ καὶ τοῦ ὑγροῦ· οὐκ ἐνδέχεται γὰρ εἶναι τι τὸ αὐτὸ θερμὸν ἅμα καὶ ψυχρὸν ἢ ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, ἢ λευκὸν καὶ μέλαν, ἢ γλυκὸν καὶ πικρὸν, διὰ τὸ ἀσύμβατα εἶναι τὰ ἐναντία καὶ μηδέποτε ἐν τῷ αὐτῷ 15
 πράγματι θεωρεῖσθαι· τὸ δὲ θερμὸν ἐναντιοῦσθαι πάν- 15
 τως πρὸς τὸ ψυχρὸν καὶ τὸ ξηρὸν ἀντικειῖσθαι πάντως πρὸς τὸ ὑγρὸν ὁ λόγος ἀπέδειξεν. Αἰ δὲ λοιπαὶ τέσσαρες συζυγίαι συνίστανται τε καὶ τὰ τέσσαρα ἀποτε- 20
 λοῦσι στοιχεῖα· ἢ μὲν γὰρ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ξηροῦ ἀποτελεῖ τὸ πῦρ, ἢ δὲ τοῦ θερμοῦ καὶ ὑγροῦ τὸν ἀέρα, 20
 ἢ δὲ τοῦ ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ τὸ ὕδωρ, ἢ δὲ τοῦ ξηροῦ καὶ ψυχροῦ τὴν γῆν. Εἰ δὲ καὶ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ὅτι τὸ μὲν θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν δραστικαὶ ποιότητες λέγονται, τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ τὸ ξηρὸν παθητικαὶ διὰ τὰς εἰρη- 25
 μένας αἰτίας, ἀλλ' οὖν δοκοῦσὶ τισὶ καὶ ἡ ξηρότης καὶ ἡ 25
 ὑγρότης δραστικαὶ ποιότητες εἶναι· ὡσπερ γὰρ ἐστὶ λέγειν ὅτι τὸ θερμὸν θερμαίνει καὶ τὸ ψυχρὸν ψύχει, ὅπερ ἐστὶ δρᾶν καὶ ποιεῖν, οὕτως ἔνεστι λέγειν ὅτι καὶ τὸ ὑγρὸν ὑγραίνει καὶ τὸ ξηρὸν ξηραίνει· καὶ γὰρ καὶ τὸ 30
 ξηραίνειν καὶ τὸ ὑγραίνειν δρᾶν τί ἐστὶ καὶ ποιεῖν. 30

22 ἀνωτέρω εἰρήκαμεν: v. supra 53,4sqq.

INDICES

LOCI LAUDATI

Aetius, *Placita* 307b 5 : 2,6-7

Alexander Aphrodisiensis, *In Metaph.* 347,12 : 2,2

716,19 : 49,11-12

Probl. Ethica 69,1 : 41,2-3

153,20 : 22,19-20

Aristophanes, *Aves* 1157 : 43,1 app.

Aristoteles, *Categoriae* 1a 1: 25,10-11

5a 13 : 48,12-13

14b 39 : 34,18-21

Topica 142b 24 : 40,17-19

143b 14 : 40, 21-22

Physica 190b 13 : 3,1-2

191a 2 : 3,1-2

191a 9 : 2,16

192a 31 : 2,5

192b 11 : 1,7-8

193a 10 : 2,5

193a 13 : 17,17-18

193a 30 : 2,7-8

193a 31 : 3,3-5

193b 30 : 6,14-18

196a 3;196b 33 : 21,20-21

197a 36 : 22,3

202a 3 : 37,5-6

207a 31 : 41, 24-25

208b 26 : 48,2-4

212a 20 : 43,9-10

224b 1 : 29,16-17

225a 12 : 29,30-30,1

226b 15; 229b 25; 264a 27 : 37,3-4

227a 18 : 34,12-13

229a 26; 230a 22 : 33,2-3

231 a 23 : 45,22-23

245a 22 : 44,18

245b 17 : 2,4

246a 19; 28 : 20,24

251a 9 : 28,16

253b 6 : 1,16-17

260a 20 : 36,29-31

260a 27 : 25,13-15

261a 18 : 3,24

De caelo 268a 4 : 1,7-8

268b 16 : 1,16-17

268b 27 : 1,18

279a 12 : 48,5-7

285 a 23; b 16 : 10,25-11,1

285b 9; b 18: 10,1-9

286a 10 : 8,9-13

286b 10 : 6,14-18; 40,1-3

287a 14 : 40,3-4

287a 23 : 36,31-37,1

287a 34 : 46,20-23

289a 24 : 8,6

301a 5 : 45,16-17

312a 12 : 41,25-26

De generatione et corruptione 320a 2 : 2,6-7

329 b 8 : 47,12-14

329b 26 : 52,6-9

330b 2; 331a 36 : 49,19-22

Meteorologica 339a 15; 341b 14 : 46,9-13

341b 19 : 8,7

342b 2 : 8,6

342b 4 : 45,11-12

361a 9 : 10,1-9

378b 15 : 53,5-7

- 382a 2 : 53,16-19; 54,11-18
- De anima* 429a 27 : 45,6
- De sensu* 438b 39 : 47,21
- 441b 11 : 49,19-22
- 442a 24 : 6,25-26
- De partibus animalium* 639b 1 : 34,23-27
- 641b 13 : 42,11-12
- 684a 27 : 10,25-11,1
- De generatione animalium* 724b 32 : 15,18
- Problemata* 861a 30 : 52,21
- 923a 31 : 14,20-21
- Metaphysica* 1032a 13 : 18,3-7
- 1064a 12 : 31,16-17
- 1067b 22; 1069b 10; 1077a 26 : 29,30-30,1
- Aspasius, *In Ethica Nicom.* 8,11 : 22,14-15
- Basileius Caesariensis, *Homiliae in hexaemeron* 1,7 : 31,16-17
- Gregor Nazianzenus, *Oratio* 38,9 : 26,28-27,1
- Gregor Nyssenus, *De creatione hominis* 46 : 24,1-2
- Michael Psellus, *In Physicam* 43,8-15 : 53,16-19 ; 54,11-18
- 89,12 : 21,23-24
- 96,21; 248,11 : 18,3-7
- 248,14; 251,5 : 33,2-3
- 340,5 : 20,24
- De omnifaria doctrina* 57 : 13,28-14,1
- 121,7 : 4,21-5,1
- 134 : 39,10-27
- 162,7 : 9,21-10,1
- § 130 : 8,7
- Philosophica minora* II, op. 8 : 47,21
- op. 12 : 50,7-9
- op. 13 : 37,10-11
- op. 16 : 49,19-22
- Orat. Hgiograph.* 2,146 : 5,12-13
- Nemesius, *De natura hominis* 47,15 : 50,7-9

- Novum Testamentum*, Paulus, *Ad Ephesios* 2,3 : 18,14-15
Ad Philippenses 2,6 : 18,18
- Philoponus, *In Physicam* 88,12 : 2,2
 132,5 : 5,23-6,1
In De anima 56,10 : 5,23-6,1
- Proclus, *In Plat. Timaeum* : 5,12-13
Insitit. Phys. II : 25,18-22
- Simplicius, *In Categ.* 116,26 : 32,10-11
In Physicam 221,23 : 2,11
 261,15; 347,13 : 22,5-7
 269,3 : 2,4
 716,19 : 40,10
In De caelo 122,20 : 2,11
 167,19 : 52,4-6
 369,5 : 28,8-10
 409,29 : 40,3-4
Symbolum Nicaenum : 4,13
- Symeon Seth, *Consp. rerum nat.* 36,9 : 5,23-6,1
 42,5 : 5,12-13
De utilitate corp. coel. 41,11 : 8,2
- Themistius, *In Physicam* 106,3 : 45,2-5
In De anima 20,27 : 48,12-13
- Theophanes Bulg. 632 (*P.G.*126) : 7,16-17
- Theophrastus, *Metaphysica* 9,14 : 1,12-13
- Vetus Testamentum*, *Genesis* 1,1 : 4,6-7
Psalmi 11,6 : 26,27
 105,40 : 26,26
Ezechiel 1,23 : 40,8-10
Isaias 33,10 : 26,27

NOMINA

Ἄρης 39,19.22	Ἑρμαϊκή σφαῖρα 39,29
Ἄφροδίτη 39,23	Ζεύς (<i>ἡ σφαῖρα τοῦ Διός</i>) 39,7
Γραφή (<i>ἡ θεία καὶ ἱερὰ</i>) 4,15 7,14 18,13	Ἰησοῦς Χριστός 18,19
Γρηγόριος (Ναζιανζηνός) 26,28	Κρόνος 39,14.18 45,19
Ἕλληνες 5,15 11,4 39,23	Κύριος (<i>Psalm.</i> 105 et 11) 26,26
οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι σοφοὶ 4,21 9,20	Παῦλος (<i>ὁ μακάριος</i>) 18,15 _ exempl. 18,2 35,14.24
οἱ τῶν Ἑλλήνων σοφοί 13,18	Πέτρος exempl. 18,1 35,14.17.24.25
οἱ δοκοῦντες ἐπιστημονικώτε- ροι τῶν Ἑλλήνων 40,2	Σεληνιακὴ σφαῖρα 46,25
οἱ παλαιοὶ Tit., 1,9	Φιλιππηῖοι (<i>πρὸς Φ. γράφων ὁ Παῦλος</i>) 18,18
	Χριστιανοὶ 6,8 13,20

VERBA

<p>ἀγαθοεργία 8,13 ἀγαθότης 4,2 4,12 27,1.4 ἀγγεῖον 48,18-24 49,1-2 53,23-24 54,5 ἄγγελοι 17,9 27,24-28 ἀγραμμάτικος* 3,10 30,4 ἀδιαίρετος 16,28 ἀδύνατον 51,29 ἄήρ 2,1 3,17 5,3-6 8,6 9,11-13 15,28 16,4 16,20-28 34,15-24 43,25 44,3-29 45,4-11 46,11-28 48,20-23 49,4 49,20-24 50,3-20 51,1-26 53,9 54,16 55,20 ἄθανασία 28,28 ἄθνατος 27,24 28,6-9 ἄϊδιον 27,16 27,24.26 28,4-8 αἰσθάνεσθαι 11,23 49,2 αἰσθησις 12,13-18 13,13-14 30,22- 29 31,1-11.22,47,18-22 49,2 55,1 αἰσθητική (δύναμις) 31,5.10 αἰσθητικόν 31,13 αἰσθητόν 17,14 23,9 26,21 31,11 αἰσθητός 40,19 48,22 αἰτία 5,20-22 6,2-9 16,24 22,1 36,30 37,1 55,25 αἶπιον 7,12 19,7-9 20,2-22 23,3 31,3 ἀκαλλέστατος 7,4</p>	<p>ἀκνησία 37,6-20 ἀκνητίζειν 37,7.19 ἀκίνητος 6,20 37,10 ἀκρόαμα 31,8 ἀκρόασις 31,7 ἀκολουθία 54,19 ἄκρον 46,22 ἀλήθεια 18,14 43,8 ἀληθής (λόγος) 27,14 ἀληθῶς 28,4 48,16 49,6 ἄλλοιοῦν 29,25 ἄλλοιοῦσθαι 27,21 29,9 29,25 30,31 ἄλλοίωσις 14,21 24,10 29,7 29,23 29,29 30,31 32,17 32,29 33,2 33,27 35,22 36,13 36,21 ἄλλότριος 16,2 41,17 50,27 51,2 51,27 53,17 53,19 53,27 54,1 54,10 54,13.14 ἄλλοτριοῦσθαι 50,27 51,2-4 ἄλογία 13,22 ἄλογώτατα 13,21 ἄμα 7,25 8,1 9,6 46,22-26 47,4 47,27 55,12 ἄμαρτάνειν 15,24 18,5 27,13 37,7 ἄμαρτημα 27,3 ἄμετάβλητος 23,3-5 37,9 ἄμορφία 3,2 3,27 ἄμορφος 2,21</p>
--	--

* hapax legomenon.

- ἀμόρφωτος 3,23 12,20
 ἄμουσος 3,10 30,4
 ἀμυδρότερον 16,16 16,19 50,21-23
 ἀμφορεύς 53,25-28
 ἀναγκαῖος 8,18 9,1-5 21,22
 ἀναπαύεσθαι 20,15
 ἀνάπαυσις 20,6
 ἀνατολικός 10,8
   ἀπὸ ἀνατολῶν 10,8
   πρὸς ἀνατολάς 9,24 10,4-11
 ἀνείδεος 2,21
 ἀνέκλειπτον 28,8-10
 ἀνενδεΐς 26,25
 ἄνθος 5,12
 ἀνθρώπιος 3,18 6,19 26,12
 ἀνθρώπινος 27,25-28
   ἄνθρωπος 3,6 5,16 9,20 10,13
     12,20 13,8 17,8 17,29 18,4
     26,13-14 28,24 29,30 30,7
     30,15 32,23-25 33,19-20 35,9-
     14 45,24
 ἀνισότης 54,4
 ἀνομοιογενής 52,19
 ἀντιδιηρημένος 26,4 36,5
 ἀντικεῖσθαι 55,16
 ἀντίληψις 27,4
 * ἀντεισβολή 2,7
 ἄνω 5,3 9,17 9,21 10,1 10,20
   11,6 11,18 11,21 11,22 11,29
   12,3 13,2 13,3 15,5 15,6 15,28
   16,1 16,5 16,18 16,19 16,29
   16,35 17,2 25,20 25,23 34,15
   36,10 36,11 36,12 37,17 37,27
 ἀνωτέρω 47,3 55,22
 ἀνωφερής 5,4
 ἀόρατος 4,13
 ἀπαρτίζειν 2,17 43,5
 ἀπαρτίξεσθαι 20,23 24,24 30,21
   30,31 32,8
 ἀπαρτισμός 24,2
 ἀπειροδύναμος 8,2
 ἀπειρία 7,25
 ἄπειρον 8,1
 ἀπλανής 39,7-16 40,6 45,18
 ἀπλατής 40,22
 ἀπλοῦς 30,6 34,11
 ἀποβάλλεσθαι 51,25-27
 ἀποπεράτωσις 39,28
 ἀποτέλεσμα 2,19 15,15 15,24 18,3
   31,19-24 32,3 42,30
 ἀπουσία 2,11 23,1
 ἀπραγματέυτος 53,3
 ἄπτεσθαι 39,4 40,7 40,15 44,15
   46,20-21 47,13 48,1.15
 ἄργυρος 42,13-28 52,13
 ἀριστερός 9,18-25 10,5 10,17-25
   11,2-25 12,12 13,4-5
 ἀριθμός 35,5-26
 ἄρκτος 9,25 10,3
 ἄρμονία 49,14-18
 ἄρπαγμός 18,20
 ἄρχεσθαι 45,21
 ἀρχή 1,7 1,16-18, 2,3-9 14,3 14,15-
   29 15,2 16,16-32 18,1 19,5 28,1-
   5 37,14 55,4
 ἀστήρ 9,4 9,9 39,17-25
 ἀσυλλόγιστος 41,12
 ἀσυντελής 42,24
 ἀσύμβατος 55,14
 ἀσύστατος 55,10

- άσχημάτιστος 3,2
 άτελής 13,1 15,22 30,18 31,30
     32,7
 άσώματος 27,20-22
 άτομον 4,5 17,29
 αυάινεσθαι 14,20
 αυξειν 12,2 12,17 26,12 27,21
 αυξησης 14,17 24,6 25,12-13 32,16
     32,28 33,31-32 34,2-5
     35,2 35,22-25 36,6 37,1
 αυξητικός 12,2
 αυτόματον 18,6 21,2-11 22,3-10
     37,27
 άφανής 10,2
 άφαίρεσις 34,5
 άφή 47,12-21
 άφθαρτος 28,1
 άχώριστος 41,16
 άψυχος 11,13-14 11,27 47,8

 βαδίζειν 11,4 29,1-6
 βάδις 29,4-6 34,25
 βάθος 7,8 9,16-19 11,8 11,19
     40,19-25 41,2 47,19
 βαρύς 5,5-8
 βαρύτης 5,11 47,16
 βασιλεύς (ό πάντων) 8,16
 βάλλειν 16,30-17,1
 βολή 16,33
 βραδύτερος 51,21
 βραχύς 1,10 4,19 6,4 17,2 32,12
     37,3 40,16 49,6
 βραχύτερος 51,23
 βωλος 16,1 53,28

 γένεσις 2,6 3,14 23,12-15 24,16
     26,3-6 26,19 27,18 29,29-30
     30,2-20 32,15 32,27
 γίνεσθαι 7,19-23 15,15 22,4 23,21
     24,1 30,6-7 31,3-29 32,1 34,1
     47,5 49,3,23 51,30-31
 γινόμενον 2,6 16,23-25 19,12-13
     19,22 21,4 22,3 23,14 24,20 26,7
     29,8 30,10 30,15-17 30,21-26
     33,9 42,12 49,15 52,17
 γεννητικός 12,2
 γεννητός 14,2 17,6 23,8 23,17
     26,20-22 28,2
 γένος 6,14 6,20 23,11 25,5 26,10
     32,12-24 33,22 34,9 35,8-10
     35,20 37,8
 γεϋσις 47,20-21
 γή 2,1 3,17 4,7 5,4-11 9,21 10,7
     21,4 16,23-28 21,6-15 34,15 34,26
     36,11 38,2 39,9 46,13-16 46,28
     49,22 50,3-4 50,15-23 51,9 51,23-
     27 53,9 53,29 54,3 54,16 55,22
 γλυκύς 55,13
 γλυκύτης 47,17
 γνωστικώς 45,9
 γραμματική 3,7-10
 γραμματικός 30,5-16
 γραμμή 40,20-21

 δεινός 52,18
 δεξιός 9,18-25 10,4-10 10,16-26
     11,3 11,24-26 12,12 13,6-8
 δεύτερος 17,19 19,1 45,17-26 46,1
 δευτέρως 44,20 44,28
 δημιουργός 6,13 6,22 8,16 14,1

- (ὁ) δημιουργήσας 37,2 49,12
 διάθεσις 14,7 54,22
 διαριεῖν 16,22 47,5-12 52,16
 διηρημένος 47,5-18
 διακρίνειν 52,9-16 53,6-7
 διάστασις 9,16 10,13 11,5-6 11,11-16 11,27 36,9 40,18
 διαφέρειν 25,9 26,18 28,8 35,7 46,18 49,12
 διαφορά 14,4 14,12 16,12 26,5 30,19 32,26-27 34,18
 διάφορος 17,5 25,8-10 32,26-27 34,10 39,4 45,11 52,12
 διαχωρίζειν 52,9
 διείργεσθαι 48,15
 δοκεῖν 4,18 11,12 13,20 17,26 18,5 20,8 25,11 27,26 39,24 40,11 41,17 43,8 45,19 48,2-8 48,21-24 50,14-18 50,24 52,3 52,27 53,10 54,4 54,11 54,18
 δοῦν 53,7 55,28-30
 δραστηκός 53,4 55,23-26
 δραστηκώτερος 50,19
 δύναμις 7,3 8,8 11,21 13,5 13,15-16 17,18 29,3 29,14 31,6 31,10 46,18 47,15
 δυνάμει 23,19 23,21 24,14 25,7 26,23 32,14
 δύνασθαι 16,22 28,23 29,5 52,10-12
 δυσεκμόχλευτος 52,25
 δυσκίνητος 52,25
 δυσμαί
 ἐπὶ δυσμάς 10,8
 πρὸς δυσμάς 9,24 10,5 10,17
 δυσόριστος 53,18-54,23
 εἰδικόν (αἴτιον) 19,10 19,13 19,23 19,27 20,17
 εἰδοπεποιημένος 25,26
 εἰδοποιεῖν 41,25 50,15
 εἰδοποιεῖσθαι 50,9-17
 εἰδοποιός (ποιότης) 46,18
 εἶδος 1,13 2,1-21 3,1-25 4,10 8,9 14,26 17,7-28 20,11-25 24,19-25 26,2 26,8,17 28,19 30,30 32,22 33,25 35,7-22 36,15 41,6-24 42,3-31 43,1-7 45,6
 εἰλικρινῶς 25,23
 εἶναι (μή) 24,4
 ἐκάτερος 324,17 3,29 35,15 35,24 53,14
 ἐκπυροῦσθαι 8,6
 ἐκτός 39,8,13 43,25 44,10 48,5-10
 ἐκτροπή 15,13
 ἔλεος 27,13
 ἐλικοειδής 34,16
 ἐλικοειδῶς 25,22
 ἐλλείπειν 15,18
 ἔλλειψις 15,20
 ἔμπροσθεν 9,19-23 10,5-22 11,7-24 12,11 13,9-13 38,1
 ἔμψυχος 11,13 12,1 47,7
 ἐναντίον 51,5-31 52,1 53,13
 ἐνάντιος 35,26 36,13-17 51,6-31 54,8 55,5
 ἐναντιότης 32,10
 ἐναντιοῦσθαι 52,3-5 53,8 55,15
 ἐναντίως 53,16 54,1
 ἐναντίωσις 35,29 36,27 54,16
 ἐναρμόνιος 50,7
 ἐνέργεια 27,6-8 29,3-4 31,6-24

- ἐνεργεία 23,19-20 24,14 25,7 26,23 32,14
 ἐνεργεῖν 8,12 12,9-10 28,22 29,14-15 31,21 54,26
 ἐν ἀτόμῳ 4,5
 ἐν κεφαλαίῳ 4,5
 ἐπ' εὐθείας 5,2 25,20 34,14
 ἐνίζειν 52,15
 ἐντελέχεια 25,7 28,16-19 29,12
 ἐντελῶς ἔχειν 28,19 29,3,13
 ἐντός 4,17 39,6-13 40,6 41,26 42,3 43,14-26 44,4-17 44,30 48,6-10
 ἔνυδρον 34,19,26
 ἐξωπάτω 40,5
 ἐπίπεδος 5,23 40,24
 ἐπιστημονικώτερος 40,3
 ἐπιτερπής 6,7 8,21 9,2-14
 ἐπιφάνεια 39,9-40,1 40,20-23 43,21-24 44,5-25, 46,24-26 47,10-13 54,15
 ἐπιφανής 10,3
 ἔργον 12,7 19,19 31,18-24 32,2
 ἔτεροειδής 33,29 34,3
 ἔτερος 4,22 7,16 14,17 17,10-11 22,17 23,12 24,11 25,17 26,24 28,20-21 29,1 30,1 30,31 32,2 32,16 33,24-31 34,4-5 34,20-21 35,28 37,23 41,17-23 42,2 43,8 45,26 46,5 47,11 48,19 49,16
 ἔτεροκίνητος 47,8
 ἔτερότης 32,10 32,27 33,1 35,2-28
 ἔτεροφυής 41,27 42,2
 εὐεργεσία 6,20
 εὐηθικώτερος 41,12
 εὐθύς 5,2 25,20 34,14 39,14 46,5-10 48,14 54,7
 εὐθωρία 34,12
 εὐλόγος 54,20
 εὐόριστος 53,17-54,24
 εὐπερίγραπτος 54,3
 ἐφεξῆς 40,7-15 45,19-27 46,2-14 47,6 50,26
 ζῆν 11,30 12,14 13,11
 ζωή 13,1 28,9
 ζωογονικώτερος 8,8
 ζωικός 3,17 47,19
 ζωύφια 52,22
 ζῶον 1,12 2,3 3,15-22 4,8 10,1 10,11-12 10,18 10,27 11,26 12,1-3 12,7-12 12,22 13,10-12 14,2 23,19 29,24 29,30 30,5-7 30,18 32,15-17 33,16 34,6 34,11-23 35,5 37,13 41,14 44,9 47,8
 ἡδονή 7,1
 ἡθος 7,22
 ἡλιακός 4,11 39,24
 ἡλιος 4,10 9,5 29,25 39,20
 ἡρεμεῖν 15,26-27 16,3 16,6-7 17,2 28,12-15 29,7-11 37,5-24 38,2-3
 ἡρεμία 1,17 14,3 15,1 18,1 19,6-8 28,11 35,30 36,3-15 37,3-26 38,3-5
 θαυμασίως 50,7
 θέαμα 7,4
 θέμις 27,9

- θεῖον 7,14 7,25 8,2.11 17,10 18,13 23,5-7 26,25 27,3-15 28,3-9 37,11
 θεία Γραφή 18,13
 θεία ζωή 28,9
 θεός 4,3 4,12 5,15 6,11-18 8,15 8,22 12,17 13,1 14,1 18,19-21 27,4 27,25 28,2 49,12
 θερμαίνειν 8,4-6 26,16 55,27
 θέρμανσις 36,16-20
 θερμός 14,22 24,9 49,20-24 50,10-19 51,6 52,6-27 55,4-27
 θερμότης 26,1 36,21-22 47,15 50,1-11 51,1.26 53,5-6
 θέσις 45,13-15 49,9
 θεωρεῖσθαι 45,15-20 55,15
 θεωρία 23,9 27,5-8 40,2
 θνητός 7,13
 θρεπτικός 11,21 12,1
 θυμοῦσθαι 27,10
 θυμός 26,26 27,13

 ἰδιώματα 11,5-28
 ἰσάζεσθαι 54,9
 ἰσότης 45,25
 ἰχθύδια 52,22

 καθ' αὐτόν 52,6
 καθαρώτατος 5,12
 καθόλου 32,13
 καθολικώτερος 37,8
 κακός 7,18 7,23
 κακύνεσθαι 7,23
 κάκυνσις 7,15-18
 κακοῦσθαι 7,21
 κάκωσις 7,16-17
 κάλλος 5,15 6,6 7,10
 καλόν 7,11-12
 καπνός 25,22 34,16
 καρπογονεῖν 12,17
 κατάκρας 7,3
 κατάρροπος 5,5
 κατάχρησις 18,9
 καττίτερος 52,14
 κάτω 5,5 9,18-23 10,2-21 11,6-30 12,3 13,2 15,9-10 16,2-33 17,3 25,21-24 34,15 36,10-13 37,17-19 43,13 44,24-26
 κατώτερος 40,8 47,2
 κατωφεροῦς 5,8 21,6
 κέκραται (ρ. κεράννυμι) 49,11
 κέντρον 45,21
 κείσθαι 45,14-17
 κενόν 48,2-16 49,5-6
 κενός 48,18-24
 κεφαλή 9,22 10,6-20
 κινεῖσθαι 5,1-2 6,6 8,3-10 10,12 11,25 13,7 14,28 15,3-27 16,3-30 24,19 26,24-26 27,1-22 28,13-23 29,9 37,4-16 38,3 39,3
 κίνησις 1,14-16 5,1-2 5,15 6,6 8,6 9,3 10,25 11,1 13,9 14,3 14,15 14,26-29 15,2 16,9-34 17,5 18,1 19,5-7 23,4 23,13 24,18-19 25,3-25 26,4-22 27,6-11 27,20 28,11 28,16 28,20 29,12-19 31,2 32,11-31 33,4-8 34,2 34,24-28 35,1 35,19-31 36,4-31 37,4-24 38,5 49,19 52,24
 κινητόν 25,8 28,16

- κινούνη 29,16,19
 κινούμενον 10,8-10 16,14.29 24,18
 26,8 29,13-20 34,13 37,24 38,5
 39,2 47,7
 κοῖλος 39,13-29 43,22-26 44,4.25
 46,27-28
 κοινός (ὄρος) 48,12
 κοινωνεῖν 49,11 50,3.27 51,1-7
 κοινωνία 30,8 32,19 32,24 33,1-
 28 49,13
 κόσμος 4,3 4,12 39,4 44,24-29
 45,20
 κοῦφον 5,4-6
 κουφότης 5,10 47,16
 κράσις 49,11
 κεράννυμι (κέκραται) 49,11
 κτίσμα 4,13
 κτιστός 23,7 26,20
 κύβος 53,24
 κύκλος 5,23
 κυκλοφορία 34,13
 κύκλω 5,1 6,5 8,9 8,15 25,18
 34,13
 κυριολεξία 18,8
 κυρίως 11,16 11,26 18,6 19,21-25
 28,3 35,5 35,16 44,20-25 51,9
 κυρτός 39,13 43,21-25 44,11
 46,24-28

 λευκαίνεσθαι 26,15 30,13-15 30,30
 λεύκανσις 33,2-24 36,17-20
 λευκός 6,25 14,22 24,8 29,8
 30,3.14.32 33,4 33,25-26 36,2
 36,18-19 55,13
 λευκότερος 6,26
 λευκότης 26,1 29,24-26 30,32
 λίθος 8,21 11,14 16,11-29 21,5
 22,6-13 37,16-27 43,4 47,8
 53,29 54,2.11
 λογικός 22,14
 λόγος 1,10-11 2,8 2,19 4,18-20
 6,2-9 8,9 14,2 15,16-22 17,7-25
 18,2 18,12 19,4.30 20,10 21,4
 22,14 23,6 26,10 27,14 33,17
 33,26-30 40,14-15 42,11 43,8-
 12 44,22 45,9 49,5 52,2-3 55,2
 55,17

 μεγαλειότης 8,2
 μέγεθος 6,6 7,23 8,1 14,19 23,11
 24,4-27 25,14-15 35,32 40,20-
 24 41,1
 μειοῦσθαι 14,20 26,13 27,21
 μείωσις 14,18 24,7 25,13-14
 32,17-28 34,6 35,3 36,6
 μελαίνεσθαι 26,15 30,14-15 30,30
 μελανία 26,1 29,24-27
 μελανότης 29,11 30,32
 μέλανσις 29,10 33,2-24 36,16-20
 μελανότερος 7,2
 μέλας 6,25 14,22 24,8 29,8-9 30,4
 30,14 31,1 33,4-27 36,3 36,18-
 19 55,13
 μέλος 49,19
 μερίζειν 36,9
 μέρος 9,22 10,4-10 11,3 13,7 23,13
 32,16 41,15-21 44,24 45,1-3
 μεταβάλλειν 23,8-13 24,4-26 26,9.24
 27,15 28,23 51,11-24 52,2 53,1.10
 54,18

- μεταβολή 23,6-15 24,3 24,13-26
 25,3-26 26,3.10.21 27,17 32,13-
 21 33,4-6 33,15 33,22.29 34,1.9
 35,4 36,23-27 37,13 51,21-30
 μετάβασις 35,31
 μετεωρότερον 16,33
 μήκος 9,16-17 11,6.18 40,18-41,2
 47,9
 μίγμα 52,15
 μικτός 25,22 34,16
 μονή 37,20-26
 μόριον 12,7 15,17 47,20 48,13
 53,15-29
 μορφή 18,16.19
 μορφοῦν 42,9
 μορφοῦσθαι 45,10
 μουσική 3,7-11
 μουσικός 30,8-17

 νεῦσις 34,27-28
 νοεῖν 42,6
 νοητέον 45,2
 νοητός 23,9 26,21
 νοῦς 48,17
 νόσανσις 33,3-28 36,26
 νόσος 33,6-11 33,31 36,23-28
 νῶτα 10,24

 ξέστης 42,13-27
 ξηρός 49,20-22 50,4-44 51,5-9
 53,8-18 54,2-17 55,4-29
 ξηρότης 47,16 50,6 51,17.28 53,13
 54,21 55,25
 ξυλήφια 52,22
- οἰκεῖος 3,24 11,8 15,27 16,14-27
 19,2-19 20,18-25 24,19 53,18-
 54,12
 ὀλότης 11,15 16,25-27
 ὀμογενής 33,14-23 34,1-8 52,8-19·
 ὀμοσειδής 33,13 33,17 33,20-32
 34,3-8
 ὀμωνυμία 25,11 28,17
 ὀμώνυμος 2,4 25,8 41,23
 ὄν (μῆ) 24,4 45,26 48,16
 ὄνομα 25,5 25,11 27,9 34,21
 ὄπισθεν 9,19-24 10,6-23 11,7
 11,19-23 12,11 13,10
 ὄρᾱν 7,9 13,18 14,14 16,10 30,25
 31,1 45,10 49,15 52,26
 ὄρασις 7,1 10,23 31,6
 ὄρατική (αἴσθησις) 13,13
 ὄρατός 4,13 7,3 31,6
 ὄργανον 12,7 19,17 34,29 47,20
 ὄργανικόν (αἴτιον) 19,10 19,16
 19,23 19,28 20,7
 ὄργῆ 18,15 27,3 27,13
 ὄργίζεσθαι 26,26 27,10
 ὀρίζειν 41,24 42,4
 ὀρίζεσθαι 2,10 14,4 32,20 34,22-27
 42,21 43,9-10 53,21-25 54,23-26
 ὄρισμός 14,13 24,13 25,5 28,17
 40,14 44,21
 ὀριστικός (λόγος) 28,7
 ὀρμή 14,8
 ὄρος 48,12 53,17-54,14
 ὄσφρησις 31,7
 οὐρανός 4,3-22 5,1 5,13-14 6,5
 6,23 7,5-24 8,3-22 9,3 9,15-23
 10,2-19 11,5-10 13,19-23 18,17

- 25,19 34,13 36,31 39,7-11 40,1
40,12 45,21 46,9 47,2 48,5-14
- οὐράνιος 5,20 6,26 7,1 39,5
39,28 43,12 46,7-24 48,11
- οὐσία 2,8 17,6-29 18,18-20 23,10-
15 24,3-16 27,17 28,9 30,20
40,19 51,32 52,1-6 53,2-11
- ὄψις 6,25-27 7,7
- πάγος 52,21
- πάθος 23,10 24,7 25,1.26
- παθητικός 54,20-24
- πάσχειν 7,17 27,14 28,21-22 29,14
54,26
- παιδεία (ἢ ἕξωθεν) 4,1
(ἢ ἡμετέρα καὶ ἱερά) 4,2
- πᾶν (τό) 45,16-20
- παντέλειος 26,25
- παράδειγμα 20,12 53,20
- παραδειγματικόν (αἴτιον) 19,10-
18 19,21-26 20,9
- παρουσία 22,26
- πάχος 41,3
- παχυμερής 48,19
- πέμπτον (σῶμα) 4,21
- περαίνειν 42,17-22
- πέρας 40,9 42,8 43,9-27 44,1-28
45,8 48,4
- περατοῦν 41,25 42,5
- περιεκτικός 23,12 41,9
- περιέχειν 40,8 41,10-27 42,1-8
43,10 44,9 48,5 48,19
- περιέχεσθαι 42,20 47,3
- περιεχόμενον 41,26 43,10-17 44,9.23
45,1 48,5
- περιέχον 8,11 42,16 43,9-15 44,1-
14 48,6 54,8
- περιλαμβάνειν 32,21 42,3.30
- περιπτώς 7,15 39,23
- περιφορά 25,19
- πεφυκός (τό) 2,11 37,4
- πῆξις 52,23-24
- πήρωμα (ἦτοι τέρας) 15,18
- πικρότης 47,17
- πικρός 55,13
- πλάγιος 34,17 49,1
- πλανῆται 9,14
- πλανώμενοι (σφαῖραι) 39,11
- πλάτος 9,17-18 11,9-20 40,18-41,2
47,9
- πλήρης 48,20-23
- πόδες 9,23 10,15-22
- ποιεῖν 4,6 4,14 7,16 16,34 19,22-
23 20,5 20,13 21,15-19 24,15
25,1 25,25 32,29 42,5 43,3
52,15 53,8 55,28-30
- ποίημα 32,3
- ποιητική (τέχνη) 31,29 32,1
- ποιητικόν (αἴτιον) 19,9 22,20
- ποιόν 25,9 26,16 36,14-15
- ποιότης 46,18 50,8-27 51,3-28
52,5 53,4 54,17-21 55,23-26
- πόλις 14,16 29,21 45,3-4
- πόλος 10,2-3 10,15
- πολυειδής 8,21
- πολυχωρητότερον 6,1
- πορεύεσθαι 13,10 29,2
- πορευτικός 12,18 13,5 13,14-16
- πόρισμα 53,3 54,19
- πόρω 44,20

- πορρώτερον 17,1 51,13
 ποσόν 24,15 24,27 25,9 25,13-15
     26,14 32,29 34,1-2
 ποῦ 24,16 25,2 25,10-16 32,30
     34,8
 πράγμα 25,9-10 28,20 48,17
 πράξις 31,19-21 32,2
 πρακτική (τέχνη) 31,15-26
 προαίρεσις 7,19 14,6-8 21,4-15
     22,2-15 23,9
 προαιρετός 14,6
 προνοεῖσθαι 8,13 8,18
 πρόνοια 6,20
 πρόοδος 24,13 25,6 32,13
 προσεχής 44,19
 πρόσθεσις 34,4
 προσλαγχάνειν 51,6 51,15
 πρώτος 1,6 2,5 2,8 4,9-10 7,11
     19,8 29,22 36,30 45,16-27
     46,1.10
 πρώτως 44,20-21 44,25
 πρωτότυπον 13,6 19,19
 πτέρυγες 34,24-29
 πτήσις 34,22-23
 πῦρ 2,1 3,16 5,3-10 8,8 13,17
     15,4 15,28 16,4 25,20 34,14
     36,11-12 42,18-19 44,25 46,10-
     27 49,19 49,25 50,1 50,12-24
     51,1-19 52,12 52,27 53,1 55,20
 πυρώδες 25,25

 ῥαδίως 11,4 16,21 54,23-24
 ῥίζα 12,3-10
 ῥοπή 16,35

 σελήνη 9,3-6 39,27 (Βλ. καὶ Σελη-
     νιακή σφαῖρα)
 σκεδάννυσθαι 42,10 53,23-26
 σκεῦος 42,13-14
 σοφός 4,17 4,21 6,9 8,16 9,20
     13,19 19,5
 σπέρμα 3,22 23,19 24,21-22 30,11
 στάσις 14,15 15,3 36,3 37,20-26
     38,3
 στερεός 6,1
 στέρησις 1,13 2,9-15 3,1-9 3,19-
     26 28,11 36,3 37,3
 στοιχείον 1,17-19 2,2 3,16-20 4,4-
     9 4,23 5,2-13 8,7-9 14,11 15,1
     15,25-26 16,10 28,13 34,11-
     14 46,9 46,20 47,1 48,1 48,14
     49,8-10 49,24 50,8 50,26 51,11-
     14 51,30-32 52,2-4 53,10 53,11
     54,18 54,28-29 55,19
 στοιχηδόν 45,24
 στόμα 10,21 12,5-11 49,3
 συγγενής 45,23 46,17
 συγκρίνειν 52,8-26 53,6-7
 σύγκρισις 52,26
 συζυγία 55,5-18
 συλλαβή 53,15
 συμβεβηκός 2,9 21,2 22,2-26
     30,26 52,1
 συμβάλλειν 50,5
 σύμβολον 50,2
 σύμμετρον 6,24 22,18-20
 συμμέτρως 22,19
 συμφυής 41,27 42,5
 συμφωνία 49,18
 συναίτιον 19,24 19,28

- συνάπτειν 43,25-26 44,5-27 47,11
 48,12 49,17 50,25
 συνδυασμός 55,5
 συνέχειν 8,11 41,25 42,4-9 42,16
 53,26
 συνεχής 48,12
 συνεχῶς 24,23
 σύνθετα 1,18 16,11 28,14
 σύνθετον 17,13 41,6-21 49,11
 συντήρησις 13,12
 σύστασις 13,11
 συσφαιροῦσθαι 47,2
 συσηματίζεσθαι 53,25 54,7
 σφαῖρα 6,1 39,7-40,9 45,18 46,25
 σφαιροειδής 5,21 6,14-16 40,3
 σῆμα 5,14 5,21-23 6,4
 σῶζεσθαι 26,6-7 30,22 31,2-6
 σῶμα 4,11 4,22 6,16 6,26 7,6 9,15
 11,13 14,18 18,5 27,21 29,20-26
 30,14 34,11 39,2-5 39,29 40,11-13
 41,1-11 42,2 43,12 43,20 44,16-26
 45,7-15 46,7-25 47,5-19 48,3-23
 σωματικός 5,18

 τάξις 45,16
 ταυτότης 12,7-8 24,21 26,7-9
 32,10-23 33,27 35,1-28
 τέκτων 2,16 19,17 20,2-12 42,31
 τεκτονικά (ὄργανα) 19,16
 τέλειος 13,1.21 24,1.23
 τελειότης 13,24 24,2 30,18
 τέλος 17,2 19,15 20,7 20,19-26
 27,27 28,5 29,10
 τελικόν (αἴτιον) 19,10 19,15-25
 20,5 20,14-17
 τελικός 6,3
 τελικότατον (αἴτιον) 22,22
 τέρψις 7,1
 τέσσαρα (στοιχεῖα) 1,19 2,2 3,16
 4,4-8 4,23 5,2 5,12 34,14 46,9
 48,14 49,10-14 54,28 55,1-18
 τέχνη 2,13 3,3-13 14,1-25 18,7-10
 20,10.21 31,15-29 32,1 42,7-29
 54,9
 τεχναστός 17,19 19,30 42,12 42,27
 τεχνικός 2,20-21 3,1-5 19,13
 42,24.31
 τεχνίτης 3,3 14,1 19,17-19 20,4-13
 τόδε τι 42,5
 τοπίζεσθαι 40,10
 τόπος 1,14 7,14 10,25-26 11,24
 12,13 13,8-24 14,16-17 15,4
 15,27-28 16,1-3 16,14-15 23,10
 24,11 25,2 25,16-17 27,22 28,24-
 25 29,18-20 31,2 32,17 32,29
 34,6-7 35,4 36,1-9 36,30 38,4
 39,2-29 40,14 41,5-23 42,1 43,7-
 28 44,2-30 45,6.13 48,3-9
 τροφή 10,21 12,4-6 13,4
 τύχη 21,1-26 22,1-12
 τυχόν 21,17 3,4-21 7,19 15,19-
 20 17,17 18,1 20,8 21,16-22
 23,14-20 24,11.23 29,22-30
 47,12
 ὑγεία 22,18-22 33,6-31 36,24-28
 ὑγίανσις 33,3-27 36,24
 ὑγρός 49,21-25 50,10-20 51,4-7
 53,8-17 54,11-16 55,4-29
 ὑγρότης 47,17 50,1-11 51,2-20
 53,12 54,21 55,26

- ὕδωρ 2,1 3,16 5,4-8 13,18 16,1
 25,21 34,15-28 46,13 43,15-
 28 44,2-9 46,12-27 47,1 48,19
 49,1-25 50,1-22 51,2-7 51,15-
 24 52,23-27 53,1 53,20-28 54,2
 55,21
 ὑδρεύειν 48,24
 ὕλη 1,13 2,1-19 3,15 3,25 4,5-8
 17,14-28 19,14 41,6-20 42,4-26
 43,7 52,12
 ὕλικόν (αἴτιον) 19,10-20,4
 ὕλικός 4,3
 ὑπέκκαυμα 8,5-7
 ὑπερβολή 5,6-9 13,22
 ὑπερβολικῶς 52,21
 ὑπέρτερος 39,15 40,9 46,7
 ὑποκείμενον 2,6.16 3,8 28,7
 ὑπόστασις 18,2 30,21-27 31,3,22
 ὑφίστασθαι (τὸ ὑφεστός) 5,10
 22,13 48,17
 φακοειδής 40,3
 φαντασία 21,10 22,8
 φέρεσθαι 15,5-10 16,22 17,3
 25,23 34,10
 φθαρτός 28,3
 φθειρέσθαι 23,14 24,20-26 26,7
 42,25
 φθορά 23,12 24,3-17 26,3-18
 27,18-27 32,15
 φθίνειν 14,20
 φθίσις 14,18
 φιλία 14,7
 φορά 24,12 25,17 32,18-30 34,7-
 28 36,10.31
 φορτικός 39,23
 φύσις 1,7-8 1,16 2,19 13,17-24
 14,1-5 14,20-30 15,1-7 15,13-16
 15,21-17,4 17,19-18,17 19,3-6
 24,16 25,5 28,18 35,7 42,31
 φύσει 52,10-20
 φυσικός 1,2-17 2,13-18 3,14 5,20
 6,7 13,28 14,12-26 17,12-25
 19,13 20,17 21,4 40,2 42,23-30
 43,1 50,6
 φυσικῶς 46,23 54,8
 κατά φύσιν 15,5-8 15,16-16,6 17,4
 36,12 37,17 42,7 48,13
 παρὰ φύσιν 15,5-7 15,13 15,21
 16,8 16,18-28 36,13
 φυτόν 1,12 2,3 3,16-21 4,8 12,1-
 16 13,1 14,11 23,14-21 24,23
 28,14 30,6-23 41,15 44,14-27
 φυτικός 3,18
 φῶς 4,10 9,11
 φωτίζειν 9,12
 χαλκευτική 32,4
 χαλκός 43,2 52,13
 χάρις (Θεοῦ) 27,25
 χορεία 50,7
 χορός 49,15-23
 χορευτής 49,15
 συγχορευτής 49,17
 χρεία 21,21 21,29 42,17-24
 χρήσιμος 8,19 9,2-14
 χρόνος 1,14 29,17-27 31,1 40,17
 51,23
 χρυσός 42,13-27 52,13
 χρυσώματα 8,21

- χρῶμα 5,14 6,24-24 33,25 45,11
 χρωματίζεσθαι 45,12
 χωνευτήριον 52,17
 χωρίζειν 52,17
 χωριστός 41,17
 χῶρος 7,13

 ψόφος 49,2
 ψύξις 36,21-22
 ψύχεσθαι 26,16 55,27

 ψυχρός 14,23 24,9 49,22 50,13-22
     51,5-7 52,7-27 55,4-27
 ψυχρότης 26,2 36,22 47,16 50,4-
     13 51,9-28 53,5-6
 ψυχή 3,9-11 16,32 18,1 27,20-24
     45,4
 ψυχικός 5,17

 ῥοειδής 40,4
 ὠφέλεια 5,17 6,10 6,23

THE BOOK OF LINOS G. BENAKIS,
THEODOROS OF SMYRNA, *EPITOME
OF NATURE AND NATURAL PRINCIPLES
ACCORDING TO THE ANCIENTS*,
EDITIO PRINCEPS WAS PRINTED BY
PAPADAKIS BROS PRINTING ARTS,
7, DERVENION STR., 106 80 ATHENS,
GREECE, TEL +30 210 3631298, IN
2013. IT IS THE VOL. 12 OF THE
SERIES PHILOSOPHI BYZANTINI
OF THE CORPUS PHILOSOPHORUM
MEDIAEVI.

